HONI SOIT QUI MAL Y PENSE
VII
A. r. 11

Renouard Tom II p. 10 Collated
and perfect

John Carter Brown

TERENTIVS,

A M. ANTONIO MVRETO locis prope innumerabilibus emendatus.

Eiusdem Mureti argumenta in singulas comœdias, & annotationes,

quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obscuriores explicantur.

JOHN CARTER BROWN

VENETIIS, M. D. LX.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO SVRIANO, PATRICIO VENETO, S. D.

QVIDNAM *esse causſæ dicemus, Iacobe Suriane, cur, cum omnium uoluntas, ipſa duce atque impellente natura, dirigatur ad bonum, tam pauci tamen ex hominibus ea, quæ uere bona ſunt, conſequantur? tibi quidem in primis facile id ad explicandum fuerit; qui cum ceterarum artium ſcientia perpolitus es, tum in philoſophiæ ſtudio ita excellis, ut cetera quidem tibi communia cum multis, huius tua quodam modo propria poſſeſſio uideatur. ſed tamen, quia nos quoque neque unquam alieni à philoſophia fuimus, & nunc maxime, uel uoluntate noſtra, uel rebus ita ferentibus, philoſophamur; quæ nobis hac de re cogitantibus, ueniebant in mentem, ea breuiter hoc loco, & ſtrictim aperiemus. Quoniam igitur, quæ naturalia ſunt, in toto genere ſunt; & hæc boni appetitio naturalis eſt: fit, nullius ut hominis ita ſit deprauatus animus, quin uel ad id, quod bonum eſt, uel ad id, quod ipſe bonum putat, conſilia, cogitationesq. omnes dirigat ſuas. quibus autem impediuntur plerique à magnarum præclararumq. rerum adeptione, ea quattuor fere eſſe animaduerto. alij enim iudicio labuntur, idq. dupliciter; ut aut, prauis opinionibus impediti, prætermiſſis rebus uere bonis, inanes quaſdam, minusque fructuoſas amplexentur; aut, cum recte ſtatuerint,*

quid ſequi debeant, alijs tamen id, quàm quibus oportet, quærere inſiſtant uijs: alij conſtantiam, perſeuerantiamq. non retinent; ſed cum & ad ea, quæ bona ſunt, initio animum adiecerint, & eas ingreſſi ſint uias, quæ, quò ipſi tendunt, ferant; poſtea tamen uel difficultate rerum deterriti, uel ſua leuitate diſtracti, conuertuntur aliò, & uel ignauiæ ſeſe dant, uel certe urgere id, quod principio ſibi propoſuerant, deſinunt: alij denique, cum & uere iudicent, & ſatis conſtanter in eo quod inſtituere, pertendant, uirium tamen imbecillitate & inopia, conſequi ea, quæ uolunt, non queunt. harum omnium rerum grauiora exempla ex omnibus uitæ partibus ſumere eſt: ſed ego nunc illud exponam, quod me hoc tempore in hanc cogitationem deduxit; ut in eo explicando, ad id, quod mihi proprie propoſitum eſt, mea paullatim delabatur oratio. cum enim mecum Suriane in animo reputo, qui fiat, ut hac tempeſtate tam pauci ſint, in quorum aut ſermone, aut ſcriptis liceat imaginem aliquam antiquæ illius Romanæ orationis agnoſcere; reperio, huic quoque malo eas, quas ante dixi, ſubeſſe cauſſas. Primum ita agreſti aliquot ingenio reperias, ut, quæ in facienda, excolendaq. oratione ſumitur, omnem perire operam putent: alios, qui, quamuis in ornate loquendi ratione ſtudium ponendum non negent; non in latina id tamen, græca ue lingua, ſed in ea, qua uulgo utimur, fieri cenſeant oportere. atque illos quidē merito poſſit quilibet, ut amentes aliquos, ſtupidosq., contemnere: horum uero peruerſa opinio

ita

ita iam per omnem Italiam peruagata, quaſiq. proſeminata eſt, ut innumeros præclaro iuuenes ingenio, a ſtudio earum linguarum, quibus omnis humanitas, omnis doctrina elegans, omnis antiquitatis memoria continetur, abduxerit; periculumq. porro ſit, ne, ſi hoc malum radices agat, quæ ſemper propria Italorum laus fuit, ut ſoli ex omnibus latina oratione perite ac ſcienter uterentur, eam qui ſuſtineant, non multi in Italia reperiantur. Alterum uitium eſt, quo tranſalpini multi (fatendum enim eſt) laboramus: quòd, cum in latini ſermonis elegantia excellere pulchrum putemus, non tamen fere callemus, quo ad eam itinere contendere oporteat: itaque de noſtris pauciores hactenus, quàm uellem, extiterunt, qui ſe ad Ciceronis, Terentij, Cæſaris imitationem componerent. peruolutabant ſine ullo diſcrimine omnes omnium ſcriptorum libros, & ex omnium commiſtione uarium quoddam & multiforme pro ſuo quiſque ingenio dicendi genus effingebant: pulchriq. ſibi ac beati uidebantur, ſi eam conſequerentur facultatem, ut de rebus propoſitis uerba fundere, animiq. ſui ſenſus qualicunque orationis genere ad alios perferre poſſent. ergo in Gallia, Germaniaq., qui celeriter & expedite latine loquerentur, (ſi hoc modo eſt latine loqui) innumeros; qui bene ac diſerte, uix unum aut alterum, haud ita pridem reperire potuiſſes. Nam illud quoque, quod tertio loco poſui, noſtrum non paucis impedimento eſt. Semel rectam uiam ingreſſi, uel relangueſcimus, uel, mutabilitate quadam, minimis ple

runque momentis ab ea deducimur. Indecorum esset, de me ipso prædicare me: sed hoc sine ulla uanitate affirmare possum; quo minus aliquam loquendi scribẽdiq. facultatem consequerer, horum mihi trium nihil obstitisse. semper latini sermonis puritatem magnum quoddam & præclarum bonum esse duxi: semper eam ex illorum, quos supra nominaui, eisq. finitimorum scriptis, uelut è purissimis fontibus, hauriẽdam sum ratus: neque me uel debilitauit laboris metus, uel à suscepto studio ingenij mobilitas auocauit. uires mihi, ne id, ad quod toto pectore ferebar, consequerer, defuerunt. quod potui, in eo me continui, ut illorum, qui hac laude floruerant, libros diligenter euoluerem: quo uirtutes illorum aliqua ex parte, si minus exprimere imitando, at certe intelligendo consequi, & commonstrare olim adolescentibus meliori natis ingenio possem. ac, quoniam Ciceronem summo tot ætatum consensu primas sine controuersia tenere, ab ipso autem Cicerone Terentium optimum latinitatis auctorem nominari uidebam, incredibile studium in eius poetæ fabulis collocaui, ut etiá, crebro repetita lectione, ad uerbũ ediscerem. nuper igitur, cum eas Paulus Manutius, uir eruditissimus, et in hac latine loquendi facultate omnium iudicio singularis, denuo typis suis descriptas emittere pararet; egit mecum pro familiaritate nostra, ut eas accurate recognoscerem, adhibitisq. ueteribus libris, iudicioq. etiam meo, perpurgarem ab ijs mendis, quibus illas aliorum quorundam negligentia, inscitia, auda-

audacia contaminasset. feci libens; tum ut obtemperarem auctoritati hominis de me optime meriti; tũ ut aliquid nauarem assidue, quo studiosorum labor minueretur. non auderem hoc dicere, nisi mihi conscius essem, uera loqui. tantum effeci, quantum si alius post me quispiam effecerit; erit, cur sibi serio, qui huius poetæ studiosi sunt, gratulentur. Hunc meum laborem ad te potissimum, Iacobe Suriane, mitto, tibiq. dedico, tum eximia tua præstantiq. uirtute ac eruditione commotus, tum, quoniam, ex quo in hac urbe ueterum scripta interpretari, constituto mihi publice stipendio, cœpi, tota me uestra domus admirabili quodam amoris ardore complexa est. erit autem hoc munus tibi fortasse minus utile; qui iam dudum in philosophiæ penetralia receptus, non ita sæpe demittis animũ ad hæc leuioris operæ studia: Hermolao quidem, & Georgio, fratribus tuis, modestissimis, studiosissimisq. adolescentibus, non inutile fore confido. Vale.

TERENTII VITA,

& de tragœdia, ac comœdia non pauca, ex Aelio Donato, & aliis.

PVBLIVS *Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori: a quo ob ingenium, & formam nō institutus modo liberaliter, sed & mature manumissus. quidam captum esse existimant. quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici & ante initium tertij natus sit, & mortuus; nec, si a Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisse, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter uixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur. quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque maiorem natu fuisse. quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradit, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:*

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit;
Dum Africani uocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium se cenitare, & Lælium, pulchrum putat;
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanū rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summā inopiā redactus est.
Itaque è conspectu omnium abijt Græciam in terrá ultimam:

Mortuus

Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tẽpus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam;
Saltem ut esset, quò referret obitũ domini seruulus.
scripsit comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iussus ante Cæcilio recitare, ad cenantem cũ uenisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore uestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse; post paucos uero uersus, inuitatus ut accumberet, cenasse una; deinde cetera percurrisse non sine magna Cæcilij admiratione. & hanc autẽ, et quinque reliquas æqualiter populo probauit. quãuis Volcatius de enumeratione omniũ ita scribit:
Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.
Eunuchus quidem bis acta est, meruitq. pretium, quantum nulla antea cuiusquam comœdia, id est, octo millia nummum: propterea summa quoque titulo ascribitur. nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis a Lælio et Scipione: quibuscum familiariter uixit. eandem ipse auxit. nunquam enim, nisi leuiter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum.
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assidueq. una scribere:
Quod illi maledictum uehemens existimant,

Eam

Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui uobis uniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
uidetur autem se leuius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionē: quæ tamen magis, et usque ad posteriora tempora ualuit. Q. Memmius in oratione pro se ait. P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos au ctore certo comperisse se ait: C. Lælium quondam in Puteolano kal. Martij, admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petijsse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse uersus, qui sunt in Heautontimorumeno, Sati' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt. Santra Terentiũ existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpicio Gallo, homine do cto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum; uel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, consulari utroque, ac poeta: ideo ipsum non iuuenes designasse; qui se adiuuisse dicerentur, sed uiros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias non dum v *atque* xxx *egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia uidebatur aliena pro suis edere; seu perci-*

percipiendi Græcorum instituta, moresq., quos perin
de exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque am
plius rediit. de morte eius Volcatius tradit.

Sed ut Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cnm semel
Conscendit, uisus nunquam est. sic uita uacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari di
cit cum centum & octo fabulis conuersis à Menádro.
ceteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, tradút,
Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore cos.
morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fa
bularum, quas in naui præmiserat, ac simul fabula-
rum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri sta-
tura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiá, quæ
equiti R. nupsit; item hortulos x x iugerú, uia Ap
pia ad Martis uillá. quo magis miror Porciú scribere,

- nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idé tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domú quidé habuit conducticiá:
Saltē ut esset, quò referret obitum domini seruulus.
hunc Afranius quidē omnibus comicis præfert, scri-
bens in Compitalibus,
Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Neuio, & Plauto, &
Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Li-
mone hactenus laudat.

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq. latina uoce Menandrum

In medio populi ſedatis uocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.
item C. Cæſar.
Tu quoque tu in ſummis o dimidiate Menander
Poneris, & merito, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adiuncta foret uis
Comica; ut æquato uirtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.
Hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuiſſe ſcribit Mæcius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valegius in Actæone ait,
Hæ quæ uocantur fabulæ, cuius ſunt?
Non has, qui iura populis recenſentibus dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?
Duæ ab Apollodoro translatæ eſſe dicuntur: comico, Phormio, & Hecyra; quattuor reliquæ à Menãdro: ex quibus magno ſucceſſu, et pretio ſtetit Eunuchus; Hecyra ſæpe excluſa, uix acta eſt.

INITIVM *tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis eſt inchoatum: quibus pro fructibus uota ſoluentes, operabantur antiqui. nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur: uel ἀπὸ τῦ τράγυ, hoc eſt ab hirco, hoſte uinearum, & à cantilena: (eius ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio) uel quòd hirco*

dona-

donabatur eius carminis poeta: uel quòd uter eius mu
ſti plenus ſollemne præmium cantoribus fuerat: uel
quòd ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici ante uſum
perſonarum ab Aeſchylo repertum: fæces enim di-
cuntur græce τρύγες. & his quidem cauſſis tragœdiæ
nomen eſt inuentum. At uero, nondum coactis in ur
bem Atheniẽſibus, cum Apollini Nomio, id eſt, pa
ſtorum uicinorumq. præſidi deo, conſtructis aris, in
honorem diuinæ rei, circum Atticæ uicos, uillas, pa
gos, & compita feſtum carmen ſollemniter canta-
rent: orta eſt comœdia, ἀπὸ τῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν;
quod eſt, comeſſatum ire cantantes. quod a poetis ſol-
lemni die, uel amatorie laſciuientibus choris comicis
non abſurdum eſt. itaque ut rerum, ita etiam tempo
rum ipſorum cœpto ordine tragœdia primo prolata eſ
ſe cognoſcitur. nam ut ab incultis & feris moribus
paullatim peruentum eſt ad mãſuetudinem, urbesq.
ſunt conditæ, & uita mitior atque otioſior proceſſit:
ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ. quamuis
autem retro priſca uoluẽtibus reperiatur Theſpis tra
gœdiæ primus inuentor; & comœdiæ ueteris pater
Eupolis, cum Cratino, Ariſtophaneq. eſſe dicatur:
Homerus tamen, qui fere omnis poeticæ largiſſimus
fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, &
uelut quadam ſuorum operum lege præſcripſit: qui
Iliadem inſtar tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem co
mœdiæ feciſſe monſtratur: nam poſt illius tale, tan-
tumq. documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus
& digeſta in ordinem, & diuiſa ſunt ea, quæ etiam

tum

tum temere ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam, ut poſtea facta ſunt, decora, atque leuia. at nos ea, quæ proprie de tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ originis cauſſa de utriuſque generis initio diximus; quod neceſſe eſt, iam dicemus. Comœdia fere uetus, ut ipſa quoque olim tragœdia, ſimplex carmen, quemadmodum iam diximus, fuit: quod chorus circa aras fumantes, nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. ſed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus: quæ reſpondens alternis choro, locupletauit, uariauitq. rem muſicam: tum altera, tum tertia: & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus, atque inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc unicuique ſuus habitus: & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quæ tamen in ipſis ortus ſui uelut quibuſdam incunabulis, & uix dum incipiens, κωμῳδία dicta eſt ἀρχαία; iccirco quia nobis parum cognitis initijs nata eſt; aut quia ineſt in ea uelut hiſtorica fides ueræ narrationis, & denominatio omniú, de quibus libere deſcribebatur. etenim per priſcos poetas, non, ut nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ à ciuibus, palam cum eorum ſæpe, qui geſſe-

rant,

rant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis; cum unusquisque caueret culpa, ne spectaculo ceteris esset, & domesti co probro. sed cũ poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos; ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. & hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra, sumpsit exordium: quæ à satyris, quos illotos semper ac petulátes deos scimus esse, uocitata est. etsi aliunde nomen traxisse praue putant alij. hæc, quæ satyra dicitur, eiusmodi fuit, ut in ea, quamuis duro & ueluti agresti modo, de uitijs ciuium, tamen sine ullo proprij nominis titulo carmen esset. quod ité genus comœdiæ multis obfuit poetis; cum in suspicionem potentibus ciuibus uenissent, illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo cõscripsit modo, ut poesim inde faceret, id est, unius carminis plures libros. hoc igitur, quo supra diximus, modo coacti omittere satyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comœdiam, reperere poetæ; quæ argumẽto communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, utilis sententijs, grata salibus, apta metro. ut igitur superiores illæ suis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac postea, tum præcipue Menandri Terentijq.

rentijq. est. de qua cum multa dicenda sint; sat erit tamen, uelut admonendi lectoris caussa, quod de arte comica ueterum chartis continetur, exponere. Comœdia uetus ut ab initio chorus fuit, paullatimq. personarum numero in quinque actus processit; ita paullatim, uelut attrito atque extenuato choro, ad nouã comœdiam sic peruenit, ut in ea non modo non inducatur chorus, sed ne locus quidem ullus iam relinquatur choro. nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere, & abire cœpisset; admonuit poetas primo quidem choros prætermittere, locum eius relinquentes; ut Menander fecit, hac de caussa, non, ut alij existimant, alia. postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt comici: unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est. tum etiam Græci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habẽt. deinde θεὸς ἀπὸ μηχάνης, id est deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Græcorum habent, Terentius nõ habet. ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentum accersitas, non facile ceteri habent: quibus Terentius sæpe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici uersus dũtaxat in secundo & quarto loco, tamẽ à Terentio uincuntur resolutione huius metri, quantum potest comminuti ad imaginem prorsæ orationis. tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi,

agendi, nemo diligentius Terentio custodiuit. quin etiam solus ausus est in fictis argumentis, cum fidem ueritatis assequeretur, etiam contra præscripta comi ca meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonæ sint, & uoluptas per ipsum, et causſa non desit. hæc cum artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit, ut comœdiam scriberet, & temperauit affectum, ne in tragœdiam transiliret. quod cum alijs rebus minime obtentũ & a Plauto, & ab Afranio, & Acciò, et multis fere magis comicis inuenimus. Illud quoque inter Terẽtianas uirtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, ut neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abijciantur ad histrionicam. adde, quòd nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. adde, quòd argumenti ac styli ita attente memor est, ut nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obesse potuerunt: tum, quòd media primis atque postremis ita nexuit, ut nihil additum ãlteri, sed aptum ex se totum, & uno corpore uideatur esse compositum. illud quoque mirabile in eo: primo, quòd non ita miscet personas quattuor, ut obscura sit earum distinctio, & item, quòd nihil ad populum facit actorem uelut ex tragœdia loqui. quod uitium Plauti frequentissimum est. illud etiam inter cetera eius laude dignum uidetur, quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad scribẽdum.

nam, excepta Hecyra, in qua ſcribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud uero tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protuliſſe, ut Togatas a ſcenicis, atque argumentis latinis; Prætextatas ab dignitate perſonarum, & latina hiſtoria; Attellanas a ciuitate Cápaniæ, ubi actitatæ ſunt plurimæ; Rhyntonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & ſtyli; Mimos ab diuturna imitatione uilium rerum, & leuium perſonarum. Inter tragœdiam autem, & comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in comœdia mediocris fortunæ hominum parui impetus, periculaq., lætique ſunt exitus actionum: at in tragœdia omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla ultima, in tragœdia contrario ordine res aguntur: tum quòd in tragœdia fugienda uita, in comœdia capeſſenda exprimitur: poſtremo quòd omnis comœdia de fictis eſt argumentis, tragœdia ſæpe de hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo a Liuio Andronico ſcriptæ * ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ autem aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut mixtæ. motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: mixtæ, ex utroque actu conſiſtentes. Comœdia per quattuor partes diuiditur, prologum, protaſin, epitaſin, cataſtrophen. Prologus eſt uelut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licet præter argumentum

aliquid

aliquid ad populum uel ex poetæ, uel ex ipsius fabulæ, uel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumq. dramatis. Epitasis, incrementum, processusq. turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorũ. Comœdia est fabula, diuersa instituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua discitur, quid sit in uita utile, quid contra euitandum. hanc Græci sic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιοτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem uitæ, speculum consuetudinis, imaginem ueritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in uicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Græcos, ut in Italia compitalicijs ludicris admixto pronuntiationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κώμων, hoc est, ab actu uitæ hominum, qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, ut sunt personæ tragicæ. Comœdia uero, quia poema sub imitatione uitæ atque similitudine compositum est, in gestu & pronuntiatione consistit. Comœdiam apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos, certum est, & comœdiam togatam, & tragœdiam primo Liuium Andronicum reperisse: * qui ait, comœdiam esse quotidianæ uitæ speculum: nec iniuria. nam ut intenti speculo, ueritatis lineamenta facile per imagines colligimus; ita lectione comœdiæ imitationem uitæ, consue

tudinisq. non ægerrime animaduertimus. huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq. prouenit. Athenienſes nanque Atticam cuſtodientes elegantiam, cum uellent male uiuentes notare, in uicos & compita ex omnibus locis læti, alacresq. ueniebant, ibiq. cum nominibus ſingulorum uitam publicabant, unde nomen compoſitum ut comœdia uocaretur. hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur: nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia. ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo uocis fluxu ad dulcedinem commendationis uterētur. caper nanque pro dono his dabatur, quia uitibus noxium animal habebatur, à quo etiam tragœdiæ nomen exortum eſt. Non nulli autem ex amurca, olei fœce, quæ eſt humor aquatilis, tragœdiam dici, uocariq. maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi comœdiarū, tragœdiarumq. ſcriptores huius dei uelut præſens numen colere uenerariq. cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit. ita enim carmina inchoata præferebantur, ut per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari, proferriq. conſtaret. tum paullatim fama huius artis increbuit. Theſpis autem primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit. poſtea Aeſchylus ſecutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur.

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur, & plauſtris uexiſſe poemata Theſpis,

Quæ

Quæ canerent, agerentq. peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq. repertor honestæ
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq. loqui, nitiq. cothurno.
Successit uetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in uitium libertas excidit, & uim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusque
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, uestigia græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, uel qui docuere togatas.
Fabula generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, tragœdia, & comœdia. si latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet. aut enim Palliata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut Atellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac uilitatem actorum: qui non cothurno, aut socco utūtur in scena, aut pulpito, sed plano pede: uel ideo, quòd non ea negotia continet, quæ personarum in turribus aut in cenaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco.
Personati primi egisse dicuntur comœdiam Cincius, & Faliscus: tragœdiam Minucius, & Prothonius.
Omnium autem comœdiarum scripta ex quattuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, ut Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, ut Andria, Leucadia, Brundisina: fa-

ctο, ut Eunuchus, Aſinaria, Captiui: euentu, ut Commorientes, Crimen, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ, græcum habitum referentes; quas non nulli tabernarias uocant: Togatæ, iuxta formam perſonarum habitum togarum deſiderantes: Attellanæ, ſalibus & iocis compoſitæ; quæ in ſe non habent niſi uenuſtam elegá tiam. Comœdia autem diuiditur in quattuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio a Græcis dicta πρόλογος, id eſt antecedens ueram fabulæ compoſitionem elocutio. eius ſpecies quattuor ſunt, συſατικὸς, commendaticius; quo fabula uel poeta commendatur: ἀναφορικὸς, relatiuus; quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens: μικτὸς, mixtus, omnia hæc in ſe continens. Inter prologum, & prologium quidam hoc intereſſe uoluerunt: quia prologus eſt ubi poeta excuſatur, aut fabula commendatur: prologium autem eſt, cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitaſis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Cataſtrophe explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quàm poetarum: in non nullis poetarú, quàm fabularum. cuius moris diuerſitatem antiquitas probat. nam cum primum aliqui fabulas ede

rent,

rent, ipsarum nomina pronuntiabantur ante, quàm poetæ pronuntiarentur, ne aliqua inuidia a scribendo deterreri possent. cum autem per editionem multarum poetæ iam esset auctoritas acquisita; rursus priora poetarum nomina proferebantur, ut per ipsorum uocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. nam ludorum quattuor sunt species, quos curules ædiles munere publico curant: Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Græci μεγάλας σιὰς appellant: Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri plene instruitur: Plebeij, qui pro salute plebis eduntur: Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius dei, cui ludi fiebant. unde Terentius in Andria ait,

Ex ara hinc sume uerbenas. * multa desunt.

hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seu ob singularem sapientiam, qua tectus, munitusq. plurimum socijs profuit. huius enim uirtutis erat, animi semper decipientis ingenium. non nulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inie-

runt, nec unquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus ueſtitus inducitur, quòd is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. adoleſcentibus diſcolor attribuitur. ſerui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, uel quo expeditiores agant. paraſiti cum intortis palliis eueniunt. læto ueſtitus candidus, ærumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur, militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur. leno pallio uarij coloris utitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificant. Aulæa quoque in ſcena in terra ſternuntur, quòd pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam uſque perlatus: pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. eſt autem minutum uelum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronuntiabant. cantica uero temperabantur modis, non a poeta, ſed a perito artis muſicæ factis. neque enim omnia ijſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis, ut ſignificant qui tres numeros in comœdijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiuſmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & ſcriptoris, & actoris ſui perponebant. huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant; ut, his auditis, multi ex populo ante dicerent, quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quàm omnino

ſpecta-

ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronuntiaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut impari bus; & dextris, aut ſiniſtris. dextræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam comœdiæ dictionem prænuntiabant: ſiniſtræ & Serranæ acuminis leuitate iocum in comœdia oſtendebant. ubi autem dextra et ſiniſtra acta fabula inſcribebatur: mixtim ioci & grauitates denuntiabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM TERENTII PRAEFATIO.

COMOEDIA *Andria, cum palliata sit, de loco nomen accepit, et a Menãdro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cum de Chrysside loqueretur, sic ait:*

Hei uereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune uocabulum est & in græca, et in latina lingua. hæc maiori ex parte motoria est, continetq. actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentuli liberales. in hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatur; sed tamen id subtiliter, ut omnia lacessitus facere uideatur, ac dicere. hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe pæne tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit. Hæc prima acta est, ludis Megalensibus, M. Fuluio & M. Glabrione ædilibus curulibus. egerunt L. Atilius Latinus Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio: modos fecit Flaccus Claudij, tibijs paribus dextris & sinistris. & est tota græca, edita M. Marcello, & C. Sulpicio cos. pronuntiataq. est Andria Terentij, ob incognitum adhuc nomen poetæ, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lepide distincta

ſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamento poetæ fuit ad alias conſcribendas. initium autem προτατικὸν πρόσωπον, id eſt aduéticiam perſonam recepit Soſiæ, propter euoluendam argumenti obſcuritatem. perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum ſane, puellarum liberalium nullam orationem in proſcenio induci in comœdia palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

EIVSDEM ARGVMENTVM IN EANDEM.

CHREMES *Atticus, pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus se Pasibulã perdidisse falso crederet, relictam Athenis, nec uisam postea multo tempore, tanquam unicam sibi putabat Philumenam, quam Charinus adolescẽs Athenienſis adamabat unice, & sibi petebat uxorẽ. sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio ultro desponderat. qui Pamphilus contra sororem Chrysidis ac peregrinam tum creditam Pasibulam supra dictam, alteram Chremetis filiam, sub nomine Glycerij latenter sic amauit, ut ex ea filium suscepisset inscio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis a Dauo ipse deluditur seruo, periculoq. Charini & Pamphili motus error in fabula: qui usque ad eum finem ductus est, dum Athenas ueniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur a parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena uero Charino desponsetur, & traditur exoptanti. Perspecto argumento, scire debemus hãc esse uirtutem poeticam, ut a nouissimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ et originem narratiue reddat spectatoribus, auctoremq. præsentem sibi exhibeat, ubi finis est fabulæ. hunc enim ordinem et circulum poeticæ artis, uel uirtutis non modo secuti*

sunt

sunt tragici, comiciq. auctores, sed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuisionem actuum in latinis fabulis internoscere difficile est. causſam iam dudum demonstrauimus. unde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi, distinguiq. possint, est operæpretium dicere. Principio dicēdum est, nullam personam egressam quinquies ultra exire posse. sed illa re plerunque decipimur, quòd personam, cum tacuerit, egressam falso putamus: quæ nihilo minus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. est igitur attente animaduertendum, ubi & quando scena uacua sit ab omnibus personis, ut in ea chorus uel tibicen audiri possit: quod cum uiderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quòd persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim dijudicant de rerum ac temporum quantitate. potest enim fieri, ut & ingressa sit, ac egressa, quam praue credimus de proscenio non recessisse. posse autem quinto egredi personam, non & necesse esse dicimus, ut appareat ultra exire non posse; in tragœdia parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti; quod populus hac occasione perdiscit; mox querelam apud se Daui de domino, & eiusdem cum domino uerba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt: Charini uerba, primo cum Byrrhia seruo, & post: cum ipso Pá

philo

philo de nuptijs: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias Byrrhiæ uerba: Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur: Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij suspectus seni, & Daui apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis uerba cum Chremete de nuptijs: Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per hæc intelligimus. prima Charini uerba sunt, indignantis uelut fidem sibi non seruatam a Pamphilo: tum Mysidis uerba apud Pamphilum, eiusdemq. questus: Daui adminustratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis prope iurgium, disputatio, tum detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus, in tranquillum res acta, ducentibus uxores, quas concupiuerant, Pamphilo, & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum distinctione uidentur de proscenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus, ideo Terentium uicinitatis mentionem fecisse in principio, ut modico receptu & adesse, & abesse personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem dissoluam tibi:
Vt, contra si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat ceteros.
Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequetur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Antiquitatis caussa, decimum addo Ennium.

De ijsdem Varronis iudicium.

citat Nonius.

In argumentis Cæcilius poscit palmam, in ἤθεσιν Terentius, in sermonibus Plautus.

Ex eiusdem libro v. de latino sermone.

citat Sosipater.

Hθη nulli alij seruare conuenit, quàm Titinnio, & Terentio. πάθη uero Trabea, Atilius, Cæcilius facile mouerant.

PERSONÆ.

Simo	*senex,*
Sosia	*seruus,*
Dauus	*seruus,*
Mysis	*ancilla,*
Pamphilus	*adolescens,*
Carinus	*adolescens,*
Byrrhia	*seruus,*
Lesbia	*obstetrix,*
Glycerium	*Chremetis filia,*
Chremes	*senex,*
Crito	*hospes,*
Dromo	*seruus.*

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Sororem falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium uitiat Pamphilus:
Grauidaq. facta, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed, ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIA TERENTII

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M'. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

PROLOGVS.

POETA *cum primum animum ad ſcribendum appulit,*
Id ſibi negoti credidit ſolum dari,
Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam ré uitio dent, quæſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui utramuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ, ac ſtylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque uſum pro ſuis.
Iſti id uituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant.
Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Enniũ
Accuſant, quos hic noſter auctores habet:

Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant porro, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit relliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint uobis prius.

ACTVS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. *OS istæc intro auferte: abite. Sosia*
VAdes dum: paucis te uolo. SO. *dictú puta.*
Nempe ut curentur rectè hæc. SI. *immo*
aliud. SO. *quid est,*
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. *Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro.*
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. *expecto, quid uelis.*
SI. *Ego postquam te emi à paruulo, ut semper tibi*
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, e seruo ut esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. *In memoria habeo.* SI. *haud muto factum.* SO.
gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &,

Id

Id gratum fuisse aduorsum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficii.
Quin tu uno uerbo dic, quid est, quod me uelis.
SI. *Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi:*
Quas credis esse has, non sunt ueræ nuptiæ.
SO. *Cur simulas igitur?* SI. *rē omnē a principio audies.*
Eo pacto & gnati uitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te uelim.
Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius uiuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. *ita est.*
I. *Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,*
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad uenandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. *non iniuria: nam id arbitror*
Apprime in uita esse utile, ut NE QVID NIMIS.
I. *Sic uita erat: facile omnes perferre, ac pati:*
Cum quibus erat cunque una, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Nunquam præponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
O. *Sapienter uitam instituit: nanque hoc tempore*
OBSEQVIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
I. *Interea mulier quædam ab hinc triennium*

Ex Andro commigrauit huc uiciniæ,
Inopia, & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
SO. *Hei uereor, ne quid Andria apportet mali.*
SI. *Primum hæc pudice uitam, parce, ac duriter*
Agebat, lana, ac tela uictum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter; ita ut ingenium est omnium
Hominum a labore procliue ad lubidinem,
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filiam
Perduxere illuc secum, ut una esset, meum.
Egomet continuo mecum: certe captus est:
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. *teneo.* SI. *Phædrũ, aut Cliniã*
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolam
Dedit, cenauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quicquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ uitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid uerbis opus est? hac fama impulsus Chremes,

Vltro ad me uenit, unicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio uxorem ut daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptijs dictus eſt dies.
SO. *Quid obſtat, cur non ueræ fiant?* SI. *audies.*
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis uicina hæc moritur. SO. *o factum bene:*
Beaſti: metui a Chryſide. SI. *ibi tum filius*
Cũ illis, qui amarant Chryſidẽ, una aderat frequens:
Curabat una funus: triſtis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ conſuetudinis
Cauſſa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingeni
Manſuetiq. animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius cauſſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicans etiá mali. SO. *bem quid eſt?* SI. *ſcies.*
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte unam aſpicio adoleſcẽtulam,
Forma. SO. *bona fortaſſe.* SI. *& uoltu Soſia*
Adeo modeſto, adeo uenuſto, ut nihil ſupra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Viſa eſt, & quia erat forma præter ceteras
Honeſta, & liberali; accedo ad pediſequas;
Quæ ſit, rogo. ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa eſt miſericordia.
SO. *Quàm timeo, quorſum euadas.* SI. *funus interim*
Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum uenimus.

In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditũ?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. *Quid ais?* SI. *redeo inde iratus, atque ægre ferens.*
Nec satis ad obiurgandum caussæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese uoluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. *recte putas:*
Nam si illum obiurges, uitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturũ. SO. *nõ tu ibi gnatũ?* SI. *ne hæc quidẽ*
Sati' uehemens caussa ad obiurgandũ. SO. *qui, cedo?*
SI. *Tute ipse his rebus finem præscripsisti pater:*
Prope adest, cum alieno more uiuendum est mihi:
Sine nunc meo me uiuere interea modo.
SO. *Quis igitur relictus est obiurgandi locus?*
SI. *Si propter amorem uxorem nolit ducere.*
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias

Vera

Vera obiurgandi cauſſa ſit, ſi deneget;
Simul, ſceleratus Dauus ſi quid conſili
Habet, ut conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibuſq. obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quàm ut obſequatur gnato. s. quapropter? SI. rogas?
Mala mens, malus animu'. quę quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu'ſt uerbis? ſin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil ſit moræ: reſtat Chremes:
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officiũ, has bene ut aſſimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilij captet. SO. ſat eſt:
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. i præ, ſequar.
Non dubium eſt quin uxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. IRABAR, *hoc ſi ſic abiret: & heri ſem*
M *per lenitas,*
Verebar, quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio uxorẽ ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrum uerbum fecit, neque id
ægre tulit.
S. *At nũc faciet, neque, ut opinor, ſine tuo magno malo.*
D. *Id uoluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,*

Sperantes iã amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Vt ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbãdas nuptias:
Aſtute. S. *carnufex quæ loquitur?* D. *herus eſt, neque præuideram.*

S. *Daue.* D. *hem, quid eſt?* S. *ehodum ad me.* D. *quid hic uolt?* S. *quid ais?* D. *qua de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor eſt amare. D. *id populus curat ſcilicet.*

S. *Hoccine agis, an non?* D. *ego uero iſtuc.* S. *ſed nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, ſciui animum ut expleret ſuum:
Nunc hæc dies aliã uitã affert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſiue æquum eſt, te oro Daue, ut redeat iam in uiam.

D. *Hoc quid ſit?* S. *omnes qui amant, grauiter ſibi dari uxorem ferunt.*

D. *Ita aiunt.* S. *tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. *Non hercle intellego.* S. *non? hem.* D. *non: Dauus ſum, non Oedipus,*

S. *Nempe ergo aperte uis, quæ reſtant, me loqui.* D. *ſane quidem.*

S. *Si ſenſero hodie, quicquam in his te nuptijs*
Fallaciæ conari, quo fiant minus;

Aut

Aut uelle in ea re oſtendere, quàm ſis callidus:
Verberibus cæſum te in priſtinum Daue dedam uſque ad necem,
Ea lege, atque omine, ut, ſi te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. *immo callide:*
Ita aperte ipſam rem modo locutus: nihil circuitionc uſus es.
S. *Vbiuis, facilius paſſus ſim, quàm in hac re, me deludier.*
D. *Bona uerba quæſo.* S. *irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,*
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

NIMVERO *Daue nihil loci eſt ſegnitiæ,*
E *neque ſocordiæ,*
Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptijs.
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſſundabunt.
Nec, quid agam, certum eſt, Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, eius uitæ timeo; ſin opitulor, huius minas:

Cui

Cui uerba dare difficile est. primum iam de amore, hoc comperit:
Me infensus seruat, ne quam faciã in nuptijs fallaciã.
Si senserit, perij; aut, si libitũ fuerit, caussam reperit,
Quo iure, quaq. iniuria præcipitem in pristinũ dabit.
Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,
Siue ista uxor, siue amica est, grauida e Pãphilo est:
Audireq. eorum est operæpretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quicquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauẽ is fregit apud Andrum insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ
Mihi quidem non hercle fit ueri simile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forũ, ut
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS.

A *VDIVI Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes.*
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierẽ:

Tamen

Tamen eam adducã. importunitaté ſpectate aniculæ:
Quia compotrix eius eſt. Di date facultatem obſecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locũ.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum uideo? uereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, nunquidnam hæc turba triſtitiæ afferat.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. *HOCCINE eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*
M. *Quid illud eſt?*
P. *Pro deum, atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt?*
Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie: non ne oportuit
Præſciſſe me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. *Miſeram me, quod uerbum audio?* P. *quid Chremes? qui denegauerat,*
Se commiſſurũ mihi gnatam ſuam uxorẽ: id mutauit:
Quoniam me immutatum uidet.
Ita ne obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi ſit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Pro deum, atque hominum, nullon' ego

Chre-

Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. *oratio hæc me miseram exanimauit metu.*

P. *Nam quid ego dicam de patre? ah*
Tantam ne rem tam neglegenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi uisus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' ullum me uerbũ potuisse proloqui?
Aut ullam caussam, ineptam saltem, falsam, iniquam? ob mutui.
Quòd si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primum quid exequar?
Tot meme impediunt curæ, quæ meum animum diuerse trahunt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: ei ne ego

ut

ut aduorſer? hei mihi,
Incertum eſt, quid agam. M. *miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.*
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc eum ipſa, aut me aliquid de illa aduorſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc illuc impellitur.
P. *Quis hic loquitur? Myſis ſalue.* M. *o ſalue Pamphile.* P. *quid agit?* M. *rogas?*
Laborat e dolore: atque ex hoc miſera ſolicita eſt, dié
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P. *hem, ego ne iſtuc conari queam?*
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animum, atque omnẽ uitá credidit,
Quam ego animo egregie cará pro uxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum, atque eductum, ſinam,
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. *haud uereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:*
Sed uim ut queas ferre. P. *adeon' me ignauũ putas?*
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferũ,
Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, ut ſeruem fidem?
M. *Vnum hoc ſcio, hanc meritá eſſe, ut memor eſſes ſui.*
P. *Memor eſſem? o Myſis Myſis, etiam nunc mihi*
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. iam ferme moriens me uocat:
Acceſſi: uos ſemotæ: nos ſoli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem uides:

Nec

Nec clam te eſt, quàm illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, et genium tuum,
Per tuam fidem, perq. huius ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te iſti uirum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc me in manũ dat: mors continuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſeruabo. M. *ita ſpero quidem.*
P. *Sed cur tu ab illa?* M. *obſtetricem accerſo.* P. *propera:*
Atque audin'? uerbum unum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. *teneo.*

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

VID *ais Byrrhia?*
Q *Datur illa Pamphilo hodie nuptum?* B. *ſic eſt.* C. *qui ſcis Byrrhia?*
B. *Apud forum modo de Dauo audiui.* C. *uæ uæ miſero mihi.*
Vt animus in ſpe, atque in timore uſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B. *Quæſò ædepol Charine, quoniam id fieri, quod uis, non*

non poteſt,
Velis id, quod poſſit. C. *nihil aliud, niſi Philumenam, uolo.*
B. *Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare,*
Iſtum qui amoré ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C. *Facilé omnes, cum ualemus, recta conſilia ægrotis damus.*
Tu ſi hic ſis, aliter ſentias. B. *age age, ut lubet.* C. *ſed Pamphilum*
Video. omnia experiri certum eſt prius, quàm pereo. B. *quid hic agit?*
C. *Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum:*
Credo, impetrabo, ut aliquot ſalté nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. *id aliquid nihil eſt.* C. *Byrrhia,*
Quid tibi uidetur? adeon' ad eum? B. *quid ni? ſi nihil impetres,*
Vt te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit.
C. *Abi hinc, abi in malam crucem cum ſuſpicione iſtac, ſcelus.*
P. *Charinum uideo, ſalue.* C. *o ſalue Pamphile:*
Ad te aduenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
P. *Neque pol conſili locum habeo, neque auxilij copiá.*
Sed iſtuc quidnam eſt? C. *hodie uxorem ducis?* P. *aiunt.* C. *Pamphile,*

Si id

Si id facis, hodie postremum ne uides. P. *quid ita?* C. *hei mihi,*

Vereor dicere: huic dic quæso Byrrhia. B. *ego dicam.* P. *quid est?*

B. *Sponsam hic tuam amat.* P. *næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,*

Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Carine? C. *ah Pamphile,*

Nil. P. *quàm uellem.* C. *nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,*

Principio ut ne ducas. P. *dabo equidem operam.* C. *sed si id non potes,*

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. *cordi?* C. *saltem aliquot dies*

Profer, dum proficiscor aliquò, ne uideam. P. *audi nunc iam:*

Ego Carine neutiquam officium esse liberi puto,

Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.

C. *Reddidisti animum.* P. *nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia.*

Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:

Ego id agam, mihi qui ne detur. C. *sat habeo.* P. *Da uum optume*

Video. huius consilio fretus sum. C. *at tu hercle haud quicquam mihi,*

Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? S. *ego uero ac lubens.*

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

I BONI, *boni quid porto? sed ubi inue*
D *niam Pamphilum,*
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
Lætus est, nescio quid. P. *nihil est. nondum hæc resciuit mala.*
Quem ego nunc credo; si iam audierit sibi paratas nuptias,
Audin' tu illum? D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed ubi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. *cessas alloqui?*
Abeo. P. *Daue ades, resiste.* D. *quis homo est, qui me? o Pamphile,*
Te ipsum quæro. euge o Charine: ambo oportune: uos uolo.
Daue, perij. D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, scio.*
Mea quidem hercle in dubio uita est. D. *& tu quid, scio.*
Nuptiæ mihi. D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes.*
Istuc ipsum. D. *atque istuc ipsum, nil pericli est: me uide.*

D P. *Ob-*

P. *Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu.* D. *hem,*
Libero: uxorem tibi iam non dat Chremes. P. *qui scis?* D. *scio.*
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circunspicio: nusquá. forte ibi huius uideo Byrrhiam:
Rogo: negat uidisse: mihi molestũ quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspectio: hem,
Paullulum obsoni, ipsius tristis, de improuiso nuptiæ:
Non cohærent. P. *quorsumnam istuc?* D. *egomet continuo ad Chremem.*
Cum illo aduenio, solitudo ante ostiũ: iam id gaudeo.
P. *Recte dicis, perge.* D. *maneo: interea introire neminẽ*
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. accessi, introspexi. P. *scio.*
Magnum signum. D. *num uidentur conuenire hæc nuptijs?*
P. *Non, opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non recte accipis.*
Certa res est. etiá puerũ inde abiens conueni Chremis,
Olera, et piscículos minutos ferre obolo in cenam seni.
C. *Liberatus sum Daue hodie tua opera.* D. *at nullus quidem.*

C. *Quid*

Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. *ridiculum caput.*
Quasi necesse sit, si huic nō dat, te illá uxorem ducere.
Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. C. *bene mones.*
Ibo: etsi hercle sæpe iá me spes hæc frustrata est. uale.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

QVID igitur sibi uolt pater? cur simulat?
D. *ego dicam tibi.*
Si id succenseat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse iniurius uideatur: neque id iniuria:
Prius, quàm tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? uis, patiar?* D. *pater est Pamphile.*
Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam caussam, quamobrem eijciat oppido. P. *eijciat?* D. *cito.*
Cedo igitur, quid faciam Daue? D. *dic te ducturum.* P. *hem.* D. *quid est?*
Ego dicam? D. *cur non?* P. *nunquam faciam.* D. *ne nega.*
Suadere noli. D. *ex ea re quid fiat, uide.*

P. *Vt ab illa excludar, huc concludar.* D. *non ita est.*
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas uolo hodie uxorem. tu, ducam, inquies:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa minueris
Hæc, quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic uelle: ut, cum uelit tibi iure irasci, non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile. uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem feceris.
Aliá otiosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. *Itan' credis?* D. *haud dubium id quidem est.* P. *uide, quò inducas.* D. *quin taces?*
P. *Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est:*
Nam pollicitus sum susceperturum. D. *o facinus audax.* P. *hanc fidem*
Sibi, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum, ut darem.
D. *Curabitur. sed pater adest. caue, te esse tristem sentiat.*

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

REVISO, *quid agant, aut quid captent*
consili.
Hic nunc nō dubitat, quin te ductūrū neges:
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco:
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te: proin' tu face; apud te ut ſies.
Modo ut poſſim. D. *crede mihi hoc inquā Pāphile,*
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe uerbum, ſi te dices ducere.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

HERVS *me, relictis rebus, iuſſit Pāphilū*
Hodie obſeruare, ut, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc uenientem
ſequor.
Ipſum adeo præſto uideo cum Dauo. hoc agam.
Vtrunque adeſſe uideo. D. *hem ſerua.* S. *Pamphile.*
Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. *hem pater.*
Probe. S. *hodie uxorem ducas, ut dixi, uolo.*
Nunc noſtræ parti timeo, quid hic reſpondeat.
Neque iſtic, neque alibi tibi uſquam erit in me mora.
B. *hem.*
Obmutuit. B. *quid dixit?* S. *facis, ut te decet.*
Cum iſtuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.

D. *Sum uerus?* B. *herus, quantũ audio, uxore excidit.*
S. *I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' ſit, ſies.*
P. *Eo.* B. *nulla ne in re eſſe homini cuiquam fidem?*
Verum illud uerbum eſt, uolgo quod dici ſolet,
Omnes ſibi melius malle eſſe, quàm alteri.
Ego illam uidi uirginem: forma bona
Memini uidere: quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam inſomnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renuntiabo; ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. *IC nunc me credit aliquam ſibi fallaciam*
H Portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia.
S. *Quid Dauus narrat?* D. *æque quicquam nunc quidem.*
S. *Nihil ne? hem.* D. *nihil prorſus.* S. *atqui exſpectabam quidem.*
D. *Præter ſpem euenit: ſentio: hoc male habet uirum.*
S. *Potin' es mihi uerum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi moleſtæ quippiam hæ ſunt nuptiæ,*
Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitæ?
D. *Nihil hercle: aut, ſi adeo, bidui eſt, aut tridui*
Hæc ſolicitudo: noſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem recta reputauit uia.
S. *Laudo.* D. *dum licitum eſt illi, dumq. ætas tulit,*
Amauit: tum id clam: cauit, ne unquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, ut uirum fortem decet.

Nunc

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.
S. *Subtristis uisu' est esse aliquantulum mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.*
S. *Quidnam est?* D. *puerile est.* S. *quid est?* D. *nihil.* S. *quin dic, quid est.*
D. *Ait nimium parce facere sumptū.* S. *me ne?* D. *te.*
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio uidetur uxorem dare?
Quem, inquit, uocabo ad cenam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. *tace.*
D. *Commoui.* S. *ego, istæc recte ut fiant, uidero.*
Quidnam hoc rei est? quidnā hic uolt ueterator sibi?
Nā si hic mali est quicquā, hē illic est huic rei caput.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. TA *pol quidem res est, ut dixti Lesbia:*
I *Fidelem haud ferme mulieri inuenias uirū.*
S. *Ab Andria est ancilla hæc. quid narras?*
D. *ita est.*
M. *Sed hic Pamphilus.* S. *quid dicit?* M. *firmauit fidem.*
S. *hem.*
D. *Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.*
M. *Nam quod peperisset, iussit tolli.* S. *o Iupiter,*
Quid ego audio? actū est, siquidē hæc uera prædicat.
L. *Bonum ingenium narras adolescentis.* M. *optimum.*

Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. *sequor.*
D. *Quod remediũ nunc huic malo inueniã?* S. *quid hoc?*
Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. *quid hic sensisse ait?*
S. *Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.*
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. *Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.*
S. *Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium*
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. *mihin'?*
S. *Num immemores discipuli?* D. *ego, quid narres, nescio.*
S. *Hiccine si me imparatum in ueris nuptijs*
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. DHVC *Archillis, quæ assolent, quæq.*
A *oportet*
Signa ad saluté esse, omnia huic esse uideo.
Nunc primum fac istæc ut lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, &, quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.
Per, ædastor, scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quando quidem ipse est ingenio bono,
Cumq. huic ueritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.

S. *Vel*

S. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum?* D. *quidnam id est?*

S. *Nō imperabat corá, quid opus facto esset puerperæ:*
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de uia.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi uideor esse, qué tá aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, ut metui uidear certe, si resciuerim.

D. *Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.* S I. *edixin' tibi?*
Interminatus sum, ne faceres? num ueritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

D. *Teneo, quid erret: quid ego agam? habeo.* S. *quid taces?*

D. *Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.*

S. *Mihin' quisquam?* D. *cho, an tute intellexti hoc assimulari?* S. *irrideor.*

D. *Renuntiatum est: ná qui istæc tibi incidit suspectio?*

S. *Qui? quia te noram.* D. *quasi tu dicas, factum id consilio meo.*

S. *Certe enim scio.* D. *non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.*

S. *Ego ne te?* D. *sed, si quid narrare occœpi, continuo dari*
Tibi uerba censes. S. *falso.* D. *itaque hercle nihil iam mutire audeo.*

S. *Hoc*

S. *Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic.* D. *intellextin' ?*
Sed nihilo seciu' mox deferent puerum huc ante ostiũ.
Id ego iã nunc tibi renuntio here futurũ, ut sis sciens;
Ne hoc posterius dicas, Daui factũ consilio, aut dolis.
Prorsus a me opinionem hanc tuam ego esse amotam uolo.
S. *Vnde id scis?* D. *audiui, & credo. multa concurrunt simul,*
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se e Pamphilo
Grauidam dixit esse. inuentum est falsum. nunc, postquam uidet
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut afferret simul.
Hoc nisi fit, puerũ ut tu uideas, nil mouentur nuptiæ.
S. *Quid ais? cum intellexeras,*
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus quàm misere hanc amarit: nunc sibi uxorem expetit.
Postremo id mihi da negoti. tu tamen idẽ has nuptias
Perge facere ita, ut facis: et, id spero adiuturos deos.
S. *Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus est, para.*
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint uera omnia:

Sed

Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato uxorem: si impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubiũ est mihi,
Si nolit, quin eum merito possim cogere.
Atque adeo in tẽpore eccũ ipsum obuiam Chremem.

SIMO, CHREMES.

S. VBEO *Chremetem.* C. *oh, te ipsum quæ-*
I *rebam.* S. *& ego te.* C. *optato aduenis.*
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id uiso, tu ne, an illi insaniant.
S. *Ausculta paucis: &, quid ego te uelim, & tu quod quæris, scies.*
C. *Ausculto: loquere, quid uelis.*
S. *Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme,*
Quæ incepta a paruis cum ætate accreuit simul;
Perq. unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. *ah ne me obsecra:*
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est utrique, ut fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi

Vtrique;

Vtrique; id oro te, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq. ego sim pater.
S. *Immo ita uolo, itaq. postulo ut fiat, Chreme:*
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat.
C. *quid est?*
S. *Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum.* C. *audio.*
S. *Ita magnæ, ut sperem posse auelli.* C. *fabulæ.*
S. *Profecto sic est.* C. *sic hercle, ut dicam tibi:*
AMANTIVM *iræ, amoris integratio est.*
S. *Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,*
Dumq. eius lubido occlusa est contumelijs,
Prius quàm harum sceleris, et lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum, Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.
C. *Tibi ita uidetur. at ego non posse arbitror*
Neque ilum hãc perpetuo habere, neque me perpeti.
S. *Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?*
C. *At istuc periclum in filia fieri, graue est.*
S. *Neque incommoditas denique huc omnis redit;*
Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.
At si corrigitur; quot commoditates, uide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies uirum.
C. *Quid istuc? si istuc animum induxti esse utile,*
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. *Merito te semper maxumi feci Chreme.*
C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui scis eos nunc discorda-*

re

re inter se?

S. *Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorum cõsilijs, dixit:*
Et is mihi suadet, nuptias, quantũ queã, ut maturẽ.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadẽ hæc uelle?
Tute adeo iam eius audies uerba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum uideo ipsum foras exire.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. D *te ibam.* S. *quidnam est?*
D. A *Cur non accersitur? iam adueſperascit.* S. *audin' tu illum?*
Ego dudum non nil ueritus sum Daue abs te, ne face res idem,
Quod uolgus seruorum solet, dolis ut me deluderes?
Propterea quòd amat filius. D. *egenu' istuc facerem.* S. *credidi:*
Idq. adeo metuens uos celaui, quod nunc dicam. D. *quid?* S. *scies.*
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. *tandem agnosti, qui siem.*
S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. *quid non?* S. *sed ea gratia*
Simulaui, uos ut pertentarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *uide.*
Nunquam quiui ego istuc intellegere. uah consilium callidum.

S. *Hoc*

S. *Hoc audi. ut hinc te iussi introire, oportune hic fit mihi obuiam.*

D. *Hem numnam perijmu'? S. narro, quæ tu dudum narrasti mihi.*

D. *Quidnam audio? S. gnatam ut det, oro; uixq. id exoro.* D. *occidi.*

S. *Hem, quid dixti?* D. *optume inquam factum.* S. *nunc per hunc nulla est mora.*

C. *Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuntio.*

S. *Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.*

D. *Ego uero solus. S. corrigere mihi gnatũ porro enitere.*

D. *Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est.*

D. *Quiescas. S. age igitur: ubi nunc est ipsis?* D. *mirum, ni domi est.*

S. *Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullu'sum.*

Quid caussæ est, quin hinc in pristinum recta proficiscar uia?
Nihil est preci loci relictum. iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum uideo: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. BI illic scelus est, qui me perdidit? D. pe-
V rij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners,
tam nulli consili
Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nun-
quam a me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc
malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' uelle me,
modo
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeā?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equi-
dem, atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo ali-
quam producam moram. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum bone uir, quid ais? uiden' me
consilijs tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P.
expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe ut modo. D. immo melius spero. P. oh, tibi
ego ut credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo
fretu' sim,
Qui me hodie ex tranquillissima re cōieciſti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid me-
ritus

ritus es? D. *crucem.*
Sed paullulum sine ad me ut redeam: iam aliquid dispiciam. P. *hei mihi,*
Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, uti uolo:
Nanque hocce tempus, præcauere mihi me, haud te ulcisci, sinit.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. OCCINE *credibile est, aut memorabile,*
H *Tanta uecordia innata cuiquam ut siet,*
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis.
Alterius sua ut comparet commoda? ah
Id ne est uerum? immo id genus est hominum pessumum,
In denegando modo queis pudor est paullulum:
Post ubi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, ubi fides est,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,
Non uerentur: illic, ubi nihil opus est, ibi uerentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?

Mala

Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.

Multum. moleſtus certe ei fuero, atque animo morem geſſero.

P. *Charine, & me, & te imprudens, niſi quid di reſpiciunt, perdidi.*

C. *Ita ne imprudens? tandem inuenta eſt cauſſa: ſoluiſti fidem.*

P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas?*

P. *Quid iſtuc eſt?* C. *poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.*

Heu me miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectaui meo.

P. *Falſu' es.* C. *non tibi ſatis eſſe hoc uiſum ſolidum eſt gaudium,*

Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?

Habeas. P. *habeam? ah neſcis quantis in malis uerſer miſer,*

Quantasq. hic ſuis conſilijs mihi confecit ſolicitudines

Meus carnufex. C. *quid iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.*

P. *Haud iſtuc dicas, ſi cognoris uel me, uel amorem meum.*

C. *Scio, cum patre altercaſti dudum, & is nunc propterea tibi*

Succenſet, nec te quiuit hodie cogere, illam ut duceres.

P. *Immo etiam, quo tu minus ſcis ærumnas meas,*

Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
C. *Scio: coactus tua uoluntate es.* P. *mane,*
Nondum scis. C. *scio equidem illam ducturũ esse te.*
P. *Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit*
Instare, ut dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.
C. *Quis homo istuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *Dauos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *nescio. nisi mihi deos satis*
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. *Factum est hoc Daue?* D. *factum est.* C. *hem quid ais scelus?*
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici uellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C. *scio.*
D. *Hac non succesſit, alia aggrediemur uia:*
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. *Immo etiam: nam sati' credo, si aduigilaueris,*
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesq., & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mi ignoscere.
Parum succesſit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. *Cupio. restitue in quem me accepisti locum.*
D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *hem, st, mane:*

crepuit

crepuit a Glycerio ostium.

P. *Nil ad te.* D. *quæro.* P. *hem, nunccine demum?* D. *at iam hoc tibi inuentum dabo.*

ACTVS QVARTI SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. AM, *ubi ubi erit, inuentum tibi curabo,*
I *& mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.

P. *Mysis.* M. *quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers.* P. *quid est?*

M. *Orare iussit, si se ames, hera, iam ut ad sese uenias:*
Videre ait te cupere. P. *uah, perij: hoc malum integrascit.*
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros solicitari?
Nam iccirco accersor, nuptias quòd mi apparari sensit.

C. *Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset.*

D. *Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.* M. *atque ædepol,*
Ea res est, propterea q. nunc misera in mærore est.
P. *Mysis,*
Per omnes tibi adiuro deos: nunquá eá me deserturú,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hác mihi expetiui, cõtigit: cõueniunt mores: ualeant,
Qui inter nos diſſidium uolunt: hanc, niſi mors, mi
adimet nemo.

C. *Reſipiſco.* P. *non Apollinis magi' uerum, atque hoc,*
reſponſum eſt.
Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ; uolo. ſed ſi id non
poterit;
Id faciá, in procliui quod eſt, per me ſtetiſſe ut credat.
Quis uideor? C. *miſer æque, atque ego.* D. *conſilium*
quæro. C. *fortis es.*
Scio, quid conere. D. *hoc ego tibi profecto effectum*
reddam.
P. *Iam hoc opus eſt.* D. *quin iam habeo.* C. *quid eſt?*
D. *huic, non tibi, habeo; ne erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* D. *dies hic mi ut ſit*
ſati', uereor,
Ad agendum: ne uacuum eſſe me nunc ad narran-
dum credas.
Proinde hinc uos amolimini: ná mi impediméto eſtis.
P. *Ego hanc uiſam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *ue*
rum uis dicam? D. *immo etiam*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho impudens, non ſatis habes, quòd tibi dieculam*
addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. *Daue attamé.*
D. *quid ergo?*
C. *Vt ducam.* D. *ridiculum.* C. *huc face ad me, ut ue-*
nias, ſi quid poteris.

D. *Quid*

D. *Quid ueniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. *age, ueniam.* C. *si quid,*
Domi ero. D. *Tu Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.*
M. *Quapropter?* D. *ita facto opus est.* M. *matura.* D. *iam inquam hic adero.*

ACTVS QVARTI SCENA III.

MYSIS.

M. *IL ne esse proprium cuiquam? Dij uostram fidem.*
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, uirum, in quouis loco
Paratum: uerum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali est, quàm illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum?

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

DAVVS, MYSIS.

D. *YSIS nunc opus est tua*
Mihi ad hanc rem ex prompta memoria, atque astutia.
M. *Quidnam incepturus?* D. *accipe a me hunc ocyus,*
Atque ante nostram ianuam appone. M. *obsecro,*
Humine? D. *ex ara hinc sume uerbenas tibi,*

Atque eas substerne. M. *quamobrē id tute non facis?*
D. *Quia, si forte opus ad herum iusiurandum mihi*
Non apposuisse, ut liquido possim. M. *intelligo.*
Noua nunc religio in te istæc incessit, cedo?
D. *Moue ocyus te, ut, quid agam, porro intellegas.*
Pro Iupiter. M. *quid?* D. *sponsæ pater interuenit.*
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. *Nescio, quid narres.* D. *ego quoque hinc ab dextera*
Venire me assimulabo. tu, ut subseruias
Orationi, utcunque opu' sit uerbis, uide.
M. *Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,*
Quod mea opera opus sit uobis, aut tu plus uides,
Manebo, ne quid uostrum romorem commodum.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REVERTOR, *postquam, quæ opus fuere ad nuptias*
Gnatæ, paraui, ut iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. *ubi*
Illic est? C. *non mihi respondes?* M. *hem, nusquam est. uæ miseræ mihi,*
Reliquit me homo, atque abijt. D. *di uostram fidem,*
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant.
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. *Cur tu obsecro hic me solam?* D. *hem, quæ hæc est*

fabu-

fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quis ue huc attulit?
M. *Satin' sanus es, qui me id rogites?* D. *quem igitur rogem,*
Qui hic neminem alium uideo? C. *miror, unde sit.*
D. *Dicturan' quod rogo?* M. *au.* D. *concede ad dexterá.*
M. *Deliras. non tute ipse?* D. *uerbum si mihi*
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. *Male dicis.* D. *unde est? dic clare.* M. *a uobis.* D. *ha ha hæ.*
Mirum uero, impudenter mulier si facit.
C. *Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.*
D. *Adeon' uidemur uobis esse idonei,*
In quibus sic illudatis? C. *ueni in tempore.*
D. *Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.*
Mane: caue quoquam ex isthoc excessis loco.
M. *Dij te eradicent. ita me miseram territas.*
D. *Tibi ego dico, an non?* M. *quid uis?* D. *at etiá rogas?*
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. *Tu nescis?* D. *mitte id, quod scio: dic, quod rogo:*
M. *Vestri.* D. *cuius uestri?* M. *Pamphili.* D. *hem, quid Pamphili?*
M. *Eho, an nó est?* C. *recte ego semper fugi has nuptias.*
D. *O facinus animaduertendum.* M. *quid clamitas?*
D. *Quem ne ego eri uidi ad uos afferri uesperi?*
M. *O hominem audacem.* D. *uerum. uidi Cantharam*
Suffarcinatam. M. *Dijs pol habeo gratias,*
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. *Næ illa illum haud nouit, cuius caussa hæc incipit.*

Chremes, si positum puerum ante ædes uiderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. *Non hercle faciet.* D. *nunc adeo, ut tu sis sciens,*
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in uiam
Prouoluam, teq. ibidem peruoluam in luto.
M. *Tu pol homo non es sobrius.* D. *fallacia*
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. *hem.* D. *coactus legibus*
Eam uxorem ducet. M. *au, obsecro, an non ciuis est?*
C. *Iocularium in malum insciens pæne incidi.*
D. *Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:*
Ausculta. C. *audiui iam omnia.* D. *an ne tu omnia?*
C. *Audiui inquã a principio.* D. *audistin' obsecro? hem*
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc arripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.
M. *Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.*
C. *Noui rem omnem. sed est Simo intus?* D. *intus est.*
M. *Ne me attingas sceleste. si pol Glycerio nõ omnia hæc.*
D. *Eho inepta, nescis quid sit actum.* M. *quid sciam?*
D. *Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,*
Vt sciret hæc, quæ uolumus. M. *hem, prædiceres.*
D. *Paullum interesse censes, ex animo omnia,*
Vt fert natura, facias, an de industria?

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. *IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,*
Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias

Potius

Potius, quàm in patria honesta pauperauiuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, uideo. saluete. M. *obsecro,*
Quem uideo? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. *o Mysis salue.* M. *saluos sis Crito.*
C. *Itan' Chrysis? hem.* M. *nos quidem pol miseras perdidit.*
C. *Quid uos? quo pacto hic? sati' ne recte?* M. *nos ne? sic.*
Vt quimus, aiunt; quando, ut uolumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?*
M. *Vtinam.* C. *an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:*
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedẽ:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquẽ amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hereditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoliare non licet.
M. *O optume hospes pol Crito antiquum obtines.*
C. *Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.* M. *maxume.*
D. *Sequar hos: nolo me in tempore hoc uideat senex.*

ACTVS QVINTI SCENA I.

CHREMES, SIMO.

C. SATI' *iam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:*
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pæne illusi uitam filiæ.
S. *Immo enim quammaxime abs te oro, atque postulo Chreme,*
Vt beneficiũ, uerbis initum dudum, nũc re cõprobes.
C. *Vide, quàm iniquus sis præ studio. dum efficias id, quod cupis,*
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. *Quibus?* C. *ah rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dũ res tetulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuẽ esse aiũt: puer est natus: nos missos face.
S. *Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere,*
Quibus id maxume utile est illũ esse quam deterrimũ.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea caussa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta

pta his, desinent.

C. *Erras. cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam.*

S. *scio.* C. *at*

Vero uoltu; cũ, ibi me adesse, neuter tũ præsenserat.

S. *Credo; et id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:*
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac uolui dicere.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. NIMO *iam nunc otioso esse impero.* CH. A *hem Dauom tibi.*

S. *Vnde egreditur?* D. *meo præsidio, atque hospitis.* S. *quid ilud mali est?*

D. *Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi.* S. *scelus,*
Quemnam hic laudat? D. *omnis res est iam in uado.*
s. cesso alloqui?

D. *Herus est: quid agam?* S. *o salue bone uir.* D. *hem Simo, o noster Chreme,*
Omnia apparata iam sunt intus. CH. *curasti probe.*

D. *Vbi uoles, accerse.* S. *bene sane. id enimuero hic nunc abest.*
Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negotij est? D. *mihin'?* S. *ita.*

D. *Mihi ne?* S. *tibi ego.* D. *modo introij.* S. *quasi ego, quàm dudum, rogem.*

D. *Cum tuo gnato una.* S. *an ne est intus Pamphilus? crucior miser.*

Eho,

Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnufex?
D. *Sunt.* S. *cur igitur hic est?* CH. *quid ilum censes? cum illa litigat.*
D. *Immo uero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.*
Nescio quis senex modo uenit: ellum, confidés, catus:
Cum faciem uideas, uidetur esse quanti uis preti:
Tristi' seueritas inest in uoltu, atque in uerbis fides.
S. *Quidnam apportas?* D. *nil equidem, nisi quod ilum audiui dicere.*
S. *Quid ait tandem?* D. *Glycerium se scire esse hanc ciuem Atticam.*
S. *Hem Dromo, Dromo.* D. *quid est?* S. *Dromo.* D. *audi.* S. *uerbum si addideris. Dromo.*
D. *Audi obsecro.* DR. *quid uis?* S. *sublimem hunc intro rape, quantum potes.*
DR. *Quem?* S. *Dauom.* D. *quamobrem?* S. *quia lubet. rape inquam.* D. *quid feci?* S. *rape.*
D. *Si quicquá mentitũ inuenies, occidito.* S. *nihil audio.*
Ego iam te commotum reddam. D. *tametsi hoc uerum est.* S. *tu tamen*
Cura asseruandum uinctum, atque audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, si uiuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. *ah ne sæui tantopere.* S. *Chreme,*
Pietatem gnati. non ne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS QVINTI SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS *me uolt? perij, pater eſt.* S. *quid ais omnium?* C. *ah.*
Rem potius ipſam dic, ac mitte male loqui.
S. *Quaſi quicquam in hunc iam grauius dici poſſet.*
Ain' tandem ciuis Glycerium eſt? P. *ita prædicant.*
S. *Ita prædicant? ingentem confidentiam:*
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter ciuium
Morem, atque legem, & ſui uoluntatem patris
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. *Me miſerum.* S. *modo ne id demum ſenſti Pamphile?*
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſtuc uerbum uere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſolicito amentia? an
Pro huius ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Immo habeat, ualeat, uiuat cum illa. P. *mi pater.*
S. *Quid mi pater, quaſi tu huius indigeas patris.*
Domus, uxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: uiceris.
P. *Pater licet ne pauca?* S. *quid dices mihi?*
C. *Attamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid ego audiá*
Chreme? C. *attamen dicat ſine.* S. *age dicat, ſino.*

P. *Ego*

P. *Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.*

Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera: Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. *adducas?* P. *sine pater.*

C. *Aequum postulat: da ueniam.* P. *sine te hoc exorem.* S. *sino.*

Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.

C. *Pro peccato magno paullum supplicij satis est patri.*

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. MITTE *orare. una harum quæuis caussa me, ut faciam, monet,*

Vel tu, uel quòd uerum est, uel quòd ipsi cupio Glycerio.

CH. *Andrium ego Critonem uideo? æcere is est.* CR. *saluos sis Chreme.*

CH. *Quid tu Athenas insolens?* CR. *euenit. sed hicine est Simo?*

CH. *Hic est.* S. *me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?*

CR.

CR. *Tu negas? S. Ita ne huc paratus aduenis? CR. qua re? S. rogas?*
Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas?
CR. *sanun' es?*
S. *Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*
P. *Perij: metuo, ut substet hospes.* CH. *si Simo hunc noris satis,*
Nõ ita arbitrere. bonus hic est uir. S. hic uir sit bonus?
Ita ne attemperate uenit hodie in ipsis nuptijs,
Vt ueniret antehac nunquam? est uero huic credendum Chreme.
P. *Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.*
S. *Sycophanta.* CR. *hem.* CH. *sic Crito est hic: mitte.*
CR. *uideat, qui siet.*
Si mihi pergit, quæ uolt, dicere, ea, quæ non uolt, audiet,
Ego istæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego, quæ dixi, uera, an falsa audieris, iam sciri potest.
Atticus quidam olim naui fracta apud Andrum eiectus est,
Est istæc una parua uirgo. tum ille egẽs forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulã inceptat.
CH. *sine.*

CR. *Ita*

CR. *Ita ne uero obturbat?* CH. *perge.* CR. *tum is mihi cognatus fuit,*
Qui eũ recepit. ibi ego audiui ex illo ſeſe eſſe Atticũ.
Is ibi mortuus eſt. CH. *eius nomen?* CR. *nomen tam cito tibi?*
Phania. CH. *hem, perij.* CR. *uerum hercle opinor fuiſſe Phaniam.*
Hoc certo ſcio, Rhãnuſiũ ſe aiebat eſſe. CH. *o Iupiter.*
CH. *Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuere.* CH. *utinam id ſiet,*
Quod ſpero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suam ne aiebat eſſe? CR. *non.* CH. *cuiam igitur?* CR. *fratris filiam.*
CH. *Certe mea eſt.* CR. *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. *arrige aures Pamphile.*
S. *Qui credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit.* S. *noram, & ſcio.*
CH. *Is hinc bellum fugiens, meq. in Aſiam perſequens, proficiſcitur.*
Tum illam hic relinquere eſt ueritus. poſt illa nunc primum audio,
Quid ilo ſit factum. P. *uix ſum apud me: ita animus commotu' eſt metu,*
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. *Næ iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo.* P. *credo pater.*
CH. *At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat. qui me male habet.* P. *dignus es*
Cum tua religione odio. nodum in ſirpo quæris. CR. *quid*

quid istud est?

CH. *Nomen non conuenit.* CR. *fuit hercle aliud huic paruæ.* CH. *quod Crito?*

Nunquid meministi? CR. *id quæro.* P. *ego ne huius memoriam patiar meæ*

Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula. CR. *ipsa est.* CH. *ea est.*

P. *Ex ipsa millies audiui.* S. *omnes nos gaudere hoc Chreme.*

Te credo credere. CH. *ita me dij ament, credo.* P. *quid restat pater?*

S. *Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam.* P. *o lepidum patrem.*

De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. *caussa optuma est:*

Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* S. *scilicet.* CH. *dos, Pamphile, est*

Decem talenta. P. *accipio.* CH. *propero ad filiam. eho mecum Crito:*

Nam illam me haud nosse credo. S. *cur non illam huc transferri iubes?*

P. *Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti.* S. *non potest.*

P. *Qui?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & maius.* P. *quidnam?* S. *uinctus est.*

P. *Pater, non recte uinctu' est.* S. *haud ita iussi.* P. *iube solui obsecro.*

S. *Age fiat.* P. *at matura.* S. *eo intro.* P. *o fauſtum, et felicem hunc diem.*

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. ROVISO, *quid agat Pamphilus: atque eccum.* P. *aliquis forſan me putet*
P *Non hoc putare uerum: at mihi nunc ſic eſſe hoc uerum lubet.*
Ego uitã deorum propterea ſempiternã eſſe arbitror,
Quòd uoluptates eorum propriæ ſunt. nam mihi immortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſſimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. *Quid illuc gaudi eſt?* P. *Dauom uideo. nemo eſt, quem mallem, omnium:*
Nam hunc ſcio mea ſolide ſolũ gauiſurũ eſſe gaudia.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. AMPHILVS *ubinam hic eſt?* P. *Daue.*
P D. *quiſnam homo eſt?* P. *ego ſum.* D. *o Pamphile.*
P. *Neſcis, quid mihi obtigerit.* D. *certe: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.*
P. *Et quidem ego.* D. *more hominum euenit, ego ut quod*

quod ſum nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. *Mea Glycerium ſuos parentes reperit.* D. *o factum bene.*
C. *Hem.* P. *pater amicus ſumus nobis.* D. *quis?* P. *Chremes.* D. *narras probe.*
P. *Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam.* C. *num ille ſomniat*
Ea, quæ uigilans uoluit? P. *tum de puero Daue?* D. *ah deſine:*
Solus eſt, quem diligunt dij. C. *ſaluus ſum, ſi hæc uera ſunt.*
Colloquar. P. *quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.*
C. *Bene factum.* P. *hem, audiſti?* C. *omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.*
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quæ uoles, ſcio omnia.
P. *Memini: atque adeo longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.*
Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. *eo.*
Ne expectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

PERSONAE.

Phædria	*adoleſcens*,
Parmeno	*ſeruus*,
Thais	*meretrix*,
Gnatho	*paraſitus*,
Chærea	*adoleſcens*,
Thraſo	*miles*,
Pythias	*ancilla*,
Chremes	*ſenex*,
Antipho	*adoleſcens*,
Dorias	*ancilla*,
Dorus	*eunuchus*,
Sanga	*ſeruus*,
Sophrona	*nutrix*,
Laches	*ſenex*.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

ORorem *falso dictitatam Thaidis,*
S *Id ipsum ignorans, miles aduexit Thraso,*
Ipsiq. donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introijt: uitiat uirginem: ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

MERETRIX *adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq. reuocato excluſionis cauſſas reddidit. eius frater minor natu uirginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare cœpit; deductusq. in domum meretricis pro eunucho, uitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq. fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit uxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.*

PROLOGVS.

SI *quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis*
Quàm plurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene uertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſſam dicere
Prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quàm illic, qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;

Defun-

Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse uerborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti ueterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, uos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles glorioſus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id uero pernegat.
Quòd si personis ijsdem uti alijs non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, glorioſum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est uos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ ueteres factitarunt, si faciunt noui.

Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis quid sibi Eunuchus uelit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. VID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi me obſecret.
PA. *Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:*
Verum ſi incipies, neque perficies nauiter:
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam uenies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, ubi te uictum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt uitia, iniuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:

Mori

Mori me malim: sentiet qui uir siem:
Hæc uerba mehercule una falsa lacrumula,
Quam oculos terendo misere, uix ui expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. *indignum facinus. nunc ego et*
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, uidensq. pereo: nec, quid agam, scio.
PA. *Quid agas? nisi ut te redimas captum quàm queas*
Minimo: si nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. *ita ne suades?* PA. *si sapis:*
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. *ISERAM me, uereor ne illud grauius*
M *Phædria*
Tulerit; ne ue aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. *totus Parmeno*
Tremo horreoq., postquam aspexi hanc. PA. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. *Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?*
Qui hic stabas? cur non recta introibas? PA. *ceterum*

De

De excluſione uerbum nullum. T. *quid taces?*
PH. *Sane quia uero hæ mihi patent ſemper fores,*
Aut quia ſum apud te primus. T. *miſſa iſtæc face.*
PH. *Quid miſſa? o Thais, Thais, utinam eſſet mihi*
Pars æqua amoris tecum, ac pariter ſieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. *Ne crucia te obſecro anime mi, mi Phædria.*
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligá,
Eo feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
PA. *Credo, ut fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.*
T. *Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia*
Te accerſi iuſſi, auſcultа. PH. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primũ, potin' eſt hic tacere? PA. *ego ne? optume.*
Verum heus tu, lege hac tibi meam aſtringo fidem:
Quæ uera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut uanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri ſi uis, uera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
PA. *Poteſt taceri hoc.* T. *ibi tum matri paruolam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc arreptam. PH. *ciuẽ ne?* T. *arbitror:*
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cetera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e prædonibus,
Vnde emerat, ſe audiſſe, arreptam e Sunio.

Mater

Mater ubi accepit, cœpit ſtudioſe omnia
Docere, educere, ita uti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam.
Ego cũ illo, quo cum uno rem habebam tum, hoſpite,
Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. *Vtrunque hoc falſum eſt: effluet.* T. *qui iſtuc?*
PA. *quia*
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nã hic quoque bonã, magnamq. partẽ ad te attulit,
T. *Ita eſt. ſed ſine me peruenire, quò uolo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognoui. tute ſcis, poſtilla quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubium*
ne id eſt?
T. *Hoc agite amabo. mater mea illic mortua eſt*
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is ubi hancce forma uidet honeſta uirginem,
Et fidibus ſcire pretium ſperans, illico
Producit, uendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq. omnium:
Is uenit: poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere, fingit cauſſas, ne det, ſedulo:
Ait ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Seſe relinquam, uelle ſe illam mihi dare;
Verum id uereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,

Ad uirginem animum adiecit. PH. *etiã ne amplius?*
T. *Nil: nam quæsiui. nunc ego eam mi Phædria,*
Multæ sunt caussæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatũ. quamobré Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine ilum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. *pessuma,*
Ego quicquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei noster, laudo. tandem perdoluit: uir es.*
PH. *At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola*
Hinc est arrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc uerba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas, quàm me: et istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo solicitat? cedo.*
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te claudier?
Non ne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porro dixti uelle te,
Quia solæ utuntur his reginæ: repperi:
Heri minas uiginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. *quid istuc Phædria?*

Quanquam

Quanquã illam cupio abducere; atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: ueruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciã, ut iusseris.
PH. *Vtinam istuc uerbum ex animo, ac uere diceres,*
Potius quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.
PA. *Labascit, uictus uno uerbo. quàm cito?*
T. *Ego non ex animo misera dico? quam ioco*
Rem uoluisti a me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum. PH. *siquidem biduum:*
Verum ne fiant isti uiginti dies.
T. *Profecto non plus biduũ, aut.* PH. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet. hoc modo sine te exorem.* PH. *scilicet*
Faciundum est, quod uis. T. *merito amo te.* PH. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxume.*
PH. *In hoc biduum Thais uale.* T. *mi Phædria,*
Et tu. nunquid uis aliud? PH. *ego ne quid uelim?*
Cum milite isto præsens, absens ut sies:
Dies, noctesq. ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
T. *Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidẽ,*
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque

Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quicquid huius feci, caussa uirginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie uenturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum uenit.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. *TA fac, ut iussi, deducantur isti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*

PA. *Fiet.* PH. *at mature.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mandatum est tibi?*

PA. *Ah rogitare? quasi difficile siet. utinam*
Tam aliquid facile inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. *ego quoque una pereo. quod mi est carius.*
Ne istuc tá iniquo patiare animo. PA. *minime: quin*
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?

PH. *Munus nostrum ornato uerbis, quod poteris: &*
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.

PA. *Memini, tametsi nullus moneas.* PH. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*

PA. *Censeo.* PH. *sed heus tu.* PA. *quid uis?* PH. *censen' posse me offirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? PA. *te ne? non hercle arbitror:*

Nam

Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget hor sum insomnia.

PH. *Opu' faciam, ut defatiger usque, ingratijs ut dormiam.*

PA. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis Parmeno.*

Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.

Tandem ego non illa caream, si sit opus, uel totum triduum? PA. *hui,*

Vniuersum triduũ? uide, quid agas. PH. *stat sententia.*

PA. *Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier*

Ex amore, ut non cognoscas eundẽ esse? hoc nemo fuit

Minus ineptus, magi' seuerus quisquam, nec magi' continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho

Militis: ducit secum una uirginem huic dono: papæ,

Facie honesta. mirũ, ni ego me turpiter hodie hic dabo

Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. *Dii immortales, homini homo quid præstat?*

D *stulto intellegens*

Quid interest? hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi:

Conueni

Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis, annisq. obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus ſum: omnes noti me, atque amici deſerunt.
Hic ego ilum contempſi præ me: quid homo, inquam, ignauiſſime?
Ita ne paraſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? uiden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, ueſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſæclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni uiam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum uolunt,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, et eorũ ingenia admiror ſimul:

Quic-

Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi,
Omnia assentari. is quæstus nũc est multo uberrimus.
PA. *Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi aduenimus,*
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salua, & perdita profueram, & prosum sæpe:
Salutant: ad cenam uocant: aduentum gratulantur.
Ille ubi miser, famelicu', uidet me esse in tãtũ honorẽ,
Et tam facile uictum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici uocentur.
PA. *Viden', ossum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *sed ego cesso*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cenam ut ueniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem uideo,
Riualis seruum. salua est res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. *hice hoc mu*

nere arbitrantur
Suam Thaidem esse. GN. plurima salute Parmenonē
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. statur. GN. uideo:
Nūquidnam hic, quod nolis, uides? PA. te. GN. credo. at nunquid aliud?
PA. Quidum? GN. quia tristi' es. PA. nihil equidem.
GN. ne sis. sed quid uidetur
Hoc tibi mancipium? PA. non malum hercle. GN. uro hominem. PA. ut falsus animi est.
GN. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
PA. hoc nunc dices.
Iectos hinc nos. OMNIVM rerum heus uicissitudo est.
GN. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietū reddā?
Ne sursum, deorsum cursites; ne ue usque ad lucem uigiles.
Ecquid beo te? PA. men'? papæ. GN. sic soleo amicos. PA. laudo.
GN. Detineo te fortasse: tu profectus aliò fueras.
PA. Nusquam. GN. tum tu igitur paullum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. PA. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
GN. Num quem euocari hinc uis foras? PA. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
GN. Etiam tu hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus

lictus custos,
Ne quis forte internuntius clam a milite ad istam cursitet?
PH. *Facete dictum. mira uero, militi quæ placeant.*
Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræeo abierit: nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est: & properans uenit: nescio quid circunspectat.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHAEREA, PARMENO.

CCIDI.

O *Neque uirgo est usquam, neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.*
Vbi quæram? ubi inuestigem? quem perconter? quam insistam uiam?
Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*
De amore nescio quid loquitur. o infortunatũ senem.
Hic uero est, qui si amare occeperit, ludum iocumq.
Dices fuisse illũ alterũ, præut huius rabies quæ dabit.
CH. *Vt di illum, deæq. senium perdant, qui me hodie remoratus est;*

Meq. adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum floc ci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. ſalue. PA. *quid tu es triſtis? quid ue alacris?*

Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neque unde eam, neque quorſum eam:*

Ita prorſum oblitus ſum mei.

PA. *Qui quæſo?* C. *amo.* PA. *ehem.* C. *nunc te Parmeno oſtendes, qui uir ſies.*

Scis te mihi ſæpe pollicitũ eſſe: Chærea, aliquid inuenit

Modo, quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noſcas meam:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

PA. *Age inepte.* C. *hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc promiſſa appareant,*

Siue adeo digna res eſt, ubi tu neruos intendas tuos.

Haud ſimilis uirgo eſt uirginum noſtrarum: quas matres ſtudent

Demiſſis humeris eſſe, uincto pectore, ut gracilæ ſiẽt.

Si qua eſt habitior paullo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum:

Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas:

Itaque armantur. PA. *quid tua iſtæc?* C. *noua figura oris.* PA. *papæ.*

CH. *Color uerus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* PA. *anni.* C. *ſedecim.*

PA. *Flos ipſe.* C. *hanc tu mihi ui, clam, precario*

Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PA. *Quid,*

PA. *Quid, uirgo cuia est? C. nescio hercle.* P. *unde est?*
C. tantundem. P. *ubi habitat?*
CH. *Ne id quidem.* P. *ubi uidisti?* C. *in uia.* P. *qua ratione amisisti?*
CH. *Id equidem aduenias mecum stomachabar modo:*
Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduersæ sient.
PA. *Quid hoc est sceleris? C. perij.* P. *quid factum est?*
C. rogas.
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.
PA. *Incommode hercle.* CH. *immo enimuero infeliciter:*
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non uidisse proxumis,
Nisi nunc, cum minime uellem, minimeq. opus fuit.
Eho, nō ne hoc mōstri simile est? quid ais? P. maxume.
CH. *Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,*
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te uolebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? ut diligenter nunties
Patri, aduocatus mane mihi esse ut meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, num quid uelit.
Recte, inquit. abeo. cum huc respicio ad uirginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostrā hanc plateā. PA. *mirū, ni hanc dicit, modo*

Huic quæ data est dono. C. *huc cum aduenio, nulla erat.*

PA. *Comites secuti scilicet sunt uirginem?*

CH. *Verum, parasitus cum ancilla.* PA. *ipsa est scilicet. Desine: iam conclamatum est.* CH. *alias res agis.*

PA. *Istuc agis quidem.* CH. *nostin' quæ sit? dic mihi: aut Vidistin'?* PA. *uidi, noui: scio, quò abducta sit.*

CH. *O Parmeno mi, nostin'?* PA. *noui.* C. *& scis, ubi siet?*

PA. *Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.*

CH. *Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?* PA. *miles Thraso,*

Phædriæ riualis. C. *duras fratris partes prædicas.*

PA. *Immo enim, si scias quod donum huic dono contra comparet,*

Tum magis id dicas. C. *quodnam quæso hercle?* PA. *eunuchum.* C. *illum ne obsecro*

Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem, mulierem?

PA. *Istunc ipsum.* C. *homo quatietur certe cũ dono foras. Sed istam Thaidem non sciui nobis uicinam.* PA. *haud diu est.*

CH. *Perij. nunquam ne etiam me illam uidisse? ehodum dic mihi,*

Est ne, ut fertur, forma? PA. *sane.* C. *at nihil ad nostram hanc.* PA. *alia res est.*

CH. *Obsecro te hercle Parmeno, fac ut potiar.* PA. *faciam sedulo, ac*

Dabo operam, adiutabo. nunquid me aliud uis? C.

quò

quò nunc is? PA. *domum,*
Vt mancipia hæc, ita ut iussit frater, deducam ad Thaidem.
CH. *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*
PA. *Quid ita?* C. *rogitas? summa forma semper conser uam domi*
Videbit, colloquetur, aderit una in unis ædibus,
Cibum non nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
PA. *Quid, si nunc tute fortunatus fias?* C. *qua re Parmeno?*
Responde. PA. *capias tu illiu' uestem.* C. *uestem? quid tum postea?*
PA. *Pro illo te deducam.* C. *audio.* P. *te esse illum dicá.* C. *intellego.*
P. *Tu illis fruare commodis, quibu' tu illum dicebas modo:*
Cibum una capias, assis, tangas, ludas, propter dormias:
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro eunucho probes.
CH. *Dixisti pulchre: nunquam uidi melius consiliũ dari.*
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. *Quid agis? iocabar equidem.* C. *garris.* P. *perij, quid ego egi miser?*

Quò trudis? perculeris iá tu me? tibi equidé dico, mane.

CH. *Eamus.* P. *Pergin'?* C. *certum eſt.* P. *uide, ne nimium calidum hoc ſit modo.*

C. *Non eſt profecto. ſine.* P. *at enim iſtæc in me cudetur faba. ah*

Flagitium facimus. C. *an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam*

Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtramq. adoleſcentiam

Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?

An potius hæc pati, æquom eſt fieri, ut a me ludatur dolis?

Quod qui reſcierint, culpent? illud merito factum omnes putent.

P. *Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, faciam. uerum ne poſt conferas*

Culpam in me. C. *non faciam.* P. *iubes ne?* C. *iubeo, cogo, atque impero.*

P. *Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere.* C. *dij uortant bene.*

ACTVS TERTII SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. AGNAS *uero agere gratias Thais mihi.*

G. M *Ingentes.* T. *ain' tu, læta eſt?* G. *non tam ipſo quidem*

Dono,

Dono, quàm abs te datum esse: id uero serio
Triumphat. P. *huc prouiso, ut, ubi tempus siet,*
Deducam. sed eccum militem. T. *est istuc datum*
Profecto mihi, ut sint grata quæ facio omnia.
G. *Aduorti hercle animum.* T. *uel rex semper maxumas*
Mihi agebat, quicquid feceram, alijs non item.
G. *Labore alieno magno partam gloriam*
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem:
Qui in te est. T. *habes.* G. *rex te ergo in oculis.*
T. *scilicet.*
G. *Gestare.* T. *uero. credere omnem exercitum,*
Consilia. G. *mirum.* T. *tum sicubi eum satietas*
Hominum aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi uolebat, quasi: nostin'? G. *scio.*
Quasi ubi illam expueret miseriá ex animo. T. *tenes.*
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. *hui,*
Regem elegantem narras. T. *immo sic homo*
Est perpaucorum hominum. G. *immo malorum arbitror,*
Si tecum uiuit. T. *inuidere omnes mihi,*
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere misere. uerum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. *Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papæ,*
Iugularas hominem. quid ille? T. *mutus illico.*
G. *Quid ni esset?* P. *dij uostram fidem, hominé perditú,*
Miserumq., et illú sacrilegum. T. *quid ilud Gnatho,*

Quo

Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. *nunquam: sed narra obsecro.*
Plus millies iam audiui. T. *una in conuiuio*
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, et pulpamentum quæris. G. *ha, ha, hæ.*
T. *Quid est?* G. *facete, lepide, laute, nihil supra.*
Tuum obsecro ne hoc dictum erat? uetu' credidi.
T. *Audieras?* G. *sæpe; & fertur in primis.* T. *meum est.*
G. *Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.*
P. *At te dij perdant.* G. *quid ille quæso?* T. *perditus.*
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. *non iniuria.*
T. *Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,*
Quòd eam me amare suspicatur? G. *nihil minus,*
Immo magis auge suspicionem. T. *cur?* G. *rogas?*
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat. T. *sentio.*
G. *Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.*
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;*
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,

Quod

Quod doleat: metuet ſemper. quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. *Bene dixti, at mihi iſtuc non in mentem uenerat.*
G. *Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,*
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. VDIRE *uocem uiſa ſum modo militis:*
Atque eccum. ſalue mi Thraſo. THR. *o Thais mea,*
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. *quàm uenuſte. quod dedit*
Principium adueniens. TH. *plurimum merito tuo.*
G. *Eamus ergo ad cenam: quid ſtas?* P. *hem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. TH. *ubi uis, nõ moror.*
P. *Adibo, atque aſſimulabo, quaſi nunc exeam.*
Ituran' Thais quopiam es? TH. *ehem Parmeno,*
Bene feciſti: hodie itura. P. *quò?* TH. *ecquid hunc uides?*
P. *Video, & me tædet. ubi uis, dona aſſunt tibi*
A Phædria. TH. *quid ſtamus? cur non imus hinc?*
P. *Quæſo hercle ut liceat, pace quod fiat tua,*
Dare huic quæ uolumus, conuenire & colloqui.
THR. *Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.*
PA. *Res indicabit. heus iubete iſtos foras*
Exire, quos iuſſi. ocyus procede tu huc.

Ex

Ex Aethiopia eſt uſque hæc. T. *hic ſunt tres minæ.*
G. *Vix.* P. *ubi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi*
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
TH. *Ita me di ament, honeſtus eſt.* P. *quid tu ais Gnatho?*
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periculum in litteris,
Fac in palæſtra, in muſicis. quæ liberum
Scire equom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
THR. *Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, uel ſobrius.*
P. *Atque hæc qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat*
Te uiuere, & ſua cauſſa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat: neque tibi obſtat: quod quidam facit.
Verum, ubi moleſtum non erit, ubi tu uoles,
Vbi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
THR. *Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,*
Miſeriáque. C. *nam hercle nemo poſſet, ſat ſcio,*
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. *Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos*
Homines: nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. *Iá ne imus?* TH. *hos prius introducá, et, quæ uolo,*
Simul imperabo: poſtea continuo exeo.
THR. *Ego hinc abeo: tu iſtam opperire.* P. *haud conuenit*
Vna cum amica ire imperatorem in uia.
THR. *Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.*
G. *Ha, ha, hæ.* T. *quid rides?* G. *iſtuc, quod dixti modo:*

Et

Et illud de Rhodio dictum in mentem uenit.
Sed Thais exit. T. *abi: præcurre, ut sint domi*
Parata omnia. G. *fiat.* TH. *diligenter Pythias*
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum ut maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. *Ita faciam.* TH. *quid? quid aliud uolui dicere?*
Hem, curate istam diligenter uirginem.
Domi assitis, facite. T. *eamus.* TH. *uos me sequimini.*

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. ROFECTO *quáto magis magisq. cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me uideo ab ea astute labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi ueni, caussam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longe a mari.
Credo ei placere hoc: sperat se a me auellere.
Postremo, ecqua inde parua perisset soror;

Ecquis

Ecquis cum ea una; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim periit paruola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si uiuit, annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quàm sum, maiuscula est?
Misit porro orare, ut uenirem serio.
Aut dicat quid uolt, aut molesta ne siet.
Non hercle ueniã tertio. heus. heus. PY. *hic quis est?*
CH. *Ego sum Chremes.* PY. *o capitulum lepidissimum.*
CH. *Dico ego mi insidias fieri?* PA. *Thais maxumo*
Te orabat opere, ut cras redires. CH. *rus eo.*
PA. *Fac amabo.* CH. *non possum, inquam.* PA. *at apud nos hic mane,*
Dum redeat ipsa. CH. *nihil minus.* PA. *cur mi Chremes?*
CH. *Malam rem. abis hinc?* PA. *si istuc ita certũ est tibi,*
Amabo, ut illuc transeas, ubi ila est. CH. *eo.*
PA. *Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.*

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO.

A. HERI *aliquot adolescentuli coijmus in Piræeo,*
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu', tẽpus constitutũ est.
Præterijt tẽpus: quo in loco dictũ est, parati nihil est.

Homo

Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illũ quæram:
Idq. adeo uiſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc a Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſu' eſt. quid hoc hominis? qui eſt hic ornatus?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conijcere.
Niſi quicquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA, ANTIPHO.

CH. *NVM quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.*
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iupiter,
Nunc tempu' profecto eſt, cum perpeti me poſſum interfici:
Ne uita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquò eam, rogitando obtundat, enicet,
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim an ne inſaniam?

A. *Adi-*

A. *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam uideo uelle, inibo.*

Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic uestitus quærit?

Quid est, quod lætus sis? quid tibi uis? satis ne sanus? quid me

Aspectas? quid taces? CH. *o festus dies hominis: amice*

Salue: nemo omnium est, quem ego magi' nunc cuperem uidere.

A. *Narra istuc quæso quid siet.* CH. *immo ego te obsecro hercle, ut audias.*

Nostin' hanc, quam frater amat? A. *noui, nempe opinor Thaidem.*

CH. *Istam ipsam.* A. *sic commemineram.* CH. *quædam hodie est ei dono data*

Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,

Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?

In hac commotus sum. A. *ain' tu?* CH. *primam dices, scio, si uideris.*

Quid multa uerba? amare cœpi. forte fortuna domi

Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno

Ibi seruus, quod ego arripui. A. *quid id est?* C. *tacitus, citius audies.*

Vt ueſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.

A. *Pro eunuchon'?* C. *ſic eſt.* A. *quid tandem ex ea re ut caperes commodi?*

CH. *Rogas? uiderem, audirem, eſſem una, qua cum cupiebam Antipho.*

Num parua cauſſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.

Illa illico ubi me accepit, læta uero ad ſe abducit domum,

Commendat uirginem. A. *cui? tibi ne?* CH. *mihi.* A. *ſatis tuto tamen.*

CH. *Edicit, ne uir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,*

In interiore parte ut maneam ſolus cum ſola. annuo,

Terram intuens modeſte. AN. *miſer.* CH. *ego, inquit, ad cenam hinc eo:*

Abducit ſecum ancillas: paueæ, quæ circum illam eſſent, manent

Nouitiæ puellæ. continuo hæc adornant, ut lauet.

Adhortor, properent. dum apparatur, uirgo in conclaui ſedet,

Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Iouem

Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat

Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaude-

bat mihi,
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas
Fucum factum mulieri, ueniſſe per impluuium clanculum.
At quẽ Deum? qui templa cæli ſumma ſonitu cõcutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego uero illud feci, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accerſitur lauatum interea uirgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocarunt.
Sto expectans, ſiquid mihi imperent: uenit una, heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum, & uentulum huic ſic facito dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, ſi uoles, lauato. accipio triſtis.
A. *Tum equidem iſtuc os tuum impudens uidere nimium uellem,*
Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. *Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:*
Abeunt lauatum, perſtrepunt, ita ut ſit, domini ubi abſunt.
Interea ſomnus uirginem opprimit. ego limis aſpecto
Sic per flabellum clanculũ, et ſimul alia circunſpecto
Satin' explorata ſint. uideo eſſe: peſſulum oſtio obdo.
A. *Quid tum?* CH. *quid tum fatue?* A. *fateor.* CH. *egon' occaſionem*
Mihi oſtentatam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam,

Amit-

Amitteré? tũ pol ego is eſſem uere, qui aſſimulabar.

A. *Sane hercle ut dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?*

C. *Paratum eſt.* A. *frugi es: ubi? domin'?* C. *immo apud libertum Diſcum.*

A. *Perlonge eſt: ſed tanto ocyus properemus: muta ueſtẽ.*

C. *Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,*
Ne intus ſit: porro autẽ, pater ne rure redierit iam.

A. *Eamus ad me: ibi proxumum eſt ubi mutes.* C. *recte dicis.*
Eamus: & de iſtac ſimul, quo pacto porro poſſim
Potiri, conſilium uolo capere una tecum. A. *fiat.*

ACTVS QVARTI SCENA I.

DORIAS.

ITA *me dij bene ament, quantum ego illum uidi, non nihil timeo*
Miſera, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut uim Thaidi.
Nam poſtquam iſte aduenit Chremes adoleſcens frater uirginis,
Rogat, illum admitti ut iubeat. ille continuo iraſci, neque
Negare audere: Thais porro inſtare, ut hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius cauſſa: quia, illa quæ cupibat de ſorore eius indicare, ad eam rem tempus

non erat.
Inuitat triſtis. manſit ibi. illa cum illo ſermonẽ illico.
Miles uero ſibi putare adductũ ante oculos æmulum;
Voluit facere contra huic ægre: heus heus, inquit,
puer huc Pamphilam
Accerſe, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime
gentium.
Tun' in conuiuium illá? miles tendere. inde ad iurgiũ.
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi ut
auferam.
Hoc eſt ſigni, ubi primum poterit, ſeſe illinc ſubdu-
cet, ſcio.

ACTVS QVARTI SCENA II.

PHAEDRIA.

VM rus eo, cœpi egomet mecum inter uias,
C *Ita fit ubi quid in animo eſt moleſtiæ,*
Aliam rem ex alia cogitare, et ea omnia in
Peiorem parté. quid opu' eſt uerbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens uillam. longe iam abieram,
Cum ſenſi. redeo ſurſum, male uero me habens.
Vbi ad ipſum ueni diuerticulum, conſtiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt. quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho ne uidendi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil eſt. uillam prætereo ſciens.
Sed quid hoc quòd timida ſubito egreditur Pythias?

ACTVS QVARTI SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

PY. VBI *illum ego sceleroſum miſera, atque impium inueniam? aut ubi*
Quæram? hoccine tam audax facinus! facere eſſe auſum? PH. *perij: hoc quid ſit, uereor.*
PY. *Quin inſuper etiam scelu', poſtquam ludificatu' eſt uirginem,*
Veſtem omnem miſeræ diſcidit, eam ipſam capillo conſcidit.
PH. *Hem.* PY. *qui nunc ſi detur mihi,*
Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem uenefico?
PH. *Profecto neſcio quid abſente nobis turbatũ eſt domi.*
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quæris Pythias?
PY. *Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis*
Tam lepidis. PH. *quid iſtuc eſt rei?*
PY. *Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?*
Vitiauit uirginem, quam heræ dederat dono miles.
PH. *quid ais?*
PY. *Perij.* PH. *temulenta es.* PY. *utinam ſic ſient, mihi qui male uolunt.*
D. *Au, obſecro mea Pythias, quod iſtucnã monſtri fuit?*
PH. *Inſanis: qui iſtuc facere eunuchus potuit?* PY. *ego illum neſcio*
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus uir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstuliſſe. PH. *nequeo mirari satis,*
Quò abire ignauos ille possit longius, niſi domum
Forte ad nos redijt. PY. *uise amabo, num sit.* PH. *iam faxo scies.*
D. *Perij, obsecro. tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.*
PY. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,*
Sed nihil poteſſe: uerum miseræ non in mentem uenerat.
Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commiſiſſem uirginem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. *XI foras sceleste: at etiam reſtitas?*
E *Fugitiue prodi, male conciliate.* DO. *obsecro.* PH. *oh,*
Illud uide, os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid ueſtis mutatio eſt?
Quid narras? paullum si ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.

PY. *Ha-*

PY. *Habes ne hominem amabo?* PH. *quid ni?* PY. *o factum bene.*

DO. *Istuc pol uero bene.* PY. *ubi est?* PH. *rogitas? non uides?*

PY. *Videam obsecro, quem?* P. *hunc scilicet.* PY. *quis hic est homo?*

P. *Qui ad uos deductus hodie est.* PY. *hunc oculis suis*
Nostrarum nunquam quisquam uidit Phædria.

PH. *Non uidit?* PY. *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? P. *nanque alium habui neminem.*
PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. P. *ita uisus est*
Dudum, quia uaria ueste exornatus fuit:
Nunc tibi uidetur fœdus, quia illam non habet.

PY. *Tace obsecro: quasi uero paullum intersiet.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu uero uidere uelles Phædria.
Hic est uetus, uietus, ueternosus, senex,
Colore mustellino. P. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eò redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. *emisti.* PY. *iube mihi denuo*
Respondeat. P. *roga.* PY. *uenistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter uenit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. P. *agendum, hoc mihi expedi.*
Primum unde habes istam, quá habes, uestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? DO. *uenit Chærea.*

PH. *Frater ne?* DO. *ita est.* PH. *quando?* DO. *hodie.*

PH. *quàm dudum?* DO. *modo.*

PH. *Qui cum?* DO. *cum Parmenone.* PH. *noras ne eum prius?*

DO. *Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.*

PH. *Vnde igitur, meum fratrem esse, sciebas?* DO. *Parmeno*
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi uestem. PH. *occidi.*

DO. *Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.*

PY. *Iam sati' credis sobriam esse me, et nil mentitá tibi?*
Iam sati' certum est uirginem uitiatam esse? PH. *age nunc bellua,*
Credis huic quod dicat? PY. *quid isti credam? res ipsa indicat.*

PH. *Concede istuc paullulum. audin'? etiam paullulum, sat est.*
Dic dum hoc rursum, Chærean' tuam uestem detraxit tibi?

DO. *Factum.* P. *& ea est indutus?* D. *factum.* P. *et pro te huc deductu' est?* DO. *ita.*

P. *Iupiter magne, o scelestum, atque audacem hominem.* PY. *uæ mihi,*
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?

PH. *Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agã, nescio.*
Heus tu negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere
Verum? uidistin' fratrem Chæream? DO. *non.* PH. *non potest sine*
Malo fateri, uideo. sequere me hac. modo ait, modo

do negat.

Ora me. DO. *obsecro te uero Phædria.* PH. *i intro.*

DO. *hoi, hei.*

PH. *Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeá, nescio.*

Actum est si quidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?

PY. *Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me uiuere.*

DO. *Sic est.* PY. *inueniam hodie, parem ubi pol referam gratiam.*

Sed nunc quid faciendum censes Dorias? DO. *de istac rogas*

Virgine? PY. *ita: utrum taceam ne, an prædicem?*

DO. *pol, si sapis,*

Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de uitio uirginis.

Hac re & omni turba euolues te, et ili gratũ feceris.

Id modo dic, abisse Dorum. PY. *ita faciam?* DO. *sed uideon' Chremem?*

Thais iam aderit. PY. *quid ita?* DO. *quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat*

Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid siet.*

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. *At, data hercle uerba mihi sunt: uicit uinum quod bibi.*

A *At dum accubabam, quàm uidebar mihi esse*

esse pulchre sobrius:
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

PY. *Chreme.* C. *quis est? ehem Pythia, uah quanto nunc formosior*
Videre, quàm dudum? PY. *certe quidem tu pol multo alacrior.*

CH. *verbum hercle uerum hoc est:* SINE *Cerere & Libero friget Venus.*
Sed Thais multo ante uenit? PY. *an ne abijt iam a milite?*

CH. *Iam dudum, ætatem. lites sunt inter eos factæ maxumæ.*

PY. *Nil dixit tum, ut sequere sese?* C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.*

PY. *Eho, non ne id sat erat?* C. *at nesciebam id dicere illam, nisi quia*
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam uideo: miror, ubi huic ego anteuorterim.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH. REDO *equidem illum iam affuturum esse, illam ut eripiat: sine*
Veniat: atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico

Effo-

Effodientur. usque eò ego illiu' ferre possum ineptias,
Et magnifica uerba, uerba dum sint. uerum enim si ad rem
Conferentur, uapulabit.

CH. *Thais, ego iam dudum hic assum.* T. *o mi Chreme, te ipsum expectabam:*
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. *ad me? qui? quasi istuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.

CH. *Vbi ea est?* T. *domi apud me.* C. *ebem.* T. *quid est?*
Educta, ita uti tcq., illaq. dignum est. C. *quid ais?* T. *id quod res est.*
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretij.

CH. *Et habetur, & referetur a me Thais tibi, ita uti me rita es,*
Gratia. T. *at enim caue, ne prius, quàm hanc a me accipias, amittas*
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me ui nunc uenit ereptum.
Abi tu, cistellam Pythias domo effer cũ monumẽtis.

CH. *Viden' tu illum Thais?* PY. *ubi sita est?* TH. *in risco. odiosa cessas?*

CH. *Militem secum ad te quantas copias adducere?*
At at at. TH. *num formidolosus obsecro es mi homo?*

CH. *apa-*

CH. *apageſis,*
Ego formidoloſus? nemo eſt hominũ, qui uiuat, minus.
TH. *Atque ita opu' eſt.* CH. *au, metuo, qualem tu me eſſe homines exiſtumes.*
TH. *Immo hoc cogitato: qui cum res tibi eſt, peregrinus eſt,*
Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.
CH. *Scio iſtuc: ſed tu quod cauere poſſis, ſtultum admittere eſt.*
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc ulciſci accepta iniuria.
Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:
Volo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac.
TH. *mane.*
CH. *Melius eſt.* TH. *mane.* CH. *omitte, iam adero.*
TH. *nil opus eſt iſtis Chreme:*
Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe, & te paruam uirginem
Amiſiſſe, nunc cognoſſe: ſigna oſtende. PY. *aſſunt.*
TH. *cape.*
Si uim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'?
C. *probe.*
TH. *Fac, animo hæc præſenti dicas.* C. *faciam.* TH. *attolle pallium.*
Perij, huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem paro.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. ANCCINE *ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam Gnatho?*
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum ædes expugnabo. GN. *recte.* THR. *uirginem eripiam.* GN. *probe.*
THR. *Male multabo ipsam.* GN. *pulchre.* THR. *in medium huc agmen cum uecti Donax,*
Tu Simalio in sinistrũ cornu, tu Syrisce in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. *eccum adest.*
THR. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*
S. *Ego ne? imperatoris uirtutem noueram, & uim militum:*
Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem uulnera.
THR. *Vbi alij?* S. *qui, malum, alij? solus Sannio seruat domi.*
THR. *Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.*
G. *Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*
THR. *Idem hocce Pyrrhus facit itauit.* CH. *uiden' tu Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.

TH. *Sane, quòd tibi nunc uir uideatur esse, hic nebulo magnus est:*

Ne metuas. THR. *quid uidetur?* G. *fundam tibi nunc nimis uellem dari,*

Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.

THR. *Sed eccam Thaidem ipsam uideo.* G. *quàm mox irruimus?* THR. *mane.*

Omnia prius experiri uerbis, quàm armis, sapientem decet.

Qui scis, an, quæ iubeam, sine ui faciat? G. *Dij uostram fidem,*

Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

THR. *Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam uirginem,*

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? TH. *quid tum postea?* THR. *rogitas,*

Quæ mihi ante oculos amatoré eorá adduxisti tuum?

Quid cum illo ut agas? & cum eo clam subduxisti te mihi?

TH. *Libuit.* THR. *Pamphilam ergo huc redde, nisi ui mauis eripi.*

CH. *Tibi ilam reddat? aut tu eam tangas? omnium.* G. *ah, quid ais? tace.*

CH. *Quid tu tibi uis?* THR. *ego non tangam meam?* CH. *tuam autem furcifer?*

G. *Caue ſis: neſcis, cui maledicas nunc uiro.* CH. *non tu hinc abis?*
Scin' tu, ut tibi res ſe habeat? ſi quicquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam huius loci, diiq., meiq. ſemper memineris.
GN. *Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.*
CH. *Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.* GN. *ain' uero canis?*
Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi uis? quid cum illa rei tibi eſt;*
CH. *Scibis. principio eam eſſe dico liberam.* THR. *hem.* CH. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*
CH. *Meam ſororem.* THR. *os durum.* CH. *miles, nunc adeo edico tibi,*
Ne uim facias ullá in illá. Thais, ego eo ad Sophroná
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc.
THR. *tun' me prohibeas,*
Meam ne tangam? CH. *prohibeo inquam.* GN. *audin' tu? hic furti ſe alligat.*
CH. *Satin' hoc eſt tibi?* THR. *hoc idem tu ais?* TH. *quære, qui reſpondeat.*
THR. *Quid nunc agimus?* GN. *quin redeamus: iam hæc tibi aderit ſupplicans*
Vltro. TH. *credin'?* G. *immo certe: noui ingenium mulierum:*
Nolunt, ubi uelis: ubi nolis, cupiunt ultro. THR. *bene putas.*
GN. *Iam dimitto exercitum?* THR. *ubi uis.* G. *Sanga,*

ita

ita uti fortes decet
Milites, domiq., fociq. fac uicissim ut memineris.
SAN. *Iam dudum est animus in patinis.* GN. *frugi es.*
THR. *uos me hac sequimini.*

ACTVS QVARTI SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

TH. *ERGIN' sceleſta mecum perplexe loqui?*
P *Scio, neſcio: abijt: audiui: ego non affui.*
Non tu istuc mihi dictura aperte es, quicquid est?
Virgo conscissa ueste lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factú est? taces?
PY. *Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negát*
Fuisse. TH. *quis fuit igitur?* PY. *iste Chærea.*
TH. *Qui Chærea?* PY. *iste ephebus frater Phædriæ.*
TH. *Quid ais uenefica?* PY. *atqui certo comperi.*
TH. *Quid is obsecro ad nos, quamobrem adductu' est.*
PY. *neſcio.*
Nisi amasse credo Pamphilam. T. *hem misera occidi,*
Infelix, si quidem tu istæc uera prædicas.
Num id lacrumat uirgo? PY. *id opinor.* T. *quid ais sacrilega?*
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
PY. *Quid facerem? ita ut tu iusti, soli credita est.*
TH. *Sceleſta, ouem lupo commisti. dispudet,*
Sic mihi data esse uerba. quid hominis illic est?
PY. *Hera mea tace, obsecro, saluæ sumus: hominem*

Habemus

Habemus ipſum. T. *ubi is eſt?* P. *hem ad ſiniſtram, non uides?*
En. T. *uideo.* PY. *comprehendi iube, quantum poteſt.*
TH. *Quid illi facies ſtulta?* PY. *quid faciam, rogas?*
Vide amabo, ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. TH. *non.* PY. *tum, quæ eius confidentia eſt.*

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

CH. PVD *Antiphoné uterque, mater, et pater,*
A *Quaſi dedita opera, domi erant, ut nullo modo*
Introire poſſem, quin uiderent me. interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam
Venit. ubi uidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miſerrimus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret.
Sed eſt ne hæc Thais, quam uideo? ipſa eſt. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
TH. *Adeamus. bone uir Dore, ſalue: dic mihi,*
Aufugiſtin'? CH. *hera, factum.* TH. *ſatin' id tibi placet?*
CH. *Non.* TH. *credin' te impune habiturum?* CH. *uná hanc noxiam*
Mitte: ſi aliam unquam admiſero ullam, occidito.
H. *Num meam ſæuitiam ueritus es?* CH. *non.* TH. *Quid igitur?*

CH. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.*
TH. *Quid feceras?* CH. *paullulum quiddam.* PY. *eho,*
paullulum impudens?
An paullulum esse hoc tibi uidetur, uirginem
Vitiare ciuem? CH. *conseruam esse credidi.*
PY. *Conseruam? uix me contineo, quin inuolem in*
Capillum. monstrum, etiam ultro derisum aduenit.
TH. *Abi hinc insana.* PY. *quid ita uero? debeam,*
Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
TH. *Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea*
Feciſti: nam si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De uirgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut studuit, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
CH. *At nunc debinc spero æternam inter nos gratiam*
Fore Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam uoluit deus?
TH. *Equidem pol in eam partem accipioq. & uolo.*
CH. *Immo ita quæso. unum hoc scito, contumeliæ*
Non me fecisse causſa, sed amoris. TH. *scio,*
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor ualeat, nesciam.
CH. *Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.*

PY.

PY. *Tum pol ab isto tibi hera cauendum intellego.*
CH. *Nó ausim.* PY. *nihil tibi quicquá credo.* TH. *desinas.*
CH. *Ego me tuæ commendo & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
TH. *Tamen si pater.* CH. *quid? ah uolet, certo scio,*
Ciuis modo hæc sit. TH. *paullulum opperirier*
Si uis, iam frater ipse hic aderit uirginis:
Nutricem accersitum ijt, quæ illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
CH. *Ego uero maneo.* TH. *uis ne interea, dum is uenit,*
Domi opperiamur potius, quàm hic ante ostium?
CH. *Immo percupio.* P. *quam tu rem actura obsecro es?*
TH. *Nam quid ita?* P. *rogitas? hunc tu in ædis cogitas*
Recipere posthac? TH. *cur non?* P. *crede hoc meæ fidei,*
Dabit hic aliquá pugná denuo. TH. *au, tace obsecro.*
P. *Parum perspexisse eius uidere audaciam.*
CH. *Non faciam Pythia.* P. *non pol, credo Chærea,*
Nisi si commissum non erit. C. *quin Pythias*
Tu me seruato. P. *neque pol seruandum tibi*
Quicquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
TH. *Optime. adest ipse frater.* C. *perij hercle: obsecro*
Abeamus intro Thais: nolo, me in uia
Cum hac uestre uideat. TH. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
CH. *Id ipsum.* P. *id ipsum? uirgo uero.* T. *i præ, sequar.*
Tu istic mane, ut Chremem introducas Pythias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PY. QVID? *quid euenire in mentem nunc poſ-*
ſit mihi,
Quidnã, qui referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. *moue uero ocyus*
Te nutrix. S. *moueo.* C. *uideo, ſed nil promoues.*
PY. *Iam ne oſtendiſti ſigna nutrici?* C. *omnia.*
PY. *Amabo, quid ait? cognoſcit ne?* C. *ac memoriter.*
PY. *Bene æpol narras: nam illi faueo uirgini.*
Ite intro: iam dudum hera uos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: uide, ut otioſus ſit, ſi dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum ſciam:
Poſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. EVISO, *quidnam Chærea hic rerũ gerat.*
R *Quòd ſi aſtu rem tractauit, dij uoſtram fidẽ,*
Quantam, & quàm ueram laudem capiet
Parmeno?
Nam ut omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara: uirginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,

Sine

Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
Id uero est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil uidetur mundius,
Nec magis cõpositum quicquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cum cenant, ligurriunt.
Harum uidere ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum uorent.
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Vlciscar; ut ne impune in nos illuseris.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. *RO deum fidem, facinus fœdum: o infelicem*
P *adolescentulum,*
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. PA. *quid est?*
PY. *Miseret me: itaque, ut ne uiderem, misera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. *o Iupiter,*
Quæ illæc turba est? numnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. *rogitas au-*

daciſſime?

Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro eunucho, adoleſcentulum,

Dum ſtudes dare uerba nobis. PA. *quid ita? aut quid factum eſt? cedo.*

PY. *Dicam. uirginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,*

Scin' eam hinc ciuem eſſe? & eius fratrem apprime nobilem?

PA. *Neſcio.* PY. *atqui ſic inuenta eſt: eam iſte uitiauit miſer.*

Ille ubi id reſciuit factum frater uiolentiſſimus.

PA. *Quidnam fecit?* PY. *colligauit primum eum miſeris modis.*

PA. *Colligauit? hem.* PY. *atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.*

PA. *Quid ais?* PY. *nunc minatur porro ſeſe id, quod mœchis ſolet:*

Quod ego nunquam uidi fieri, neque uelim. PA. *qua audacia*

Tantum facinus audet? PY. *quid ita tantum?* PA. *an non hoc maxumum eſt?*

Quis homo pro mœcho unquam uidit in domo meretricia

Deprendi quenquam? PY. *neſcio.* PA. *at ne hoc neſciatis Pythias,*

Dico, edico uobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. PY. *hem,*

Obſecro an is eſt? PA. *ne quam in illum Thais uim fieri*

fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. *ui de Parmeno*
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. PA. *quid igitur faciam miser?*
Quid ue incipiam? ecce autem uideo rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic ut subueniat. PY. *sapis:*
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, ut factum siet.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

LA. *Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:*
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsius est.
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
PA. *Quis homo est? hem, saluũ te aduenire here gaudeo.*
LA. *Quem præstolare?* P. *perij: lingua hæret metu.*
L. *hem,*
Quid est, quod trepidas? sati' ne saluæ? dic mihi.
PA. *Here, primum te arbitrari id, quod res est, uelim.*

Quicquid huius factum est, culpa non factum est mea.
LA. *Quid?* PA. *recte sane interrogasti, oportuit*
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. LA. *cui?* PA. *Thaidi,*
LA. *Emit? perij hercle. quanti?* PA. *uiginti minis.*
LA. *Actum est.* PA. *tum quandam fidicinam amat hic Chærea.*
LA. *Hem, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?*
An in astu uenit? aliud ex alio malum.
PA. *Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.*
LA. *Omitte de te dicere. ego te furcifer,*
Si uiuo. sed istuc, quicquid est, primum expedi.
PA. *Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.*
LA. *Pro eunuchon'?* PA. *sic est. hunc pro mœcho postea*
Comprehendere intus, & constrinxere. LA. *occidi.*
PA. *Audaciam meretricum specta.* LA. *nunquid est*
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris;
Reliquom? P. *tantum est.* LA. *cessonhuc intro irrumpere?*
PA. *Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,*
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iam diu aliquam caussam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. NVNQVAM ædepol quicquam iam diu, quod magis uellem euenire,
N Mi euenit, quàm quòd modo ſenex intro ad nos uenit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
PA. Quid hoc autem eſt? PY. nunc id prodeo, ut conueniam Parmenonem.
Sed ubi obſecro eſt? PA. men' quærit hæc? PY. atque eccum uideo: adibo.
PA. Quid eſt inepta? quid tibi uis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defeſa iam ſum miſera te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem ſtultiorem uidi, nec uidebo. ab,
Non pote ſatis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primo callidum, & diſertum credidi hominem.
Quid? illico ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te auctore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiá patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi ueſtẽ uidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te perijſſe?
PA. Ehem, quid dixti peſſuma? an mentita es? etiam

ri

rides?

Itan' lepidum tibi uiſum eſt ſcelus, nos irridere? PY. *nimium.*

PA. *Siquidem iſtuc impune habueris.* PY. *uerum?* PA. *reddam hercle.* PY. *credo:*

Sed in diem iſtuc Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare:

Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcẽtulum nobilitas

Flagitijs, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.

PA. *Nullus ſum.* PY. *hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.*

PA. *Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.*

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATO, THRASO.

GN. QVID *nunc? quaſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?*

TH. *Ego ne? ut Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat.* GN. *quid eſt?*

TH. *Qui minus huic, quàm Hercules ſeruiuit Omphale?* GN. *exemplum placet.*

Vtinam tibi commitigari uideam ſandalio caput.

Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc eſt mali?

Hunc ego nunquam uideram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. POPVLARES, *ecquis me uiuit hodie*
O *fortunatior?*
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dij potestatem suam
Omnem ostendere, qui tam subito tot congruerint commoda.
PA. *Quid hic lætus est?* CH. *o Parmeno mi, o mearum uoluptatum omnium*
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. *audiui.* C. *scis sponsam mihi?*
PA. *Bene, ita me di ament, factum.* GN. *audin'tu illum quid ait?* C. *tum autem Phædriæ,*
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus:
Thais patris se commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. P. *fratris igitur Thais tota est.* CH. *scilicet.*
P. *Iá hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.*
CH. *Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum hæc audiat.* PA. *uisam domum.*
T. *Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim?* GN. *sine*

Dubio

Dubio opinor. CH. *quid commemorem primum, aut quem laudem maxume?*

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem; an me, qui id ausu' sim

Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,

Quæ tot res, tantas, tam oportune in unum conclusit diem? an

Mei patris festiuitatem & facilitatem? o Iupiter

Serua obsecro hæc nobis bona. PH. *Dij uostram fidem, incredibilia*

Parmeno modo quæ narrauit. sed ubi est frater? C. *præsto est.* PH. *gaudeo.*

C. *Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius,*

Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. *hui mihi*

Illam laudas? T. *perij, quanto spei est minu' tanto magis amo,*

Obsecro Gnatho in te spes est. GN. *quid uis faciam?* T. *perfice hoc.*

Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.

GN. *Difficile est.* T. *si quid collibuit, noui te. hoc si effeceris,*

Quoduis donum, præmium a me optato, id optatum feres.

GN. *Ita ne?* T. *sic erit.* GN. *hoc si efficio, postulo ut mihi tua domus*

Te præsente, absente pateat, inuocato ut sit locus

Sem-

Semper. TH. *do fidem ita futurum.* GN. *accingar.*
PH. *quem hic ego audio?*
O Thraſo. T. *ſaluete.* PH. *tu fortaſſe, quæ facta hic ſient,*
Neſcis. T. *ſcio.* PH. *cur ergo in his te ego conſpicor regionibus*
T. *Vobis fretus.* PH. *ſcis quàm fretus? miles edico tibi,*
Si in platea hac te offendero poſt unquam; quod dicas mihi.
Alium quærebam, iter hac habui: perijſti. GN. *eia haud ſic decet.*
P. *Dictum eſt.* GN. *non cognoſco uoſtrum tam ſuperbũ.*
PH. *ſic erit.*
G. *Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,*
Facitote. PH. *audiamus.* GN. *tu concede paullum iſtuc Thraſo.*
Principio ego uos credere ambos hoc mihi uehementer uelim,
Me, huius quicquid facio, id facere maxume cauſſa mea:
Verum idẽ ſi uobis prodeſt, uos non facere inſcitia eſt.
PH. *Quid id eſt?* G. *militem riualem ego recipiendum cenſeo.* PH. *hem*
Recipiendum? G. *cogita modo. tu hercle cum illa Phædria*
Et libenter uiuis, & enim bene libenter uictitas,
Et quod des paullum, & neceſſe eſt multum accipere Thaidem.
Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad

Om-

Omnia hæc magis oportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit, noctesq., & dies:
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi uelis.

PH. *Quid agimus?* GN. *præterea hoc etiam, quod ego uel primum puto,*
Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.

PH. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.*
CH. *idem arbitror.*

GN. *Recte facitis. unum etiam hoc uos oro, ut me in uostrum gregem*
Recipiatis: sati' diu hoc iam saxũ uoluo. P. *recipimus.*

CH. *Ac libenter.* G. *at ego pro istoc Phædria, & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum uobis præbeo.
CH. *placet.*

PH. *Dignus est.* G. *Thraso, ubi uis, accede.* T. *obsecro te, quid agimus?*

G. *Quid? isti te ignorabãt. postquã eis mores ostẽdi tuos,*
Et collaudaui secundum facta & uirtutes tuas,
Impetraui. T. *bene feci sti. gratiam habeo maxumã.*
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.

GN. *Dixin' ego uobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?*
PH. *Nil præter promissum est. ite hac. uos ualete, & paludite.*

PERSO-

PERSONAE.

Chremes,	*senex*.
Clitipho,	*adolescens*.
Syrus,	*seruus*.
Sostrata,	*matrona*.
Bacchis,	*meretrix*.
Menedemus,	*senex*.
Clinia,	*adolescens*.
Dromo,	*seruus*.
Phrygia,	*ancilla*.
Antiphila,	*Chremetis filia*.
Nutrix.	

TEREN. HEAVTONTIMORV. GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M'. IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN MILITIAM proficiſci gnatum Cliniam,
I Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq. ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reuerſu' eſt, clam patrem deſortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis uenit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert a ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGVS

E cui sit uostrum mirum, cur partes seni
N Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primũ dicam: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire uostrum, id dicerem.
Nunc, quá ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem uoluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus uetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium uestrum, uestra existimatio
Valebit. quam ob rem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquum possit quàm æquum ratio.

Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Nouarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine uitijs: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in uia
Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi.
Statariam agere ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſeruos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Auarus leno, aſsidue agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Mea cauſſa, cauſſam hanc iuſtá eſſe, animũ inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni.
Laborioſa ſi qua eſt, ad me curritur:
Sin lenis eſt, ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio. experimini,
In utranque partem ingenium quid poſsit meum.
Si nunquam auare pretium ſtatui arti meæ.
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quammaxume ſeruire uoſtris commodis:
Exemplum ſtatuite in me, ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius, quàm ſibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS SENEX.

QVANQVAM *hæc inter nos nupera notitia admodum est.*
Inde adeo quòd agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quicquam fuit:
Tamen uel uirtus tua me, uel uicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi uidere præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominũ fidẽ, quod uis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, ut conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam uespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non uoluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.

ME. *Chreme, tantum ne est ab re tua otij tibi,*
Aliena ut cures, eaq., nihil quæ ad te attinent?

CH. *Homo ſum : humani a me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, uel percontari puta ;
(Rectum eſt) ego ut faciam, non ut deterream.
ME. *Mihi ſic eſt uſus : tibi ut opus eſt facto, face.*
CH. *An cuiquã eſt uſus homini, ſe ut cruciet?* M. *mihi eſt.*
CH. *Si quid laboris eſt, nollem : ſed iſtuc quid mali eſt?*
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. *heu hoi.*
CH. *Ne lacruma, atque iſtuc, quicquid eſt, fac me ut ſciã.*
Ne retice : ne uerere : crede inquam mihi :
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.
ME. *Scire hoc uis?* C. *hac cauſſa equidem, qua dixi tibi.*
ME. *Dicetur.* C. *iſtos raſtros interea tamen*
Depone, ne labora. M. *minime.* C. *quam rem agis?*
ME. *Sine me, uacuum tempus ne quod duim mihi*
Laboris. CH. *non ſinam inquam.* ME. *ah, non æquom facis.*
CH. *Hui, tam graues hos quæſo?* M. *ſic meritũ eſt meũ.*
CH. *Nunc loquere.* M. *filium unicum adoleſcentulum*
Habeo. ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum eſt. CH. *quid ita iſtuc?* M. *ſcies.*
Eſt e Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perdite,
Prope iã ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia.
Vbi rem reſciui, cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed ui & uia peruolgata patrum :
Quotidie accuſabam : hem : tibi ne hæc diutius

Licere

Licere ſperas facere me uiuo patre,
Amicam ut habeas prope iam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper uolo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res redijt: adoleſcentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo uictus eſt:
Aetate me putauit, & ſapientia
Plus ſcire, & prouidere, quàm ſe ipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abijt Chreme.
CH. *Quid agis?* M. *clam me profectus, menſes tres abeſt.*
CH. *Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen*
Animi eſt pudentis ſignum, & non inſtrenui.
ME. *Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conſcij,*
Domum reuertor mæſtus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adſido: accurrunt ſerui: ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cenam apparare: pro ſe quiſque ſedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miſeriam.
Vbi uideo hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius ſoliciti ſunt cauſſa, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me ueſtiant? ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum,

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea eſt,
Ego eum hinc eieci miſerum iniuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam uſque dum ille uitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſeruiens.
Ita facio prorſus: nihil relinquo in ædibus,
Nec uas, nec ueſtimentum: conraſi omnia:
Ancillas, ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facile uictum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac uendidi: inſcripſi illico
Aedes: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus ſum: hic me exerceo:
Decreui, tantiſper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec mihi fas eſſe ulla me uoluptate his frui,
Niſi ubi illuc ſaluos redierit meus particeps.

CH. *Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &*
Illum obſequentem, ſi quis recte aut commode
Tractaret. uerum neque tu illum ſati' noueras,
Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non uere uiuitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes:
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam eueniſſent tibi.

ME. *Ita res eſt, fateor: peccatum a me maxumum eſt.*

CH. *Menedeme, at porro recte ſpero: illum tibi*
Saluum affuturum eſſe hic confido propediem.

ME. *Vtinam dij ita faxint.* C. *facient. nunc, si commodum est,*
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis uolo.
ME. *Non possum.* C. *cur non? quaeso tandē aliquantulū*
Tibi parce: idem absens facere te hoc uolt filius.
ME. *Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,*
Nunc me ipsum fugere. C. *siccine est sententia?*
ME. *Sic.* CH. *bene uale.* ME. *& tu.* CH. *lacrumas excussit mihi,*
Miseretq. me eius: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc uicinum Phaniam,
Ad cenam ut ueniat: ibo, ut uisam si domi est.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,
Aiunt, praesto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc a me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS PRIMI SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

NIHIL *adhuc est, quod uereare Clinia:*
haudquaquam etiam cessant:
Et illā simul cū nuntio tibi hic ego affuturā
Hodie, scio. proin tu solicitudinem istā falsam, quae te
Excruciat, omittas. CH. *quicum loquitur filius?* CL. *pater adest,*
Quem uolui. adibo. pater oportune aduenis.
CH. *Quid est?* CL. *hunc Menedemum nosti ne nostrum uicinum?* CH. *probe.*

CLI. *Huic filium scis esse?* CH. *audiui, in Asia.* CLI. *non est pater, apud*
Nos est. CH. *quid ais?* CLI. *uenientem, e naui egre dientem adduxi illico*
Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde usque a pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. *uoluptatem magnam nuntias.*
Quàm uellem Menedemum inuitatum, ut nobiscum hodie esset amplius,
Vt hanc lætitiá nec opinanti primus ei obijcerē domi:
Atque etiam nunc tempus est. CLI. *caue faxis: non est opus pater.*
CH. *Quapropter?* CLI. *quia enim incertum est etiá, quid se faciat. modo uenit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
Eam misere amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. CH. *scio.*
CLI. *Nunc seruolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.*
CH. *Quid narrat?* CLI. *quid ille? se miserum esse.* CH. *miserum? quem minu' credere est?*
Quid relliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:

Qui

Qui uti ſcit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CLI. *Immo ille ſenex fuit importunus ſemper: et nunc nihil magis*
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater.

CH. *Ille ne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt utile.*

CLI. *Quid tute tecum?* CH. *dicam. ut ut erat, manſum tamen oportuit,*
Fortaſſe aliquáto iniquior erat præter eius lubidinẽ:
Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius uiuere? &
Quod illum inſimulant durum, id non eſt: nam parentum iniuriæ
Vniuſmodi sũt ferme, paullo qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exigue ſumptum: & ea ſunt tamen ad uirtutem omnia.
Verum ubi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,
Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia. hoc
Scitum eſt, periclum ex alijs facere, tibi quod ex uſu ſiet.

CLI. *Ita credo.* CH. *ego ibo hinc intro, ut uideam, nobis quid cenæ ſiet.*
Tu, ut tempus eſt diei, uide, ſis, ne quò hinc abeas longius.

CLI. *Quàm iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes iu-*

iudices:

Qui æquom esse censent, nos iam a pueris illico nasci senes,

Neque illarũ affines rerũ esse, quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc, non quæ olim fuit.

Mihi si unquã filius erit, næ ille facili me utetur patre.

Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perij: is mihi, ubi adbibit plus paullo, sua quæ narrat facinora.

Nunc ait: periclũ ex alijs facito, tibi quod ex usu siet.

Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi:

Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:

Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.

Mea est potés, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.

Tum, quod dem ei, recte est. nam, nihil esse mihi, relligio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiam dum scit pater.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

I MIHI *secundæ res de amore meo es-*
S *sent, iam dudum scio*
Venissent: sed uereor, ne me absente mulier hic corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;
Occasio, locus, ætas, mater sub imperio cuius est, mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce est. CLIT. *Clinia.* CLIN. *hei misero mihi.*
CLIT. *Etiam caues, ne uideat forte hinc te a patre aliquis exiens?*
CLIN. *Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus præsagit mali.*
CLIT. *Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid ueri siet?*
CLIN. *Si nihil mali esset, iam hic adessent.* CLIT. *iam adeunt.* CLIN. *quando istuc erit?*
CLIT. *Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum:*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. *o Clitipho,*
Timeo. CLIT. *respira: eccum Dromonem cum Syro: una assunt tibi.*

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. IN' *tu?* DR. *sic est.* SY. *uerum interea dum*
A *sermones cædimus,*
Illæ sunt relictæ. CLIT. *mulier tibi adest,*
audin' Clinia?

CLIN. *Ego uero audio nunc demum, & uideo, & ualeo Clitipho.*

CLIT. *Minime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem*
Ducunt secum. CLIN. *perij, unde illi sunt ancillæ?* CLIT. *men' rogas?*

SY. *Non oportuit relictas: portant quid rerũ?* CLIN. *hei mihi?*

SY. *Aurum, uestem: & uespera scit, & non nouerunt uiam.*
Factũ a nobis stulte est. ubi dum tu Dromo illis obuiã
Propere: quid stas? CLIN. *uæ misero mihi, quanta de spe decidi.*

CLIT. *Quid istuc? quæ res te solicitat autem?* CLIN. *rogitas quid siet?*
Viden' tu ancillas, aurum, uestem? quam cum una hic ancillula
Ego reliqui. unde ea esse censes? CLIT. *uah, nunc demum intellego.*

SY. *Dij boni, quid turbæ est? ædes nostræ uix capiét, scio.*

Quid

Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro miſerius?

Sed uideo, eccos, quos uolebam. CLIN. *o Iupiter, ubinam eſt fides?*

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci.

Collocupletaſti te Antiphila, & me in his deſeruiſti malis,

Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minu' ſum obſequens:

Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,

Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe unquam me ab hac expellere.

Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi eſſe potuit, nolui.

Nemo eſt miſerior me. SY. *hic de noſtris uerbis errat uidelicet,*

Quæ hic ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis:

Nam et uita eſt eadem, et animus te erga idé ac fuit,

Quantum ex ipſa re coniecturam fecimus.

LIN. *Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt,*

Quod malim, quàm me hoc falſo ſuſpicarier.

Y. *Hoc primum, ut ne quid huius ignores: anus*

Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipſa in itinere alteræ

Dú narrat, forte audiui. CLIT. *quænam eſt altera?*

SY.

SY. *Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:*
Post istuc ueniam. CLIT. *propera.* SY. *iam primum omnium,*
Vbi uentum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium:
Continuo hic se coniecit intro, ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio uitam suam te absente exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ uitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusque ingenium ut sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter uestitam ueste lugubri,
Eius anuis caussa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. CLIN. *Syre mi obsecro*
Ne me in lætitiam frustra conijcias. SY. *anus.*
Subtegmen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat una pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. *si hæc sunt Clinia*
Vera, ita uti credo; quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuntij.

Nam

Nam disciplina est eiusdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant uiam.
CLIN. *Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam*
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
SY. *Vbi dicimus redijsse te, & rogare uti*
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi; ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. *Præ gaudio (ita me dij ament) ubi sim nescio.*
Ita timui. CLIT. *at ego nihil esse scibam Clinia.*
Agedum uicissim Syre, dic quæ illa est altera.
SY. *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidem?*
Eho, sceleste quò illam adducis? S. *quò illam ego? ad nos scilicet.*
CLIT. *Ad patrem ne?* S. *ad eum ipsum.* CLIT. *o hominis impudentem audaciam.* SY. *heus*
Tu, non fit sine periclo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. *Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quæsitum scelus:*
Vbi si paullulum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid ilo facias? S. *at enim.* CLIT. *quid enim?* S. *si sinas, dicam.* CLIN. *sine.*
CLIT. *Sino.* S. *ita res est, hæc nunc quasi cum.* CLIT. *quas, malum, ambages mihi*
Narrare occipit? CLIN. *Syre, uerum hic dicit: mitte: ad rem redi.*
S. *Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius*

Cli-

Clitipho eſt : neque ferri potis eſt. CLI. *audiendum hercle eſt : tace.*

SY. *Vis amare : uis potiri : uis , quod des illi , effici.*

Tuum eſſe in potiundo periclum non uis . haud ſtulte ſapis :

Siquidem id ſapere eſt , uelle te id , quod non poteſt contingere .

Aut hæc cum illis ſunt habenda , aut ila cum his amittenda ſunt .

Harum duarũ conditionum nunc utram malis, uide :

Etſi conſilium , quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio :

Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit, copia eſt :

Tum , illi argentum quod pollicitu'es, eadem hac inueniam uia :

Quod ut efficerem, orando ſurdas iam aures reddideras mihi .

Quid aliud tibi uis ? CLIT. *ſiquidem hoc fit.* S. *ſiquidem experiundo ſcies .*

CLIT. *Age age , cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt ?*

S. *aſſimulabimus ,*

Tuam amicam , huius eſſe amicam. CLIT. *pulchre : cedo : quid hic faciet ſua ?*

An ea quoque huius dicetur , ſi hæc una dedecori eſt parum ?

SY. *Immo ad tuam matrem deducetur.* CL. *quid eò ?* S. *longum eſt Clitipho ,*

Tibi ſi narrem , quam ob rem id faciam : uera cauſſa eſt . CLIT. *fabulæ :*

Nihil

Nihil sati' firmi uideo, quam ob rem accipere hunc
mihi expediat metum.
SY. *Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo con-*
fiteamini
Sine periclo esse. CLIT. *huiusmodi, obsecro, aliquid*
reperi. S. *maxume.*
Ibo obuiam hinc: dicam, ut reuortantur domum.
CLIT. *hem,*
Quid dixti? S. *ademptum tibi iam faxo omnẽ metú,*
In aurem utramuis otiose ut dormias.
CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *tu'ne? quod boni.*
CLIT. *Syre, dic modo*
Verum. S. *age modo: hodie sero: ac nequicquã uoles.*
CLIN. *Datur modo: fruere dum licet: nam nescias,*
Eiu' sit potestas posthac, an nunquam tibi.
CLIT. *Syre inquam.* S. *perge porro, tamen istuc ago.*
CLIT. *Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam heus*
heus Syre.
SY. *Concaluit: quid uis?* CLIT. *redi, redi.* S. *assum,*
dic, quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. *immo*
Syre
Et me, & meum amorem, famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, uide.
SY. *Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:*
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis forte aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.

Sed istum exora, ut suam esse assimulet. CLI. *scilicet.*
Facturum me esse. in eum iam res redijt locum,
Vt sit necesse. CLIT. *merito amo te Clinia.*
CLIN. *Verũ illa ne quid titubet.* S. *perdocta est probe.*
CLIT. *At hoc demiror, qui tam facile potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
SY. *In tempore ad eam ueni; quod rerum omnium est*
Primum: nam misere quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat uirum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademq. ut apud te esset ob hoc quamgratissima.
Sed heus tu uide, sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa uerba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. *Laudabis.* SY. *uide sis.* CLIT. *tutemet mirabere.*
SY. *Sed quàm cito sunt consecutæ mulieres?*
CLIT. *Vbi sunt? cur retines?* S. *iam nunc hæc non est tua.*
CLIT. *Scio, apud patrem, at nunc interim.* S. *nihilo magis.*
CLIT. *Sine.* S. *non sinam inquam.* CLIT. *quæso paullisper.* S. *ueto.*
CLIT. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* CLIT. *eo. quid*
Istic? S. *manebit.* CLIT. *o felicem hominem.* S. *ambula.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

B. DEPOL *Antiphila mea laudo te, et for*
AE *tunatam iudico,*
Id cum ſtuduiſti, iſti formæ mores ut conſimiles forent:
Minimeq. (ita me dij ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo uitam tuam conſidero,
Adeoq. uoſtrarum omnium, uolgus quæ ab ſeſe ſegregant.
Et uos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam uobis expedit eſſe bonas: nos, quibus cum res eſt, non ſinunt.
Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuũ animũ aliò conferunt.
Niſi proſpectum eſt interea aliquid nobis, deſertæ uiuimus.
Vobis cũ uno ſimul ubi ætatẽ agere decretum eſt uiro,
Cuius mos maxume eſt conſimilis uoſtrum; hi ſe ad uos applicant;
Hoc beneficio utrique ab utriſque uero deuincimini;
Vt nũquã ulla amori uoſtro incidere poſſit calamitas.

AN. *Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo,*
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. CLIN. *ah.*
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. s. credo. CLI. *Syre, uix suffero.*
Hoccine me miserũ non licere meo modo ingenio frui?
SY. *Immo, ut patrem tuum uidi esse habitum, diu etiá duras dabit.*
B. *Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos?* A. *ah, retine me obsecro.*
B. *Amabo, quid tibi est?* A. *disperij.* B. *perij misera, quid stupes*
Antiphila? A. *uideon' Cliniam, an non?* B. *quem uides?* CLI. *salue anime mi.*
A. *O mi expectate Clinia, salue.* CLIN. *ut uales?*
A. *Saluom uenisse gaudeo.* CLIN. *teneo ne te*
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
SY. *Ite intro: nam uos iam dudum expectat senex.*

ACTVS TERTII SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

CH. VCISCIT *hoc iam: cesso pultare ostium*
L *Vicini? primum ex me ut sciat, sibi filium*

Re-

Rediisse. etsi adolescentem hoc nolle intellego.
Verum, cum uideam miserum hunc tam excrucia-
rier
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem,
Ita ut filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.

ME. *Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam*
Natus sum, aut illud falsum est, quod uolgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magi' cupio tanto, & magis desidero.

CH. *Sed ipsum egressum foras uideo: adibo, alloquar.*
Menedeme salue: nuntium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.

ME. *Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?*

CH. *Valet, atque uiuit.* M. *quæso, ubinam?* C. *apud*
me domi.

ME. *Meus gnatus?* C. *sic est.* M. *uenit?* C. *certe.* M.
Clinia
Meus uenit? C. *dixi.* M. *eamus, duc me ad eum ob-*
secro.

CH. *non uolt te scire se rediisse etiam: & tuum*
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.

ME. *Non tu ei dixisti, ut essem?* C. *non.* M. *quam ob*

rem Chreme?
CH. Quia peſſume iſtuc in te, atque in illum conſulis,
Si te tam leni, & uicto eſſe animo oſtenderis.
ME. Non poſſum: ſatis iam, ſatis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in utranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paullulo
Tum erat contenta, cuiq. erant grata omnia,
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratijs
Poſtilla cœpit uictum uolgo quærere.
Nunc, cum ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi, quiduis dare cupis. nam, ut tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet;
Primum, iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas ueſte, atque auro. ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator nunquam eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis. M. eſt ne ea intus? C. ſit rogas?
Senſi: nam ei unam cenam, atque eius comitibus
Dedi: quòd ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet:
Nam, ut alia omittam, pitiſſando modo mihi
Quid uini abſumpſit? ſic, hoc, dicens, aſperum
Pater eſt: hoc aliud lenius ſodes uide.
Releui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſolicitos: atque hæc una nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſidue exedent?
Sic me dij amabunt; ut tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:

Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:
Dum illum modo habeam mecũ. C. *si certum est tibi*
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. *Quid faciam?* C. *quiduis potius, quàm quod cogitas:*
Per alium quemuis ut des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo uostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam uitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris.
Tibi autem porrò ut non sit suaue uiuere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, uolet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te se ualere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
E. *Videre uerum, atque ita uti res est, dicere.*
H. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi meis,*
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.

ME. *Cedo dextram: porro te oro idé ut facias Chreme.*
CH. *paratus sum.* ME. *scin', quid nunc te facere uolo?*
CH. *Dic.* M. *quod sensisti illos me incipere fallere,*
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod uolt: cupio ipsum iam uidere. CH. *operam dabo.*
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuo hic adero. ME. *ita quæso. dij uostram fidé,*
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius ut uideant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine:
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi?
CH. *Dissolui me, otiosus operam ut tibi darem.*

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

SY. AC *illac circuncursa: inueniendú est tamé*
H *Argentum, intendéda in senem est fallacia.*
CH. *Num me fefellit, hosce id struere? uidelicet*
Est Cliniæ ille seruus tardiusculus:
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.

SY.

SY. *Quis hic loquitur. perij, numnam hæc audijt?* CH. *Syre.* SY. *hem.*

CH. *Quid tu istic?* SY. *recte. equidé te demiror Chreme*
Tam mane, qui here tantum biberis. CH. *nihil nimis.*
SY. *Nihil, narras? uisa uero est, quod dici solet,*
Aquilæ senectus. CH. *eia.* SY. *mulier commoda, &*
Faceta hæc est meretrix. CH. *sane idem uisa est mihi.*
SY. *Et quidem hercle forma luculenta.* CH. *sic satis.*
SY. *Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona:*
Minimeq. miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' esse factum, ut dico? CH. *quid ego nesciam?*
Hominem pistrino dignum. SY. *quem?* CH. *istum seruolum*
Dico adolescentis. SY. *Syre tibi timui male.*
CH. *Qui passus est id fieri.* SY. *quid faceret?* CH. *rogas?*
Aliquid reperiret, fingeret, fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
SY. *Garris.* CH. *hæc facta ab illo oportebant Syre.*
SY. *Eho quæso laudas qui heros fallunt?* CH. *in loco,*
Ego uero laudo. SY. *recte sane.* CH. *quippe quia*
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset unicus gnatus domi:
SY. *Ioco ne anserio illæc dicat, nescio,*

Nisi

Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
CH. *At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo*
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Non ne ad senem aliquam fabricam fingit? SY. *stolidus est.*
CH. *At te adiutare oportet adolescentuli*
Caussa. SY. *equidem facile facere possum, si iubes:*
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
CH. *Tanto hercle melior.* SY. *non est mentiri meum.*
CH. *Fac ergo.* SY. *at heus tu, facito dum eadem hæc*
memineris,
Si quid huius simile forte aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. *Non usus ueniet, spero.* S. *spero hercle ego quoque:*
Neque eo nunc dico, quòd quicquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, uides:
Et næ ego te, si usus ueniat, magnifice Chreme
Tractare possim. CH. *de istoc, cum usus uenerit,*
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
SY. *Nunquam cómodius unquam herum audiui loqui,*
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam a nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. *Quid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri*
Oportet? CLIT. *Quid ego feci?* CH. *uidin' ego*

ego te modo manum in ſinum huic
Meretrici inſerere? SY. *acta eſt res, perij.* CLI. *me ne?* CH. *hiſce oculis, ne nega.*
Facis adeo indegne iniuriam illi, qui non abſtineas manum:
Nam iſtæc quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam ſubagitarem: uel here in uino, quàm immodeſtus
Fuiſti? S. *factum eſt.* CH. *quàm moleſtus? ut equidē,*
Ita me dij ament, metui quid futurum denique eſſet. noui ego
Animos amantiū: grauiter aduortūt, quæ nō cēſeas.
CL. *At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum pater.*
C. *Eſto: at certe cōcedas ab eorū ore aliquātiſper aliquò.*
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præſentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulte Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruos uidear. quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intellegere, utcunque, atque ubicunque opus ſit, obſequi.
SY. *Quid iſtic narrat?* CLIT. *perij.* SY. *Clitipho, hæc ego præcipio tibi:*

Hominis

Hominis es frugi & temperantis functus officium.

CLIT. *tace*

Sodes. SY. *recte sane.* CH. *Syre pudet me.* SY. *credo: neque id iniuria.*

Quin mihi molestum est. CLIT. *pergin'?* SY. *hercle uerum, dico quod uidetur.*

CLI. *Non ne accedam ad illos?* CH. *eho quæso, una accedundi uia est?*

SY. *Actum est: hic se prius indicarit, quàm ego argentum effero. Chreme,*

Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam?* SY. *iube hunc*

Abire hinc aliquò. CLIT. *quò ego hinc abeam?* SY. *quo? quò lubet: da illis locum:*

Abi deambulatum. CLIT. *deambulatum, quo?* SY. *uah, quasi desit locus.*

Abi sane istac, istorsum, quò uis. CH. *recte dicit: censeo.*

CLI. *Dij te eradicent syre, qui me istinc extrudis.* SY. *at tu pol tibi*

Posthac comprimito istas manus.

Censen' uero? quid illum porro credis facturum Chreme,

Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?

CH. *Ego istuc curabo.* SY. *atqui nunc here hic tibi asservandus est.*

CH. *Fiet.* SY. *si sapias: nam mihi iam minu' minusq. obtemperat.*

CH.

CH. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut*
Reperisti quod placeat, an nondum etiam? SY. *de fallacia?*
Inuenta est: inueni quandam nuper. CH. *frugi es: cedo, quid id est?*
SY. *Dicam: uerum, ut aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*
SY. *Pessuma hæc est meretrix.* CH. *ita uidetur.* SY. *immo, si scias.*
Hoc uide; quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
CH. *Quid tum?* SY. *ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. *intellego.*
SY. *Hanc secum huc adduxit, eaq. est nunc ad uxorem tuam.*
CH. *Quid tum?* SY. *Clinia orat, sibi uti nunc det illam. illi tamen*
Post daturum mille nummum. poscit. CH. *& poscit quidem?* SY. *hui*
Dubium id est? CH. *ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?*
SY. *Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam e Caria,*
Ditem, & nobilem: si redimat, magnum inesse in

ea

ea lucrum.

CH. *Erras.* SY. *quid ita?* CH. *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:*

Non emo. quid ais? SY. *optata loquere.* CH. *atqui non est opus.*

SY. *Non opus est?* CH. *non hercle uero.* SY. *qui? istuc miror.* CH. *iam scies.*

Mane mane, quid est, quòd tam a nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS QVARTI SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

SO. *ISI me animus fallit, hic profecto est*
N *annulus, quem ego suspicor,*
Is, qui cum exposita est gnata. CH. *quid uolt sibi Syre hæc oratio?*

SO. *Quid est? is ne tibi uidetur?* NV. *dixi equidem, ubi ostendisti, illico,*
Eum esse. SO. *at ut sati' contemplata modo sis mea nutrix.* NV. *satis.*

SO. *Abi nunc iam intro: atque, illa si iam lauerit, mihi nuntia.*
Hic ego uirum interea opperibor. SY. *te uolt: uideas, quid uelit.*
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. CH. *quid siet?*
Næ ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SO.

SO. *Ehem mi uir.* CH. *ehem mea uxor.* SO. *te ipſum quæro.* CH. *loquere, quid uelis.*

SO. *Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorſum edictum tuum*

Facere auſam. CH. *uis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?*

Credo. SY. *neſcio, quid peccati portet hæc purgatio.*

SO. *Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,*

Si puellam parerem, nolle tolli? C. *ſcio quid feceris: Suſtuliſti.* SY. *ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' damno actus eſt.*

SO. *Minime: ſed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi*

Exponendam. CH. *o Iupiter, tantam eſſe in animo inſcitiam?*

SO. *Perij, quid ego feci?* CH. *at rogitas?* SO. *ſi peccaui mi Chreme,*

Inſciens feci. C. *id quidé ego, etſi tu neges, certe ſcio,*
Te inſcientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re oſtédis. nã iam primum, ſi meũ
Imperium exequi uoluiſſes, interemptam oportuit,
Non ſimulare mortẽ uerbis, re ipſa ſpem uitæ dare.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.
Quàm bene uero abs te proſpectum eſt: quid uoluiſti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume,
Per te uel uti quæſtum faceret, uel uti ueniret palã.

Credo

Credo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum uiuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil uident, nisi quod lubet?

SO. *Mi Chreme, peccaui fateor: uincor: nunc hoc te obsecro,*
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.

CH. *Scilicet equidem istuc factum ignoscam: uerum Sostrata*
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quicquid est,
Qua hoc occeptum est caussa, loquere. SO. *ut stulte, & misere omnes sumus*
Religiosæ; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico ut una cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CH. *Istuc recte: conseruasti te, atque illam.* SO. *hic is est annulus.*

CH. *Vnde habes?* SO. *quam Bacchis seccum adduxit adolescentulam.* SY. *hem.*

CH. *Quid ea narrat?* SO. *ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit*
Annulum. non aduorti primo: at postquam aspexi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. *quid nunc suspicare, aut inuenis*

De

De illa? SO. *neſcio, niſi ut ex ipſa quæras, unde hunc habuerit,*

Si potis eſt reperiri. SY. *interij: plus ſpei uideo, quàm uolo:*

Noſtra eſt, ita ſi eſt. C. *uiuit ne illa, cui tu dederas?* SO. *neſcio.*

CH. *Quid renuntiauit olim feciſſe?* SO. *id, quod iuſſerá.*

CH. *Nomen mulieris cedo quod ſit, ut quæratur.* SO. *Philtere.*

SY. *Ipſa eſt. mirum, ni illa ſalua eſt, & ego perij.* CH. *Soſtrata*

Sequere me intro hac. SO. *ut præter ſpem euenit. quàm timui male,*

Ne nunc animo ita eſſes duro, ut olim in tollenda, Chreme.

CH. *Non licet hominẽ eſſe ſæpe ita ut uolt, ſi res nõ ſinit. Nunc ita tempus eſt mi, ut cupiam filiam: olim nil minus.*

SY. *Niſi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium:*

Ita hercle in anguſtum oppido nunc meæ coguntur copiæ:

Niſi aliquid uideo, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.

Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,

Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam ſubito e faucibus.

Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.

Nil tam difficile eſt, quin quærēdo inueſtigari poſſiet.

Quid, ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.

Ac ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optume habeo.

Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

ACTVS QVARTI SCENA II.

CLINIA, SYRVS.

C. *NVLLA mihi res poſthac poteſt iam interuenire tanta,*
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt.

Dedo patri me nunc iam, ut frugalior ſim quàm uolt.

SY. *Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio huius uerba.*

Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.

C. *O mi Syre, audiſtin' obſecro?* S. *quid ni? qui uſque una affuerim.*

C. *Cui æque audiſti cómodi quicquam euenisſe?* S. *nulli.*

C. *Atque, ita me dij ament, ut ego nunc non tam meapte cauſſa*
Lætor, quàm illius: quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.

SY. *Ita credo: ſed nunc Clinia age, da te mihi uiciſſim:*

Nam

Nã amici quoque res eſt uidẽda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amica nunc ſenex. CLIN. *o Iupiter.*
S. *quieſce.*
CLIN. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *ſiccine me interloquere?*
CLIN. *Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me.* S. *fero hercle uero.*
CLIN. *Deorum uitam adepti ſumus.* S. *fruſtra operam hanc opinor ſumo.*
CLIN. *Loquere, audio.* S. *at iam hoc non ages.* CLIN. *agam.* S. *uidendum eſt, inquam,*
Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:
Nam ſi nunc a nobis abis, & Bacchidẽ hic relinquis,
Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, cælabitur itidem, ut cælata adhuc eſt.
CLIN. *At enim iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptijs aduorſum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
SY. *quid ni?*
CLIN. *Quid dicam? quam cauſſam afferam?* SY. *quin nolo mentiare:*
Aperte, ita ut res ſeſe habet, narrato. CLIN. *quid ais?* SY. *iubeo*
Illam te amare, et uelle uxorem hanc eſſe Clitiphonis.
CL. *Bonam atque iuſtam rem oppido imperas, & factu facilem.*
Et ſcilicet iam me hoc uoles patrem exorare, ut cælet
Senem uoſtrum. SY. *immo ut recta uia rem narret ordine omnem.* CL. *hem,*

Satin' ſanus es, & ſobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit eſſe in tuto, dic mihi?

SY. *Huic equidem conſilio palmam do: hic me magnifice effero,*
Qui uim tantam in me, & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallã; ut, cum narret ſenex
Voſter noſtro, iſtam eſſe amicam gnati, non credat tamen.

CL. *At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.
Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas, dum illi conſulas.

SY. *Quid, malum, me ætatẽ cenſes uelle id aſſimularier?*
Vnus eſt dies: dum argentũ eripio, pax, nihil amplius.

CL. *Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciuerit?*

SY. *Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt, quid ſi nunc cælum ruat?*

CL. *Metuo, quid agam.* S. *metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua,*
Quo uelis in tẽpore ut te exoluas, rem facias palam.

CL. *Age, age, traducatur Bacchis.* S. *optume. ipſa exit foras.*

ACTVS QVARTI SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

BA. SATI' *pol proterue me Syri promissa huc induxerunt,*
S *Decem minas quas mihi dare pollicitus est.*
quòd si is nunc me
Deceperit; sæpe obsecrans me, ut ueniam, frustra ueniet:
Aut, cũ uenturam dixero, et constituero; cũ is certe
Renuntiarit; Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non ueniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
CL. *Satì scite promittit tibi.* S. *atqui tu hanc iocari credis?*
Faciet, nisi caueo. B. *dormiunt: pol ego istos commouebo.*
Mea Phrygia audisti, homo iste modo quam uillam demonstrauit
Charini? P. *audiui.* B. *proxumam esse huic fundo ad dextram?* P. *memini.*
B. *Curriculo percurre: apud eũ miles Dionysia agitat.*
SY. *Quid inceptat?* B. *dic me hic oppido esse inuitam, atque asseruari:*
Verum aliquo pacto uerba me his daturam esse, & uenturam.
SY. *Perij hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis i-*

ſtanc quæſo?

Iube, maneat. B. *abi.* S. *quin paratum eſt argentũ.*

B. *quin maneo.*

S. *Atqui iam dabitur.* B. *ut lubet, num ego inſto?* S. *at ſcin' quid ſodes?*

B. *Quid?* S. *tranſeundum nunc tibi eſt ad Menedemũ, & tua pompa*

Eò traducenda eſt. B. *quam rem agi' ſcelus?* S. *ego ne? argentum cudo,*

Quod tibi dem. B. *dignam me putas, quam illudas?* S. *non eſt temere.*

B. *Etiam ne tecum hic res mihi eſt?* S. *minime: tuum tibi reddo.*

B. *Eatur.* S. *ſequere hac. heus Dromo.* D. *quis me uolt?* S. *Syrus.* D. *quid eſt rei?*

S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad uos propere.*

B. *Quam ob rem?* S. *ne quæras. & ferant, quæ ſecum huc attulerunt.*

Sperabit ſumptũ ſibi ſenex eſſe harum abitu leuatũ.

Næ ille haud ſcit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.

Tu neſcis id quod ſcis Dromo, ſi ſapies. D. *mutũ dices.*

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

CHREMES, SYRVS.

C. *TAme dij amabunt, ut nunc, Menedemi*

I *uicem,*

Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.

Il-

Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum ubi uidebit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, ut abeat ab se filius.
Syrum optume, eccum. s. *cesso hunc adoriri?* c. *Sy*
re. s. *hem.*
. *Quid est?* s. *te mihi ipsum iam dudum optabam dari.*
. *Videre egisse iam nescio quid cum sene.*
. *De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.*
. *Bonan' fide?* s. *bona hercle.* c. *non possum pati,*
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
. *At si scias, quàm scite in mentem uenerit.*
. *Vah, gloriare euenisse ex sententia?*
. *Non hercle uero: uerum dico.* c. *dic, quid est?*
. *Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
. *Probe.* s. *dic sodes.* c. *nimium inquam.* s. *immo*
sic satis.
Sed porro ausculta quod supereſt fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam uidisse filiam:
Sibi complacitam eius formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere uxorẽ. c. *modo quæ inuẽta est?* s. *eá:*
Et quidem iubebit posci. c. *quam ob rem istuc Syre?*
Nam prorsus nihil intellego. s. *hui, tardus es.*
. *Fortasse.* s. *argentum dabitur ei ad nuptias,*

Aurum, atque ueſtem, qui, tenes ne? CH. *comparet?*
SY. *Id ipſum.* C. *at illi ego nec do, nec deſpondeo.*
SY. *Non? quam ob rem?* C. *quam ob rem, me rogas?*
homini. S. *ut lubet.*
Non ego perpetuo dicebam illam illi ut dares,
Verum ut ſimulares. C. *non mea eſt ſimulatio:*
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egon', cui daturus non ſim, ut ei deſpondeam?
SY. *Credebam.* C. *minime.* S. *ſcite poterat fieri:*
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras,
Eò cœpi. C. *credo.* S. *ceterum equidem iſtuc Chreme*
Aequi boniq. facio. C. *atqui tum maxume*
Volo te dare operam ut fiat, uerum alia uia.
SY. *Fiat: quæratur aliud. ſed illud quod tibi*
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? uerum illud Chreme
Dicunt: ius ſummum, ſæpe ſumma malitia eſt.
C. *Haud faciam.* S. *immo alijs ſi licet, tibi non licet.*
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
CH. *Quin egomet iam ad eam deferam.* S. *immo filium*
Iube potius. CH. *quam ob rem?* S. *quia enim in eum*
ſuſpectio eſt
Translata amoris. CH. *quid tum?* S. *quia uidebitur*
Magis ueriſimile id eſſe, cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod uolo.
Ipſe adeo adeſt: abi: effer argentum. CH. *effero.*

ACTVS QVARTI SCENA V.

CLITIPHO, SYRVS.

CL. VLLA *est tam facilis res, quin difficilis fiet,*
M *Quàm inuitus facias. uel me hæc deambulatio,*
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miſer aliquo extrudar hic, ne accedá ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deæ, quantum eſt, Syre
Cum tuo iſto inuento, cumq. incepto perduint.
Huiuſmodi mi res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnufices. S. *is hinc quò dignus es?*
Quàm pæne tua me perdidit proteruitas.
CL. *Vellem hercle factum: ita meritu'.* SY. *meritu'? quo modo?*
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
CL. *Quid igitur dicam tibi uis? abiiſti: mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. *Iam non ſum iratus: ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi*
Bacchis. CL. *apud nos.* SY. *non.* CL. *ubi igitur?*
SY. *apud Cliniam.*
CL. *Perij.* SY. *bono animo es: iam argentum ad eam deferes,*
Quod ei es pollicitus. CL. *garris. unde id?* S. *a patre.*
CL. *Ludis fortaſſe me.* S. *ipſa re experibere.*
CL. *Næ ego fortunatus homo ſum. deamo te Syre.*
SY. *Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' ſis,*

Qua

Qua cauſſa id fiat; obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. VBI *Clitipho nunc eſt?* S. *eccum me, inque.*
V CL. *eccum hic tibi.*
CH. *Quid rei eſſet, dixti huic?* S. *dixi pleraque omnia.*
CH. *Cape hoc argentum, ac defer.* S. *hei, quid ſtas lapis?*
Quin accipis? CL. *cedo ſane.* S. *ſequere hac me ocyus:*
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illic, quod moremur diutius.
CH. *Minas quidem iam decem habet a me filia:*
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis appoſcent duo.
Quàm multa iniuſta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

ME. VLTO *omnium nunc me fortunatiſſimum*
M *Factum puto eſſe gnate, cum te intellego*
Reſipiſſe. CH. *ut errat.* ME. *te ipſum quærebam Chreme:*

Serua,

Serua, quod in te eſt, filium, & me, & familiam.
CH. *Cedo, quid uis faciam?* ME. *inueniſti hodie filiam.*
CH. *Quid tum?* ME. *hanc uxorem ſibi dari uolt Clinia.*
CH. *Quæſo, quid hominis es?* ME. *quid?* CH. *iam ne oblitus es,*
Inter nos quid ſit dictum de fallacia,
Vt ea uia abs te argentum auferretur? ME. *ſcio.*
CH. *Ea res nunc agitur ipſa.* ME. *quid dixti Chreme?*
Erraui. res acta eſt. quanta ſpe decidi?
CH. *Et quidem iſtæc, quæ eſt apud te, Clitiphonis eſt*
Amica. ME. *ita aiunt.* CH. *& tu credis?* ME. *omnia.*
CH. *Et ilum aiunt uelle uxorem, ut, cum deſpõderim,*
Des qui aurum, ac ueſtem, atque alia, quæ opus
ſunt, comparet.
ME. *Id eſt profecto: id amicæ dabitur.* CH. *ſcilicet*
Daturum. M. *ah, fruſtra igitur gauiſus ſum miſer.*
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægre ferat?
CH. *Ægre? nimium illi Menedeme indulges.* M. *ſine:*
CH. *Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.*
CH. *Dic conueniſſe, egiſſe te de nuptijs.*
ME. *Dicam, quid deinde?* CH. *me facturũ eſſe omnia,*
Generum placere: poſtremo etiam, ſi uoles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. M. *hem, iſtuc uoluerã.*
CH. *Tanto ocyus te ut poſcat, & tu id, quod cupis,*
Quamocyſſime ut des. M. *cupio.* CH. *næ tu propediẽ,*
Vt iſtam rem uideo, iſtius obſaturabere.
Sed hæc ita ut ſunt, cautim, & paullatim dabis,

Si

Si ſapies. M. *faciã.* C. *abi intro: uide, quid poſtulent:*
Ego domi ero, ſi quid me uoles. ME. *ſane uolo:*
Nam te ſcientem faciam, quicquid egero.

ACTVS QVINTI SCENA I.

MENEDEMVS, CHREMES.

ME. EGO *me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe id ſcio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat. in me quiduis harũ rerum cõuenit,
Quæ ſunt dicta inſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nil poteſt: nam exuperat eius ſtultitia omnia hæc.
CH. *Obe, iam deſine deos uxor gratulando obtundere,*
Tuam eſſe inuentam gnatam; niſi ilos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, niſi idem dictum eſt centies.
Sed quid iandudũ interim illic gnatus ceſſat cũ Syro?
ME. *Quos ais homines Chreme ceſſare?* CH. *hem, Menedeme aduenis?*
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nuntiaſtin'? ME. *omnia.*
CH. *Quid ait?* ME. *gaudere adeo occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.*
CH. *Ha, ha, hæ.* ME. *quid reſiſti?* CH. *ſerui uenere in mentem Syri*
Calliditates. ME. *ita ne?* CH. *uoltus quoque hominum*

num fingit ſcelus.

ME. *Gnatus quòd ſe aſſimulat lætum, id dicis?* CH. *id.* M. *idem iſtuc mihi*
Venit in mentem. CH. *ueterator.* ME. *magi', ſi magi' noris, putes,*
Ita rem eſſe. CH. *ain' tu?* ME. *quin tu auſculta.* C. *mane: priu' hoc ſcire expeto,*
Quid perdideris: nam ubi deſponſam nuntiaſti filio,
Continuo iniecisſe uerba tibi Dromonem ſcilicet,
Sponſæ ueſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe argentum ut dares.

ME. *Non.* CH. *quid non?* ME. *non inquam.* CH. *neque ipſe gnatus?* ME. *nil prorſus Chreme.*
Magis unum etiam inſtare, ut hodie conficerentur nuptiæ.

CH. *Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quicquam?* ME. *nihil.*

CH. *Quamobrem?* M. *neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam plane ſcias.*
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paullulum quidem ſuboleat amicam eſſe hanc Cliniæ.

CH. *Quid ais?* M. *mitto iam oſculari, atque amplexari: id nil puto.*

CH. *Quid eſt, quod amplius ſimuletur?* M. *uah.* CH. *quid eſt?* ME. *audi modo.*
Eſt mihi ultimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc eſt intro latus lectus, ueſtimentis ſtratus eſt.

CH. *Quid poſtquam hoc eſt factum?* ME. *dictum factum*

Etum, huc abijt Clitipho.

CH. *Solus?* ME. *ſolus.* CH. *timeo.* ME. *Bacchis conſecuta eſt illico.*

CH. *Sola?* ME. *ſola.* CH. *perij.* ME. *ubi abiere intro, operuere oſtium.* CH. *hem,*
Clinia hæc fieri uidebat? ME. *quid ni? una mecum ſimul.*

CH. *Filij eſt amica Bacchis Menedeme: occidi.*

ME. *Quamobrem?* CH. *decẽ dierũ uix mi eſt familia.*

ME. *Quid? iſtuc times, quod operam amico ille dat ſuo?*

CH. *Immo quòd amicæ.* ME. *ſi dat.* CH. *an dubium id tibi eſt?*
Quenquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſẽ uidente amicã patiatur ſuam? M. *ha, ha, hæ.*
Quidni? quo uerba facilius dentur mihi.

CH. *Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.*
Quot res dedere, ubi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quæ uidi? uæ miſero mihi.
At næ illud haud inultum, ſi uiuo, ferent:
Nam iam. ME. *non tu te cohibes? non te reſpicis?*
Non tibi ego exempli ſatis ſum? CH. *præ iracundia*
Menedeme non ſum apud me. ME. *te ne iſtuc loqui?*
Non ne id flagitium eſt, te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?

CH. *Quid faciam?* ME. *id, quod me feciſſe aiebas parũ:*
Fac, te eſſe patrem ſentiat: fac, ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.

CH. *Immo abeat potius multo quouis gentium,*

Quàm

Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc uere ad rastros res redit.
ME. *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?*
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum. CH. *ah nescis, quàm doleam.*
ME. *ut lubet.*
Quid hoc, quod uolo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. CH. *immo & gener, & affines placent.*
ME. *Quid dotis dicam te dixisse filio?*
Quid obticuisti? CH. *dotis?* M. *ita dico.* CH. *ah.* ME. *Chreme,*
Ne quid uereare, si est minu': nil dos nos mouet.
CH. *Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:*
Sed ita dictu opu' est, si me uis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. *quâ rẽ agis?*
CH. *Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,*
Quamobrem id faciam. ME. *quin ego uero, quamobrem id facias, nescio.*
CH. *Ego ne? ut illius animum, qui nunc luxuria, & lasciuia*
Diffluit, retundam, redigam, ut, quò se uortat, nesciat.
ME. *Quid agis?* CH. *mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem.* ME. *sino:*
Ita ne uis? CH. *ita.* ME. *fiat.* CH. *age iam, ut uxorem accersat, paret*
Se. hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed

Sed Syrum. ME. *quid eum?* CH. *ego ne? si uiuo, adeo exornatum dabo,*
Adeo depexum, ut, dum uiuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dij ament) auderet facere hæc uiduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

CL. *TAne tandem quæso est Menedeme, ut pater*
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. ME. *scio tibi esse grauius multo, ac durius.*
Cui fit. uerum ego haud minus ægre patior id, qui nescio.
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo uolo. CLI. *hic*
Patrem astare aiebas? ME. *eccum.* CH. *quid me incusas Clitipho?*
Quicquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.

Vbi

Vbi te uidi animo esse omisso, et, suauia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc possessa perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
Victus, uestitus, quò in tectum te receptes. CL. *ei mihi.*
CH. *Satius est, quàm te ipso herede hæc possidere Bacchidem.*
SY. *Disperij: sceleſtus quantas turbas conciui insciens?*
CL. *Emori cupio.* CH. *prius quæso disce, quid sit uiuere.*
Vbi scies, si displicebit uita, tum istoc utitor.
SY. *Here licet ne.* CH. *loquere.* SY. *at tuto.* CH. *loquere.* SY. *quæ ista est prauitas,*
Quæ ue est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. *ilicet,*
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu ará tibi,
Neque precatorem pararis. SY. *quid agis?* CH. *nil succenseo,*
Nec tibi, nec huic, nec uos est æquũ, quod facio, mihi.
SY. *Abijt. rogasse uellem.* CL. *quid Syre?* SY. *unde mihi peterem cibum.*
Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororẽ intellego.
CL. *Adeon' rem redijsse, ut periclum etiam fame mihi sit Syre?*

SY. *Modo liceat uiuere, spes est.* CL. *quæ?* SY. *nos esurituros satis.*

CL. *Irrides in re tãta, neque me quicquã cõsilio adiuuas?*

SY. *Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater:*
Et, quantum ego intellegere possum. CL. *quid?* S. *non abierit longius.*

CL. *Quid id ergo?* SY. *sic est, non esse horum te arbitror.* CL. *quid istuc Syre?*
Satin' sanus es? SY. *ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.*
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset, te indulgebãt, tibi dabãt: nũc, filia
Postquam est inuenta uera, inuenta est caussa, qua te expellerent.

CL. *Est ueriſimile.* SY. *an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?*

C. *Nõ arbitror.* S. *nũc aliud specta: matres omnes filijs*
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse: id non fit. CL. *uerum. quid ergo nunc faciam Syre?*

SY. *Suspectionẽ quære ex illis istam: rem profer palam.*
Si non est uerum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut,
Scibis cuius sis. CL. *recte suades: faciam.* SY. *sat recte hoc mihi in*
Mentem uenit: nanque adolescens, quàm minima in spe situs erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.

Etiam

Etiá haud ſcio, an ne uxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:*
Idq. adeo miror, qui tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem mi uir. C. *oh, pergin' mulier eſſe? ullam ne ego*
Rem unquam uolui, quin tu in ea mihi aduorſatrix fueris Soſtrata? at
Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quam ob rem id faciam, neſcias.
In qua re núc tã cõfidẽter reſtas ſtulta? S. *ego neſcio?*
Immo ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.
Non poſtulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
Facies? C. *uerũ.* S. *nõ uides, quãtũ mali ex ea re excites?*
Subditum ſe ſuſpicatur. C. *ain' tu? ſubditum?* S. *certe inquam mi uir.* C. *confitere tu*

Tuum non esse. s. au, obsecro istuc nostris inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. *Quid metuis? ne non, cũ uelis, cõuincas esse illũ tuũ?*
S. *Quòd filia est inuenta?* C. *non, sed, quod magi' credendum siet,*
Quòd est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natũ: nam tui similis est probe:
Nam illi nihil uitij est relictum, quin id itidẽ sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quàm seuerus. rem cum uideas, censeas.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. I *unquam ullum fuit tempus mater, cum*
S *ego uoluptati tibi*
Fuerim, dictus filius tuus tua uoluntate, obsecro
Eius ut memineris, atq. inopis nũc te miserescat mei;
Quod peto, et uolo, parẽtes meos ut cõmonstres mihi.
S. *Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,*
Alienum esse te. CL. *sum.* S. *miseram me, hoccine quæsisti obsecro?*
Ita mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atque hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, unquam istuc uerbum ex te audiam. CH. *at*
Ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiã.

CL.

CL. *Quos?* CH. *si scire uis ego dicam: gerro, iners,*
fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede, & nostrum te esse credito.
CL. *Non sunt hæc iam dicta parentis.* CH. *non, si ex*
capite sis meo
Natus, item ut aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea
caussa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
SO. *Di istæc.* CH. *nescio Deos: ego, quod potero eni-*
tar sedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quæris, patri
Quo modo obsequare, et serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente uerbũ turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. *eheu quàm ego nunc totus displi-*
ceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad
placandum, scio.

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

I. NIMVERO *Chremes nimi' grauiter*
E *cruciat adolescentulum,*
Nimi' q. inhumane. exeo ergo, ut pacem
conciliem. optume.

Ipſos uideo. CH. *ehem, Menedeme cur non accerſi iubes*

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? SO. *mi uir, te obſecro*

Ne facias. CL. *pater obſecro ut mi ignoſcas.* M. *da ueniam Chreme:*

Sine te exorem. CH. *egon' mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens?*

Non faciam. M. *at id nos non ſinemus.* CL. *ſi me uiuom uis pater,*

Ignoſce. S. *age, Chreme mi.* M. *age quæſo, ne tam obfirma te Chreme.*

CH. *Quid iſtuc? uideo non licere, ut cœperam, hoc pertendere.*

M. *Facis, ut te decet.* CH. *ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,*

Quod ego hunc æquom cenſeo. CL. *pater, omnia faciam: impera.*

CH. *Vxorem ut ducas.* CL. *pater.* CH. *nihil audio.* ME. *ad me recipio.*

Faciet. CH. *nil etiam audio ipſum.* CL. *perij.* SO. *an dubitas Clitipho?*

CH. *Immo utrum uult?* ME. *faciet omnia.* SO. *hæc, dum incipias, grauia ſunt,*

Dumq. ignores: ubi cognoris, facilia. CL. *faciam pater.*

S. *Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,*

Filiá Phanocratæ noſtri. CL. *ruſam ne illá uirginé,*

Cæſiam,

Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
CH. *Eia, ut elegans est, credas animum ibi esse?* S. *aliam dabo.*
CL. *Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,*
Quam uolo. S. *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis filiam,*
S. *Perplacet.* CL. *pater hoc nunc restat.* CH. *quid?* CL. *Syro ignoscas uolo,*
Quæ mea caussa fecit. C. *fiat. Vos ualete, et plaudite.*

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	*senex,*
Demea	*senex,*
Sannio	*leno,*
Æschinus	*adolescens,*
Syrus	*seruus,*
Ctesipho	*adolescens,*
Sostrata	*matrona,*
Canthara	*nutrix,*
Geta	*seruus,*
Hegio	*senex,*
Dromo	*seruus.*

ADELPHI TERENTII.

ACTA LVDIS FVNEBRIB. L. AIMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO * AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVCIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVOS *cum haberet Demea adoleſcentulos,*
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeſchinũ,
Sed Cteſiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater cælabat Aeſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. uitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq. dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt ueritas patefacta eſt, ducit Aeſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta ſenſit ſcripturã ſuã*
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorẽ partem, quã acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: uos eritis iudices,

Laudi

Laudi ne an uitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, uerbum de uerbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam: pernoſcite,
Furtum ne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus neglegentia eſt.
Nam quòd iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueq. una ſcribere,
Quod illi maledictum uehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui uobis uniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbia.
Debinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi uenient, hi partem, aperient,
In agendo partem oſtendent. facite, æquanimitas
Veſtra poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ACTVS PRIMI SCENA I.

MITIO.

M. TORAX *non rediit hac nocte a cena*
S *Aeſchinus,*
Neque ſeruulorum quiſquam, qui ad-
uorſum ierant.

Profecto

Profecto hoc uere dicunt: si abſis uſpiam,
Aut ubi ſi ceſſes, euenire ea ſatiu' eſt,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.
Ego, quia non redijt filius, quæ cogito?
Quibu' nunc ſolicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. uah, quenquam ne hominem in animo inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt. iam inde ab adoleſcentia,
Ego hanc clementem uitam urbanam, atque otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia,
Ruri agere uitam, ſemper parce, ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi a paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio ſedulo:
Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia
Ea ne me cælet, conſuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut

Audebit,

Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomq., & bonũ:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensq. idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? & certe is est.
Nescio quid tristem uideo. credo iam, ut solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

DE. EM, *oportune: te ipſum quærito.*
MI. H *Quid triſtis es?* DE. *rogas me, ubi nobis Aeſchinus*
Siet; quid triſtis ego ſim? MI. *dixin' hoc fore?*
Quid is fecit? DE. *quid ile fecerit? quem neque pudet*
Quicquam: neque metuit quenquá: neque legé putat
Tenere ſe ullam. nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modo quid deſignauit? MI. *quidnam id eſt?*
DE. *Fores effregit, atque in ædes irruit*
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multauit uſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſume
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem uidet
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi ſinis.
MI. *Homine imperito nunquam quicquam iniuſtius,*
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
DE. *Quorsú iſtuc?* M. *quia tu Demea hæc male iudicas.*
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, ubi te expectatum eieciſſet foras,
Alieniori ætate poſt faceret tamen.
DE. *Pro Iupiter, rediges tu homo me ad inſaniam.*
Non eſt flagitiũ facere hæc adoleſcentulum? MI. *ah,*
Auſcultа, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur a me argentum, ubi erit commodũ;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremo aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. DE. *hei mihi.*
Pater eſſe diſce ab alijs, qui uere ſciunt.
MI. *Natura tu illi pater es, conſilijs ego.*
DE. *Tun' conſulis quicquam?* MI. *ah, ſi pergis, abiero.*
DE. *Siccine agis?* MI. *an ego toties de eadem re audiam?*
DE. *Curæ eſt mihi.* MI. *& mihi curæ eſt: uerum Demea*
Curemus æquam uterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum eſt, quem dediſti. DE. *ah Mitio.*
MI. *Mihi ſic uidetur.* DE. *quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,*

Pro-

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si uerbum unum posthac. MI. *rursum Demea*
Irascere? DE. *an non credis? repeton' quem dedi?*
Aegre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum uis curem: curo: & est dijs gratia,
Cum ita, ut uolo, est: iste tuus ipse sentiet
Posterius: nolo in illum grauius dicere.
MI. *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane uix patitur: uerum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit uelle uxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro. nisi, quicquid est,
Volo scire, atque hominé conuenire, si apud forum est.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

SANNIO, AESCHINVS.

S. OBSECRO, *populares ferte misero, atque*
innocenti auxilium:
Subuenite inopi. AE. *otiose, nunc iam illico hic consiste:*

Quid

Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. SA. *ego iſtam inuiti' omnibus.*
AE. *Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam iterum ut uapulet.*
SA. *Audi Aeſchine, ne ignarum fuiſſe te dicas morum meum,*
Ego leno ſum. AE. *ſcio.* SA. *at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optuma.*
Tu quòd te poſterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam eſſe; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius perſequar:
Neque tu uerbis ſolues unquam, quod re mihi malefeceris.
Noui ego ueſtra hæc: nollem factum: dabitur iuſiurandum, eſſe te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet ſim acceptus modis.
AE. *Abi præſtrenue, ac fores aperi.* SA. *ceterum hoc nihil facis.*
AE. *Intro nunc iam.* SA. *at enim non ſinam.* AE. *accede illuc Parmeno,*
Nimium abiiſti iſtoc, hic propter hunc aſſiſte. hem, ſic uolo,
Caue nunc iam oculos a meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora ſit, ſi inuenerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.
SA. *Iſtuc uolo ergo ipſum experiri.* AE. *hem ſerua.*

omitte

omitte mulierem.

SA. *O facinu' indignum.* AE. *geminabit, nisi caues.* SA. *hei misero mihi.*

AE. *Non innueram: uerum in istam partem potius peccato tamen:*

I nunc iam. SA. *quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?*

AE. *Si possiderem, ornatus esses ex tuis uirtutibus.*

SA. *Quid tibi rei mecum est?* AE. *nihil.* SA. *quid? nostin', qui sim?* AE. *non desidero.*

SA. *Tetigin' tui quicquam?* AE. *si attigisses, ferres infortunium.*

SA. *Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?*

Responde. AE. *ante ædes non feciſſe erit meliu' hic conuicium:*

Nam si molestus pergis esse, iam intro arripiere, atque ibi

Vsque ad necem operiere loris. SA. *loris liber?* AE. *sic erit.*

SA. *O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?*

AE. *Si satis iam debacchatus es leno, audi si uis nunc iã.*

SA. *Egon' debacchatus sum in te,, an tu in me?* AE. *omitte ista, atque ad rem redi.*

SA. *Quam rem? quò redeam?* AE. *iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?*

SA. *Cupio, modo æqui aliquid.* AE. *uah, leno iniqua me non uolt loqui.*

SA.

SA. *Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentiũ,*
Periurus, pestis: tamẽ tibi a me nulla est orta iniuria.
AE. *Nam hercle etiam id restat.* SA. *illuc quæso redi,*
quò cœpisti, Aeschine.
AE. *Minis uiginti tu illã emisti, quæ res tibi uortat male:*
Argenti tantum tibi dabitur. SA. *quid, si ego illam*
nolo uendere,
Coges me? AE. *minime.* SA. *nanque id metui.* AE.
neque uendundam censeo,
Quæ libera est: nam ego illam liberali assero caus-
sa manu.
Nunc uide utrum uis, argentum accipere, an caus-
sam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. SA. *pro supre-*
me Iupiter:
Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, uerberauit: me inuito abduxit
meam:
Homini misero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi
tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum
ius postulat.
Age iam cupio, modo si argentum reddat. sed ego
hæc bariolor.
Vbi mẽ dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat: quanquam
iniurium est.

Verum cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, et mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA VII.

SYRVS, SANNIO.

SY. TACE, *egomet conueniam iam ipsum: cupide accipiat faxo, atque etiam*
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertasse? S. *nunquam uidi iniquius*
Concertationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego uapulando, ille uerberando, usque ambo defessi sumus.
SY. *Tua culpa.* SA. *quid agerem?* SY. *adolescenti morem gestum oportuit.*
SA. *Qui potui melius? quin hodie usque os præbui.* SY. *age, scis quid loquar?*
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum est lucrum. SA. *hui.*
SY. *Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paullulum,*
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret? SA. *ego spem pretio*

non

non emo

SY. *Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.*

SA. *Credo istuc melius esse: uerum ego nunquam adeo astutus fui,*
Quin, quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

SY. *Age, noui tuum animum: quasi quicquam tibi sint uiginti minæ,*
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. *hem.*

SY. *Coemisse hinc, quæ illuc ueheres, multa; nauem conductam: hoc scio,*
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.

SA. *Nusquam pedem. perij hercle: hac illi spe hoc inceperunt.* SY. *timet:*
Inieci scrupulum homini. SA. *o scelera. illuc uide,*
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum uenio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam, ubi illinc rediero, actum agá.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum uenis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quàm aut hic nũc manere, tam diu, aut tũ persequi.

SY. *Iam ne enumeraſti, quod ad te rediturum putes?*

SA. *Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinũ?*
Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?

SY. *Labascit. unum hoc habeo: uide si satis placet:*

Potius, quàm uenias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, duiduum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. *hei mihi,*
Etiam de sorte nunc uenio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. *ut lubet.*
Nunquid uis, quin abeam? SA. *immo hercle hoc quæso Syre,*
Vt ut hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre,
Scio te non usum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. *sedulo*
Faciam. sed Ctesiphonem uideo. lætus est
De amica. SA. *quid, quod te oro?* SY. *paullisper mane.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. BS *quiuis homine, cum est opus, beneficium*
A *accipere gaudeas:*
Verum enimuero id demum iuuat, si, quem æquom est benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certo scio:
Nunquam ita magnifice quicquam dicam, id uirtus quin superet tua:
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præci-
puam

puam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magi' principem.
S. *O Ctesipho.* C. *o Syre, Aeschinus ubi est?* S. *ellum, te expectat domi.* C. *hem.*
S. *Quid est?* C. *quid sit? illius opera Syre nunc uiuo: se stiuum caput:*
Omnia sibi qui post putarit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit,
Nil pote supra. sed quisnam? foris crepuit. S. *mane, ipse exit foras.*

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

AESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. BI *ille est sacrilegus?* SA. *men' quærit?*
V *num quidnam effert? occidi:*
Nil uideo. AE. *ehem, oportune, te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?*
In tuto est omnis res: omitte uero tristitiam tuam.
C. *Ego illam facile uero omitto, qui quidem te habeam fratrem.*
O mi germane, ah uereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existumes.
AE. *Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos*

Ctesipho.

Sed hoc mihi dolet, nos pæne sero scisse, & pæne in eum locum

Redijsse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.

CT. *Pudebat.* AE. *ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam*

Rem pæne ex patria. turpe dictu. deos quæso ut istæc prohibeant.

CT. *Peccaui.* AE. *quid ait tandem nobis Sannio?* S. *iam mitis est.*

AE. *Ego ad forum ibo, ut hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.*

SA. *Syre insta.* S. *eamus: nanque hic properat in Cyprum.* SA. *ne tam quidem,*

Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. *reddetur, ne time.*

SA. *At ut omne reddat.* S. *omne, reddet, tace modo, ac sequere hac.* SA. *sequor.*

CT. *Heus heus Syre.* S. *hem quid est?* CT. *obsecro hercle hominem istum impurissimum*

Quam primum absoluitote, ne, si magis iritatus siet,

Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.

SY. *Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,*

Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

CT.

CT. *Ita quæso: quando hoc bene succeſſit, hilarem hunc ſumamus diem.*

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. BSECRO *mea tu nutrix, quid nunc fiet?*

O CA. *quid fiet, rogas?*

Recte ædepol ſpero. S. *modo dolores mea tu occipiunt primulum.*

C. *Iam nunc times, quaſi nunquam affueris, nunquam tute pepereris.*

S. *Miſeram me, neminem habeo, ſolæ ſumus: Geta autem hic non adeſt;*

Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Aeſchinum.

C. *Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam unum intermittit diem,*

Quin ſemper ueniat. S. *ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.*

C. *E re natæ melius fieri haud potuit, quàm factum eſt hera:*

Oblatum quando uitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,

Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.

S. *Ita pol eſt, ut dicis: ſaluus nobis, deos quæſo, ut ſiet.*

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

G. NVNC *illud est, quod, si omnes omnia sua*
consilia conferant,
Atque hic malo salutem quærant, auxilij
nihil afferant,
Quod mihiq., heræq., filiæq. herili est. uæ misero mihi,
Tot res repente circumuallant, unde emergi nõ potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine sæclum? o scelera, o genera sacrilega, o hominem impium.

S. *Me miseram, quidnam est, quod sic uideo timidum et properantem Getam?*

G. *Quem neque fides, neque iusiurandum, neque ulla misericordia*
Repressit, neque reflexit, neque quòd partus instabat prope,
Cui miseræ indigne per uim uitium obtulerat. S. *non intellego*
Satis, quæ loquatur. C. *propius obsecro accedamus*
Sostrata. G. *ah,*
Me miserũ, uix sum cõpos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam mihi obuiam
Dari, ut iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeá supplicij, dum illos ulciscar modo.

Seni

Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud
produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, uah, quibus illum
lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in
terram ſtatuerem,
Vt cerebro diſpergat uiam:
Adoleſcẽti ipſi oculos eriperẽ, poſt hæc præcipitẽ darẽ:
Ceteros rueré, agerẽ, raperẽ, tunderé, et proſterneré.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri propere? S. *reuo*
cemus. Geta. G. *hem,*
Quiſquis es, ſine me. S. *ego ſum Soſtrata.* G. *ubi ea*
eſt? te ipſam quærito:
Te expecto: oppido opportune te obtuliſti mi obuiam
Hera. S. *quid eſt? quid trepidas?* G. *hei mihi.* S. *quid*
feſtinas mi Geta?
Animum recipe. G. *prorſu'.* S. *quid iſtuc prorſus er-*
go eſt? G. *perijmus:*
Actum eſt. S. *eloquere obſecro, quid ſiet.* GE. *iam.*
SO. *quid iam Geta?*
G. *Aeſchinus.* S. *quid ergo is?* G. *alienu' eſt a noſtra fa*
milia. SO. *hem,*
Perij, quare? G. *amare occepit aliá.* S. *uæ miſeræ mihi.*
G. *Neque id occulte fert: a lenone ipſus eripuit palam.*
S. *Satin' hoc certo?* G. *certe, hiſce oculis egomet uidi So*
ſtrata. S. *ah,*
Me miſeram, quid credas iam? aut cui credas? no-
ſtrum ne Aeſchinum,
Noſtram uitam omnium, in quo noſtræ ſpes, opesq.
omnes

omnes ſitæ erant,
Qui ſine hac iurabat ſe unum nũquam uicturum diẽ,
Qui in ſuo gremio poſiturũ puerum dicebat, patrẽ ita
Obſecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi homo, ſanun' es?
An hoc proferendum tibi uſquam eſſe uidetur? G. mihi quidem non placet.
Iam primum, illum alieno animo a nobis eſſe, res ipſa indicat.
Nunc ſi hoc palã proferemus, ille inficias ibit, ſat ſcio;
Tua fama, & gnatæ uita in dubium ueniet. tum ſi maxume
Fateatur, cum amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. S. ah minime gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Soſtrata uide quam rem agas.
S. Peiore res loco eſſe non poteſt, quàm in hoc, quo nunc ſita eſt.
Primum indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,
Perijt: pro uirgine dari nuptum non poteſt: hoc reliquom eſt,
Si inficias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quẽ amiſerat.
Poſtremo, quando ego conſcia mi ſum, a me culpam hanc procul eſſe, nec

Pretium,

Pretium, neque rem ullam interceſſe illa aut me indignam; experiar Geta.

GE. *Quid iſtuc? accedo, ut melius dicas.* SO. *tu, quantum potes, abi,*
Atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxume.

GE. *Nam hercle alius nemo reſpicit nos.* SO. *propera tu mea Canthara,*
Curre, obſtetricem accerſe, ut, cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA.

DE. DISPERII: *Cteſiphonem audiui filiũ*
Vna affuiſſe in raptione cum Aeſchino.
Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicuius rei eſt, etiam eũ ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò. perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum ire Syrum uideo: hinc ſcibo iam, ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id uelle.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

SYRVS, DEMEA.

SY. OMNEM *rem modo ſeni,*
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quicquã uidi lætius. DE. *pro Iupiter.*
Hominis ſtultitiam. SY. *collaudauit filium:*
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
DE. *Diſrumpor.* SY. *argentum annumerauit illico:*
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſane eſt ex ſententia. DE. *hem,*
Huic mandes, ſi quid recte curatum uelis.
SY. *Hem Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?*
DE. *Quid agatur? uoſtram nequeo mirari ſatis*
Rationem. SY. *eſt hercle inepta, ne dicã dolo, atque*
Abſurda. piſces ceteros purga Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Paulliſper: ubi ego uenero, exoſſabitur:
Prius nolo. DE. *hæccine flagitia?* SY. *mihi quidem*
non placent:
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre. DE. *dij uoſtram fidem;*
Vtrum ſtudio ne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? uæ miſero mihi,
Videre uideor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. SY. *o Demea,*
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,

Proſpi-

Prospicere. DE. *quid? istæc iá pænes uos psaltria est?*
SY. *Ellam intus.* DE. *eho, an domi est habiturus?* SY. *credo, ut est*
Dementia. DE. *hæccine fieri flagitia?* SY. *inepta lenitas*
Patris & facilitas praua. DE. *fratris me quidem*
Pudet, pigetq. SY. *nimium inter uos Demea, ac*
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimiũ interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres uero illum tuum
Facere hæc? DE. *sinerem illum? aut non sex totis mensibus*
Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperet?
SY. *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* DE. *sic siet*
Modo, ut nunc est. S. *ut quisque suum uolt esse, ita est.*
DE. *Quid eum? uidistin' hodie?* S. *tuum ne filium? (Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror*
DE. *Sati' scis ibi eum esse?* S. *oh, qui egomet produxi.* DE. *optume est.*
Metui, ne hæreret hic. S. *atque iratum admodum.*
DE. *Quid autem?* S. *adortus iurgio fratrem apud forũ*
De psaltria istac. D. *ain' uero?* S. *uah, nil reticuit:*
Nam, ut numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiso, cœpit clamare, Æschine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? DE. *oh, lacrumo gaudio.*
SY. *Non tu hoc argentum perdis, sed uitam tuam.*

DE.

DE. *Saluos sit: spero, est similis maiorum suum.* S. *hui.*
DE. *Syre, præceptorum plenus istorum ille.* S. *phi,*
Domi habuit, unde disceret. DE. *fit sedulo:*
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in uitas omnium
Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. *recte sane.* DE. *hoc fugito.* S. *callide.*
DE. *Hoc laudi est.* S. *istæc res est.* DE. *hoc uitio datur.*
SY. *Probissume.* DE. *porro autē.* S. *non hercle otiū est*
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere uobis, quæ modo dixti: &, quod queo.
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parū:
Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, in patinas Demea
Inspicere iubeo, & moneo quid facto usū sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.
Nunquid uis? DE. *mentem uobis meliorem dari.*
SY. *Tu rus abis hinc?* D. *recte.* S. *nā quid tu hic agas,*
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
DE. *Ego uero hinc abeo, quando is, quāobrē huc uenerā,*
Rus abijt: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ita uolt frater, de istoc ipse uiderit.
Sed quis illic est, procul quem uideo? est ne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est,

Vah,

Vah, homo amicu' nobis iam inde a puero. dij boni,
Næ illiusmodi iam magna uobis ciuium
Penuria est. antiqua homo uirtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quàm gaudeo, ubi etiam huius generis reliquias
Restare uideo. uah, uiuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut salutem, & colloquar.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. *RO dij immortales, facinus indignum Geta*
P *Quid narras?* GE. *sic est factum.* HE. *ex illan' familia*
Tam illiberale facinus esse ortum? o Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. DE. *uidelicet*
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.
HE. *Ni facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.*
GE. *In te spes omnis Hegio nobis sita est:*
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, perijmus. HE. *caue dixeris:*
Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.
DE. *Adibo. saluere Hegionem plurimum*
Iubeo. HE. *te quærebam ipsum, salue Demea.*
DE. *Quid autem?* HE. *maior filius tuus Aeschinus,*
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,

Neque

Neque liberalis functus officium uiri est.
DE. *Quid istuc?* HE. *nostrũ amicũ noras Simulũ, atque*
Aequalem? DE. *quid ni?* HE. *filiam eius uirginem*
Vitiauit. DE. *hem.* HE. *mane, nondũ audisti Demea*
Quod est grauissumũ. D. *an quicquá est etiã amplius?*
H. *Vero amplius: ná hoc quidẽ ferundũ aliquo modo est:*
Persuasit nox, amor, uinum adolescentia:
Humanum est. ubi scit factum, ad matrem uirginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. uirgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensi' hic decimus est:
Ille bonus uir nobis psaltriam, si dijs placet,
Parauit, quicum uiuat, illam deserat.
DE. *Pro certon' tu istæc dicis?* HE. *mater uirginis*
In medio est, ipsa uirgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, uinci: quære rem.
GE. *Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:*
Postremo non negabit. coram ipsum cedo.
DE. *Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeá,*
Scio. PAM. *misera me, differor doloribus.*
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. HE. *hem.*
Numná illa quæso parturit? G. *certe Hegio.* H. *hem,*
Illæc fidem nunc uostram implorat Demea:
Quod uos ius cogit, id uoluntate impetret.
Hæc primum ut fiant, deos quæso, ut uobis decet.
Sin aliter animus uoster est, ego Demea

Summa

Summa ui defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una a pueris paruoli
Sumus educti: una semper militiæ & domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? D. *fratrem conueniam Hegio:*
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
HE. *Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,*
Quàm uos facillime agitis, quàm estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume uos æquo animo æqua noscere
Oportet, si uos uoltis perhiberi probos.
DE. *Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.*
HE. *Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.*
DE. *Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modo*
Defunctum: uerum nimia illæc licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII SCENA VI.

HEGIO.

I. BONO *animo fac sis Sostrata, et istá quod potes*
B *Fac consolere. ego Mitionẽ, si apud forum est,*
Cõueniá, atq., ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciá.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CTESIPHO, SYRVS.

CT. IN *patrem hinc abijsse rus?* S. *iam dudum.*

A CT. *dic sodes.* S. *apud*

Villam est. nunc eum maxume operis aliquid facere credo. CT. *utinam quidem.*

Quod cum salute eiu' fiat, ita se defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo e lecto prorsus nequeat surgere.

SY. *Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius.* CT. *ita. nam hunc diem*

Misere nimis perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia
Prope est: quòd si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterum.
Nunc, ubi me illic non uidebit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non uidi die.
Quid dicam? S. *nihil ne in mente est?* CT. *nunquam quicquam.* S. *tanto nequior.*
Cliens, amicus, hospes nemo est uobis? CT. *sunt: quid postea?*

SY. *Hisce opera ut data sit.* CT. *quæ non data sit? non potest fieri.* S. *potest.*

CT.

CT. *Interdiu: sed si hic pernocto, causſæ quid dicã Syre?*
SY. *Vah, quàm uellem etiam noctu amicis operam mos*
eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem,
reddo. CT. *quo modo?*
SY. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illũ deũ:*
Virtutes narro. CT. *meas?* S. *tuas. homini illico la-*
crumæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. CT. *quidnam*
eſt? S. *lupus in fabula.*
CT. *Pater ne eſt?* S. *ipſus.* CT. *Syre quid agimus?* S.
fuge modo intro: ego uidero.
CT. *Si quid rogabit, nuſquam tu me: audiſtin'? s. po-*
tin' ut deſinas?

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

DE. AE *ego homo ſum infelix. primum fratrẽ*
N *nuſquam inuenio gentium:*
Præterea autem, dum illum quæro, a uil-
la mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec, quid agam, ſcio.
Syre. S. *quid ais?* C. *men' quærit?* S. *uerum.* C. *pe-*
rij. S. *quin tu animo bono es:*
Quid hoc, malũ, infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſerijs.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia.

Primus porro obnuntio: ægre ſolus, ſi quid ſit, fero.

S. *Rideo hunc: primum ait ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.*

D. *Nunc redeo: ſi forte frater redierit, uiſo.* C. *Syre*
Obſecro, uide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. *etiã taces?*
Ego cauebo. C. *nunquam hercle hodie ego iſtuc com*
mittam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.

S. *Age, tamen ego hunc amouebo.* D. *ſed eccum ſceleratum Syrum.*

S. *Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.*
Scire equidem uolo, quot mihi ſint domini. quæ hæc eſt miſeria? D. *quid*
Ille gannit? quid uolt? quid ais bone uir? hem, eſt frater domi?

S. *Quid, malum, bone uir mihi narras? equidem perij.* D. *quid tibi eſt?*

S. *Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerũ, et iſtã pſaltriã*
Vſque occidit. D. *hem, quid narras?* S. *hem, uide*
ut diſcidit labrum.

D. *Quam ob rem?* S. *me impulſore hanc emptam eſſe ait.* D. *non tu cum rus hinc modo*
Produxe aiebas? S. *factũ: uerũ poſt uenit inſaniẽs.*
Nil pepercit. non puduiſſe uerberare hominẽ ſenẽ,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui? eis?

D. *Laudo Cteſipho: patriſſas: abi, uirum te iudico.*

S. *Laudas? næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.*

D.

D. *Fortiter. s. perquam, quia miseram mulierem & me seruolum,*
Qui referire non audebam, uicit, hui, perfortiter.
D. *Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.*
Sed est ne frater intus? s. non est. D. *ubi illum quæram, cogito.*
S. *Scio ubi sit, uerum hodie nunquam monstrabo.* D. *hem quid ais? s. ita.*
D. *Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. s. at nomen nescio*
Illius hominis, sed locũ noui ubi sit. D. *dic ergo locũ.*
S. *Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?* D. *quid ni nouerim?*
S. *Præterito hac recta platea sursum: ubi eò ueneris,*
Cliuos deorsum uorsum est, hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. *Quonam? s. illic, ubi etiam caprificu' magna est: nostin'?* D. *noui. s. hac pergito.*
D. *Id quidem angiportum non est peruium. s. uerum hercle. uah,*
Censen' hominẽ me esse? erraui, in porticũ rursum, redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. *scio. s. ubi eas præterieris,*
Ad sinistram hac recta platea; ubi ad Dianæ ueneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam uenias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. *quid ibi facit?*

S. *Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,*
Vbi potetis uos. D. *sane bene. sed cesso ad eũ pergere?*

S. *I sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicerniũ.*
Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam perspiciam mihi:
Nam iam adibo, atque unum quodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paullatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. *EGO in hac re nihil reperio, quam ob rem*
E lauder tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam si quá fecere ipsi. ultro expostulant,
Et ultro accusant: id quia non est a me factum, agi' gratias?

H. *Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.*
Sed quæso, ut una mecũ ad matrẽ uirginis eas Mitio,
Atque istæc eadẽ, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,

Su-

Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam
pſaltriam:
M. *Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus.*
H. *bene facis:*
Nam & illi animum iam relleuabis, quæ dolore, ac miſeria
Tabeſcit; et tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. *immo ego ibo.*
H. *bene facis:*
Omnes, quibu' res ſunt minu' ſecundæ, magi' ſunt neſcio quo modo
Suſpectioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter ſuá impotentiam, ſe ſemper credunt neglegi.
Quapropter te ipſum purgare ipſis coram, placabilius eſt.
M. *Et recte, & uerum dicis.* H. *ſequere me ergo hac intro.* M. *maxume.*

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

AESCHINVS.

AE. ISCRVCIOR *animi. hoccine de improuiſo mali mihi obiici*
D *Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum ſiet?*
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſilij quicquã poteſt. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc ſuſpectio de

me incidit,

Neque ea immerito. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam:

Anus indicium id fecit mihi.

Nam ut hinc forte ea ad obſtetricem miſſa erat, ubi eam uidi, illico

Accedo, rogito, Pāphila quid agat, iam partus aſſiet: Eo ne obſtetricem accerſat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeſchine

Satī diu uerba dediſti: ſatis ad hoc tua nos fruſtrata eſt fides.

Hem, quid iſtuc obſecro inquam eſt? ualeas, habeas illam quæ placet.

Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſi tamen,

Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palā.

Nunc quid faciam? dicam ne fratris eſſe hanc? quod minime eſt opus

Vſquam efferri. age, omitto: fieri potis eſt, uti ne quà exeat:

Ipſum id metuo uti credāt: tot cōcurrunt ueriſimilia: Egomet rapui: ipſe egomet ſolui argentum: ad me abducta eſt domum.

Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, ut ut

Erat geſta, indicaſſe: exoraſſem ut eam ducerē domū. Ceſſatum eſt uſque adhuc: nunc iam porro Aeſchine expergiſcere:

Nunc hoc primum eſt: ad illas ibo, ut purgem me accedam ad fores:

Perij,

Perij, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer.
Heus, heus: Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis, concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO, AESCHINVS.

M. TA *uti dixi, Soſtrata*
I *Facite: ego Aeſchinum conueniam, ut, quo modo acta hæc ſint, ſciat.*
Sed quis oſtium hoc pultauit? AE. *pater hercle eſt: perij.* M. *Aeſchine.*
AE. *Quid huic hic negoti eſt?* M. *tu ne has pepuliſti fores? tacet.*
Cur hunc aliquantiſper non ludo? melius eſt:
Quandoquidē hoc nunquam mihi ipſe uoluit credere.
Nil mihi reſpondes? AE. *non equidē iſtas, quod ſciam.*
M. *Ita? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi.*
Erubuit: ſalua res eſt. AE. *dic ſodes pater,*
Tibi uero quid iſtic eſt rei? M. *nihil mihi quidem.*
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc aduocatum ſibi. AE. *quid?* M. *ego dicam tibi.*
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non noſſe te, & certe ſcio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. *quid tum poſtea?*
M. *Virgo eſt cum matre.* AE. *perge.* M. *hæc uirgo orba*

ba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus:
Huic leges cogunt nubere hãc. AE. *perij.* M. *quid eſt?*
AE. *Nil: recte: perge.* M. *is uenit, ut ſecum auehat:*
Nam habitat Mileti. AE. *hem, uirginem ut ſecum auehat?*
M. *Sic eſt.* AE. *Miletum uſque obſecro?* M. *ita.* AE. *animo male eſt.*
Quid ipſæ? quid aiũt? M. *quid iſtas cenſes? nihil enim.*
Commenta mater eſt, eſſe ex alio uiro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
AE. *Eho non ne hæc iuſta tibi uidentur poſtea?*
M. *Non.* AE. *obſecro non? an illam hinc abducet pater?*
M. *Qui ni illam abducat?* AE. *factum a uobis duriter,*
Immiſericorditerq., atque etiam, ſi eſt pater
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. *Quam ob rẽ?* AE. *rogas me? quid illi tandem creditis*
Fore animi miſero, qui illi conſueuit prius,
(Qui infelix, haud ſcio, an illam miſere nunc amat)
Cum hanc ſibi uidebit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. *Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?*
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? AE. *an ſedere oportuit*
Domi uirginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc ueniret expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. *Ridicule, aduorſum ne illum cauſſam dicerem,*

Cui

Cui ueneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? AE. *pater obsecro, ausculta.* M. *Aeschine audiui omnia,*
Et scio: nã amo te: quo magis, quæ agi', curæ sunt mihi.
AE. *Ita uelim me promerẽtẽ ames, dum uiuas, mi pater,*
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi uehementer dolet,
Et me tui pudet. M. *credo hercle: nam ingenium noui tuum*
Liberale: sed uereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?
Virginem uitiasti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alij sæpe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Nunquid circũspexti? aut nũquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Quà resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illã in cubiculum iri deductũ domũ?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. AE. *hem.* M. *bono animo es, inquam.* AE. *pater*
Obsecro num ludis tu nunc me? M. *ego te? quam obrem?* AE. *nescio.*

Nisi,

Nisi, quia tam misere hoc esse cupio uerum, eo uereor magis.

MI. *Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.*

AE. *Quid? iam ne uxorem?* M. *iam.* AE. *iam?* M. *iam quantum pote.* AE. *di me pater*
Omnes oderint, ni magi' te, quàm oculos nunc amo meos.

MI. *Quid? quàm illam?* AE. *æque.* MI. *perbenigne.* AE. *quid? ille ubi est Milesius?*

MI. *Abijt, perijt, nauem ascendit: sed cur cessas?* AE. *abi pater:*
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,
Quo uir melior multo es quàm ego sum, obtemperaturos magis.

MI. *Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parentur: fac tu, ut dixi, si sapis.*

AE. *Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?*
Si frater, aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem,
Itaque adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam,
Ne forte imprudēs faciam, quod nolit. sciens cauebo.
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

DE. DEFESSVS *sum ambulando. ut Syre te cum tua*
Monſtratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui uſque omne oppidum ad portam, ad lacũ,
Quò non? neque fabrica ulla erat, neque fratrẽ homo
Vidiſſe aiebat quiſquam. nunc uero domi
Certum obſidere eſt uſque, donec redierit.

ACTVS QAARTI SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

MI. EO, *illis dicam nullam eſſe in nobis moram.*
DE. *Sed eccum ipſum. te iam dudũ quæro Mitio.*
MI. *Quidnam?* DE. *fero alia flagitia ad te ingentia*
Boni illius adoleſcentis. M. *ecce autem.* DE. *noua,*
Capitalia. M. *obe, iam.* D. *neſcis qui uir ſit.* M. *ſcio.*
DE. *Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias*
Agere? hoc peccatum eſt in uirginem ciuem. M. *ſcio.*
DE. *Eho, ſcis, et patere?* M. *quid ni patiar?* D. *dic mihi,*
Non clamas? non inſanis? M. *non. malim quidem.*
DE. *Puer natus eſt.* M. *dij bene uortant.* DE. *uirgo nihil habet.*
M. *Audiui.* DE. *& ducenda indotata eſt?* M. *ſcilicet.*
DE. *Quid nunc futurum eſt?* M. *id enim, quod res ipſa*

ipsa fert:
Illinc huc transferetur uirgo. D. *o Iupiter,*
Istoccine pacto oportet? M. *quid faciam amplius?*
DE. *Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet,*
Simulare certe est hominis. M. *quin iam uirginem*
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis.
DE. *ceterum*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, si queam*
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita uita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
DE. *Corrector: nempe tua arte uiginti minæ*
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non pretio, at gratijs.
M. *Neque est, neque illam sane studeo uendere.*
DE. *Quid igitur facies?* M. *domi erit.* D. *pro diuum fidē,*
Meretrix, & mater familias una in domo?
M. *Cur non?* DE. *sanum ne te credis esse?* M. *equidem arbitror.*
DE. *Ita me dij ament, ut uideo ego tuam ineptiam,*
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
M. *Cur non?* DE. *& noua nupta eadem hæc discet?* M. *scilicet.*
DE. *Tu inter eas restim ductans saltabis.* M. *probe:*
Et tu nobiscum una, si opus sit. DE. *hei mihi,*
Non te hæc pudent? M. *iam uero omitte Demea*
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,

Hi-

Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, post huc redeo. DE. *o Iupiter.*
Hanccine uitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote ueniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SYRVS, DEMEA.

SY. DEPOL *Syrisce te curasti molliter,*
AE *Lauteq. munus administrasti tuum:*
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. DE. *illud sis uide*
Exemplum disciplinæ. SY. *ecce autem hic adest senex*
Noster. quid fit? quid tu es tristis? DE. *ohe scelus.*
SY. *Eho iam tu uerba fundis hic, sapientia?*
DE. *Tun'? si meus esses.* SY. *dis quidem esses Demea,*
Ac tuam rem constabilisses. DE. *exẽplum omnibus,*
Curarem, ut esses. S. *quamobrem? quid feci?* DE. *rogas?*
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod uix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta. SY. *sane nollem huc exitum.*

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. EVS *Syre, rogat te Cteſipho ut redeas.*
H SY. *abi.*
DE. *Quid Cteſiphonem hic narrat?* SY. *nihil.*
DE. *eho carnufex,*
Eſt Cteſipho intus? SY. *non eſt.* DE. *cur hic nominat?*
SY. *Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,*
Noſtin'? DE. *iam ſcibo.* SY. *quid agis? quò abis?*
DE. *mitte me.*
SY. *Noli inquam.* DE. *non manum abſtines maſtigia?*
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic? SY. *abijt.*
Aedepol comeſſatorem haud ſane commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc uilli. ſic agam.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO, DEMEA.

MI. ARATA *a nobis ſunt, ut dixi, Soſtrata,*
P *Vbi uis. quiſnam a me pepulit, tam graiter fores?*
DE. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?*
O cælum, o terra, o maria Neptuni. M. *hem tibi,*
Reſciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:

Para-

Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. DE. *eccum adeſt*
Communis corruptela noſtrum liberum.
M. *Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.*
D. *repreſſi, redij, mitto maledicta omnia:*
Rem ipſam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo eſt ortum, ne tu curares meum,
Ne ue ego tuum. reſponde. M. *factum eſt, non nego.*
D. *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?*
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. *Non æquom dicis, non: nam uetus uerbum hoc quidem eſt,*
Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.
D. *Facete: nunc demum iſtæc nata oratio eſt.*
M. *Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.*
Principio, ſi id te mordet, ſumptum filij
Quem faciunt, quæſo facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ductarum: eandem illam rationé antiquam obtine:
Conſerua, quære, parce fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu iſtam obtine:
Mea, quæ præter ſpem euenere, utantur ſine.
De ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe. omnia ſi hæc uoles
In animo uere cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempſeris moleſtiam.

D. *Mitto rem consuetudine ipsorum.* M. *mane:*
Scio istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis uideo, ut confidam fore ita,
Vt uolumus. uideo eos sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paullo. o noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum unum hoc uitium affert senectus hominibus;
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D. *ne nimium modo*
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. MI. *tace,*
Non fiet. mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. *scilicet, ita tempus fert,*
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. *immo de nocte censeo:*
Hodie modo hilarum fac te. D. *& istam psaltriam*
Vna illuc mecum hinc abstraham. MI. *pugnaueris.*
Eo prorsus pacto illic alligaris filium.
Modo facito, ut illá serues. D. *ego istuc uidero: atque*
Illi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso, faciam, ut stipulam colligat:

Tam

Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo est. MI. *placet.*
Nunc mihi uidere sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa una cubet.
DE. *Derides? fortunatus, qui isto animo sies:*
Ego sentio. MI. *ah pergis ne?* D. *iam iam desino.*
MI. *I ergo intro, &, cui opus rei est, hilarem hunc sumamus diem.*

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

DEMEA.

DE. NVNQVAM *ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit,*
Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego uitam duram, quam uixi usque adhuc,
Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsa repperi
Facilitate nihil homini esse melius, neque clemẽtia. id
Esse uerum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi uixit: sibi sumptũ fecit: omnes bene dicunt, amãt.
Ego ile agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculen-

tus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam uidi? nati filij,
Alia cura: porro autē, illis dū ſtudeo ut quāplurimū
Facerem, contriui in quærundo uitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illū amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illū diligunt: apud illū ſunt ambo, ego deſertu' ſum:
Illum, ut uiuat, optant, meam autem mortem expectant ſcilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paullo ſumptu: miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc ecquid ego poſſiem
Blāde dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque a meis me amari, et magnipendi poſtulo.
Si id fit dādo, atque obſequēdo, noē poſteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui ſum natu maxumus.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. EVS Demea, rogat frater, ne abeas lōgius.
D. H *Quis homo? o Syre noſter, ſalue, quid fit? quid agitur?*
S. *Recte.* D. *optume eſt. iam nūc hæc tria primū addidi*

Præter

Præter naturam: o noſter, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. *gratiá habeo.* D. *atqui Syre*
Hoc uerum eſt, & ipſa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA, DEMEA.

C. ERA, *ego hinc ad hos prouiſam, quàm*
H *mox uirginem*
Accerſant. ſed eccum Demeam. ſaluos ſies.
D. *Oh, qui uocare?* G. *Geta.* D. *Geta, hominem maxumi*
Pretij eſſe hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi eſt profecto ſeruus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curæ eſt, ita ut tibi ſenſi Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus uenerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. G. *bonus es, cum hæc exiſtumas.*
D. *Paullatim plebem primulum facio meam.*

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

AE. CCIDVNT *me, qui dum nimi' ſan-*
O *ctas nuptias*
Student facere, in apparádo conſumũt diẽ.
D. *Quid agitur Aeſchine?* AE. *hem pater mi, tu hic eras?*
D. *Tuus hercle uero & animo, & natura pater,*
Qui te plus quàm oculos hoſce: ſed cur non domum

Vxorem accersis? AE. *cupio: uerũ hoc mihi mora est,*
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. *eho,*
Vin' tu huic seni auscultare? AE. *quid?* D. *missa hæc face,*
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hac transfer, unam fac domum:
Traduc et matrẽ, et familiã omnẽ ad nos. AE. *placet*
Pater lepidissime. D. *euge, iam lepidus uocor.*
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo uiginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu, illas, abi, & traduce. G. *dij tibi Demea*
Bene faxint, cum te uideo nostræ familiæ
Tam ex animo factum uelle. D. *dignos arbitror.*
Tu quid ais? AE. *sic opinor.* D. *multo rectiu' est,*
Quàm illam puerperam nunc duci huc per uiam
Aegrotam. AE. *nihil enim uidi melius mi pater.*
D. *Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foras.*

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

MI. VBET *frater? ubi is est? tu iubes hoc*
I *Demea?*
D. *Ego uero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*

Quá-

Quammaxume unam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. *ita quæso pater.*
M. *Haud aliter censeo.* DE. *immo hercle ita nobis decet.*
Primum huius uxoris est mater. M. *est: quid postea?*
D. *Proba, & modesta.* M. *ita aiunt.* D. *natu grādior.*
M. *Scio.* D. *parere iam diu hæc per annos non potest:*
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. *quam hic rem agit?*
D. *Hanc te æquom est ducere, et te operā, ut fiat, dare.*
M. *Me ducere autem?* D. *te.* M. *me?* D. *te, inquam.* M. *ineptis.* D. *si tu sis homo,*
Hic faciat. AE. *mi pater.* M. *quid? tu asine huic auscultas?* D. *nihil agis.*
Fieri aliter non pote. M. *deliras.* AE. *sine te exorem mi pater.*
M. *Insanis? aufer te.* D. *age, da ueniam filio.* M. *sati' sanus es?*
Ego nouus maritus anno demū quinto et sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?
AE. *Fac: promisi ego illis.* M. *promisti autem? de te largitor puer.*
D. *Age, si quid te maius oret? M. quasi non hoc sit maxumum.*
D. *Age, da ueniam.* AE. *ne grauare.* D. *fac, promitte.* M. *non omittis?* AE. *non,*
Nisi exorem. M. *uis hæc quidem est.* D. *age, age, prolixe Mitio.*
M. *Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque*

alienum a uita mea

Videtur, si uos tantopere istuc uoltis, fiat. AE. *bene facis:*

Merito te amo. D. *uerum quid? quid ego dicam? hoc confit quod uolo.*

Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. *Quid facere?* D. *agelli hic est sub urbe paullum, quod locitas foras:*

Huic demus, qui fruatur. M. *paullum id autem?* D. *si multum, tamen*

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur.

Postremo non meum illud uerbum facio, quod tu Mitio

Bene, & sapienter dixti dudum: uitium commune omnium est,

Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumns. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum est uere, & re ipsa fieri oportet, Mitio.

M. *Quid istuc est? dabitur quidem, quando hic uolt, Aeschine.* AE. *mi pater.*

D. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo.* M. *gaudeo.*

D. *Suo sibi hunc gladio iugulo.*

ACTVS QVINTI SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

S. ACTVM *est, quod iusti Demea.*
D. F *Frugi homo es. ædepol hodie mea quidem*
sententia
Iudico, syrum fieri æquom liberũ. M. *istunc liberũ?*
Quodnam ob factum? D. *multa.* S. *o noster Demea,*
æpol uir bonu' es:
Ego istos uobis usque a pueris curaui ambos sedulo,
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. *Res apparet. & quidem hæc porro, obsonare, cũ fide*
Scortum adducere, apparere de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. *o lepidum*
caput.
D. *Postremo hodie in psaltria ista emunda hic adiutor*
fuit,
Hic curauit: prodesse æquom est: alij meliores erunt,
Denique hic uolt fieri. M. *uin' tu hoc fieri?* AE. *cupio.*
M. *si quidem*
Tu uis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. *be-*
ne facis:
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea
Demea.
D. *Gaudeo.* AE. *& ego.* S. *credo: utinam hoc perpetuũ*
fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam una mecum uideam liberam.
D. *optumam*

Mulierẽ

Mulierem quidē. S. & quidē nepoti tco, huius filio,
Hodie prima mammā dedit hæc. D. *hercle uerò ſerio,*
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.
M. *Ob eam rem?* D. *ob eam: poſtremo a me argentum, quanti eſt, ſumito.*
S. *Dij tibi Demea omnes ſemper omnia optata afferāt.*
M. *Syre, proceſſiſti hodie pulchre.* D. *ſiquidem porro Mitio*
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paullum præ manu.
Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. M. *iſtoc uilius.*
AE. *Frugi homo eſt.* S. *reddam hercle. da modo.* AE. *age pater.* M. *poſt conſulam.*
D. *Faciet.* S. *o uir optime.* AE. *o pater mi feſtiuiſſime.*
M. *Quid iſtuc? quæ res tā repente mores mutauit tuos?*
Quod proluuium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D *dicam tibi.*
Vt id oſtenderem, quòd te iſti facilem, & feſtiuum putant,
Id non fieri ex uera uita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo ſi ob eam rem uobis mea uita inuiſa eſt Aeſchine,
Quia non iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor:
Miſſa facio, effundite, emite, facite quod uobis lubet.
Sed ſi id uoltis potius, quæ uos propter adoleſcentiam

Minus

Minu' uidetis, magis impense cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehendere, & corrigere me; obsecundare in loco:
Ecce, qui id faciam uobis. AE. *tibi pater permittimus:*
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. *sino*
Habeat. finem in istac faciat. M. *istuc recte. Plaudite.*

Hecyram in suum, id est, in ultimum locum reiecimus.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*parasitus.*
Demipho	*senex.*
Antipho	*adolescens.*
Geta	*seruus.*
Dorio	*leno.*
Chremes	*senex.*
Phædria	*adolescens.*
Dauus	*seruus.*
Sophrona	*nutrix.*
Nausistrata	*matrona.*
Aegio,	
Cratinus,	*aduocati.*
Crito,	

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII, C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS *frater aberat peregre Demipho*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: uirgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam uisam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta uetus poetam non potest*
Retrahere a studio, & transdere hominem
in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:

Qui

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui,
Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam uidere fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subueniat sibi.
Quòd si intellegeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua:
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui autem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere uoluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid uelim, animum attendite. apporto nouá
Epidicazomenon quam uocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas uostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,

Cum

Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris uirtus nobis reſtituit locum,
Bonitasq. uoſtra adiutans, atque æquanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA I.

DAVVS.

D. MICVS *ſummus meus, et popularis Geta*
A *Here ad me uenit: erat ei de ratiuncula*
Iam pridē apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quàm inique comparatum eſt ij, qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille unciatim uix demenſo de ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet, haud exiſtumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi. ſed uideon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA II.

GETA, DAVVS.

G. I QVIS *mè quæret rufus.* D. *præſto eſt,*
S *deſine.* G. *oh,*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. *accipe, hem:*

Le-

Lectum est, conueniet numerus, quantum debui.
G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim ut nunc sunt mores: adeo res redit:*
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. *ego ne? nescis quo in metu, et*
Quanto in periclo sim. D. *quid istuc est?* G. *scies,*
Modo ut tacere possis. D. *abi sis insciens:*
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei uerba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. *ergo auscultа.* D. *hanc operá tibi dico.*
G. *Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem*
Nostin'? DA. *quid ni?* GE. *quid? eius gnatum Phædriam?*
D. *Tanquam te.* G. *euenit, senibus ambobus simul,*
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. *Cui tanta erat res, & supererat?* G. *desinas:*
Sic est ingenium. D. *oh, regem me esse oportuit.*
G. *Abeuntes ambo hinc tum senes me filijs*
Relinquunt quasi magistrum. D. *o Geta, prouinciam*
Cepisti duram. G. *mihi usu uenit hoc, scio:*
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi aduorsari primo: quid uerbis opu' st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. *Venere in mentem istæc mihi: nam quæ insciti a est,*
Aduorsum stimulum calces? G. *cœpi his omnia*
Facere, obsequi quæ uellent. D. *scisti uti foro.*
G. *Noster mali nil quicquam primo: hic Phædria*

Continuo

Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur quicquam: id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum ei loco
Tonstrina erat quædam: hic solebamus fere
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, interuenit
Adolescens quidam lacrumans, nos mirarier:
Rogamus, quid sit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus uisum est & miserum, et graue.
Modo quandam uidi uirginem hic uiciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculã,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritũ est.
Virgo ipsa facie egregia. quid uerbis opu' st?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus uisere? alius, censeo,
Eamus, duc nos sodes: imus, uenimus,
Videmus: uirgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horridã:
Lacrumæ, uestitus turpis, ut, ni uis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

Satis,

Satis, inquit, ſcita eſt: noſter uero. DA. *iam ſcio:*
Amare cœpit. G. *ſcin quàm? quò euadat, uide:*
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. ila enim ſe negat:
Neque eum æquom ait facere: illam ciué eſſe Atticá,
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem uelit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
DA. *Non, ſi rediiſſet, ei pater ueniam daret?*
GE. *Ille ne indotatam uirginem, atque ignobilem*
Daret illi? nunquam faceret. D. *quid ſit denique?*
GE. *Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,*
Homo confidens: qui illum dij omnes perduint.
DA. *Quid is fecit?* GE. *hoc conſilium, quod dicam, dedit.*
Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimilabo uirginis:
Ad iudices ueniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodũ.
Cum tu horum nihil refelles, uincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. *iocularem audaciam.*
GE. *Perſuaſit homini: factum eſt: uentũ eſt: uincimur:*
Duxit. D. *quid narras?* G. *hoc, quod audis.* D. *o Geta,*
Quid te futurum eſt? G. *neſcio hercle: unum hoc ſcio:*
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. *placet:*

Hem istuc uiri est officiũ. G. *in me omnis spes mihi est.*
DA. *Laudo.* GE. *ad precatorem abeam credo, qui mihi*
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: ceterum
Posthac si quicquam, nihil precor. tantummodo
Non addas ubi ego hinc abiero, uel occidito.
DA. *Quid ille pædagogus, qui citharistriam?*
Quid rei gerit? G. *sic, tenuiter.* D. *non multum habet*
Quod det fortasse. G. *immo nihil, nisi spem meram.*
DA. *Pater eius redijt, an non?* GE. *nondum.* DA. *quid? senem*
Quoad expectatis uostrum? GE. *non certum scio:*
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
DA. *Nunquid Geta aliud me uis?* GE. *ut bene sit tibi.*
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI SCENA III.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

AN. DEON' *rem redijsse, ut, qui mihi consul-*
A *tum esse optume uelit,*
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem eius aduenti uenit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
PH. *Quid istuc est?* AN. *rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius*
Sis? quòd utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum.

PH. *audio.*

AN. *Dum expecto quàm mox ueniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.*

PH. *Alijs, quia desit quod amant, ægre est; tibi, quia supersit, dolet.*

Amore abundas Antipho.

Nam tua quidem hercle certe uita hæc expetenda, optandaq. est.

Ita me dij bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui.

Iam depacisci mortem cupio. tu conijcito cetera,

Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:

Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita ut uoluisti, uxorem, sine mala fama: palam

Beatus, ni unum hoc desit, animus qui modeste istæc ferat.

Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.

AN. *At tu mihi cõtra nunc uidere fortunatus Phædria,*

Cui deintegro est potestas etiam consulẽdi, quid uelis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? uideon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nuntiet.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

GE. *NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:*
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti deuitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest cælari nostra diutius iam audacia.
AN. *Quidnam ille commotus uenit?* GE. *tum, temporis punctum mihi*
Ad hanc rem est: herus adest. AN. *quid istuc est mali?*
GE. *Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?*
Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miserum: cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi:

Eius

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo

Esset: recte ego mihi uidissem, & senis essem ultus iracundiam:

Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.

AN. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*

GE. *Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam uia?*

PH. *Te nominat.* AN. *nescio quod magnum hoc nuntio expecto malum.*

PH. *Ah, sanu' ne es?*

GE. *Domum ire pergam: ibi plurimum est.* PH. *reuocemus hominem.* AN. *sta illico.* GE. *hem,*

Satis pro imperio, quisquis es. AN. *Geta.* GE. *ipse est, quem uolui obuiam.*

AN. *Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, uerbo expedi.*

GE. *Faciam.* AN. *eloquere.* GE. *modo apud portum.* AN. *meú ne?* GE. *intellexti.* AN. *occidi.* PH. *hem.*

AN. *Quid agam?* PH. *quid ais?* GE. *huiu' patrem uidisse me, patruum tuum.*

AN. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?*

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te ut distrahar;

Nulla est mihi uita expetenda. GE. *ergo istæc cum ita sint Antipho,*

Tanto magi' te aduigilare æquom est. Fortes for-

tuna adiuuat.

AN. *Non sum apud me.* GE. *atqui opus est nunc, cum maxume, ut sis Antipho:*
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. PH. *hoc uerum est.* AN. *non possum immutarier.*
GE. *Quid si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?*
AN. *Cum hoc non possum, illud minu' possem.* G. *hoc nihil est Phædria: ilicet:*
Quid conterimus operam frustra, quin abeam? PH. *& quidem ego.* AN. *obsecro,*
Quid si assimulabo? satin' est? GE. *garris.* AN. *uoltum contemplamini, hem,*
Satin' sic est? GE. *non.* AN. *quid si sic?* GE. *propemodum.* AN. *quid si sic.* GE. *sat est:*
Hem istuc serua, & uerbum uerbo, par pari ut respondeas,
Ne suis te iratus sæuidictis protelet. AN. *scio.*
GE. *Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?*
Sed quis hic est senex, quem uideo in ultima platea? AN. *ipsus est.*
Non possum adesse. GE. *ah quid agis? quò abis Antipho? mane,*
Mane inquam. AN. *egomet me noui, & peccatum meum:*
Vobis commendo Phanium, & uitam meam.
PH. *Geta, quid nunc fiet?* GE. *tu iam lites audies:*
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.

PH. *Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciã, impera.*

GE. *Meministin' olim ut fuerit uostra oratio*
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam caussam, facilem, uincibilẽ, optumam.

PH. *Memini.* G. *hem núc ipsa est opus, aut, si quid potest*
Meliore, & callidiore. PH. *fiet sedulo.*

GE. *Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero*
Succenturiatus, si quid deficies. PH. *age.*

ACTVS PRIMI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHAEDRIA.

DE. *TA ne tandem uxorem duxit Antipho in-*
I iussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri? saltem nõ pudere? o facinus audax, o Geta
Monitor. GE. *uix tandem.* DE. *quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?*
Demiror. GE. *atqui repperi iam: aliud cura.* DE. *an ne hoc dicent mihi?*
Intuitus feci: lex coegit. audio, et fateor. G. *placet.*

DE. *Verum scientẽ, tacitũ caussam tradere aduersarijs,*
Etiam ne id lex coegit? PH. *illud durum.* GE. *ego expediam: sine.*

DE. *Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.*
Ita sum iritatus, animum ut nequeam ad cogitan-

dum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant:

Pericla, damna, exilia peregre rediés semper cogitet,

Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:

Communia esse hæc, fieri posse: ut ne quid animo sit nouum:

Quicquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

GE. *O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo sapientia.*

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum usque in pistrino: uapulandum: habendæ compedes:

Opus ruri faciundum: horum nil quicquam accidet animo nouum.

Quicquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blande in principio alloqui?

DE. *Mei fratris uideo filium ire mihi obuiam.*

PH. *Mi patrue salue.* DE. *salue: sed ubi est Antipho?*

PH. *Saluom aduenire.* DE. *credo: hoc responde mihi.*

PH. *Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?*

DE. *Vellé quidé.* PH. *quid istuc?* DE. *rogitas Phædria?*

Bonas

Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
PH. *Eho, an id ſuccenſes nunc illi?* GE. *artificē probū.*
DE. *Ego ne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio*
Dari mi in conſpectum, nunc ſua culpa ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
PH. *Atqui nil fecit patrue, quod ſuccenſeas.*
DE. *Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:*
Vnum cognoris, omnes noris. PH. *haud ita eſt.*
DE. *Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.*
Cum ille eſt, hic præſto eſt: tradunt operas mutuas.
GE. *Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex:*
DE. *Nam ni hæc ita eſſent, cū illo haud ſtares Phædria.*
PH. *Si eſt patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,*
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
Non cauſſam dico, quin, quod meritus eſt, ferat.
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac uicit: noſtra ne ea culpa eſt, an iudicum,
Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
GE. *Ni noſſem cauſſam, crederem uera hunc loqui.*
DE. *An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere*
Tua iuſta, ubi tute uerbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit? PH. *functus adoleſcentuli eſt*
Officium liberalis: poſtquam ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obſtupefecit pudor.
E. *Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?*
Here ſalue: ſaluom te aduenisſe gaudeo. DE. *oh,*

Bone

Bone custos salue, columen uero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
GE. *Iam dudum te omnes nos accusare audio,*
Immerito, & horum me omnium immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere uoluisti tibi?
Seruom hominem caussam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. DE. *mitto omnia: adde*
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: uerum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium uirum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
GE. *Non ratio, uerum argentum deerat.* DE. *sumeret*
Alicunde. GE. *alicunde? nihil est dictu facilius.*
DE. *Postremo, si nullo alio pacto, uel fœnore.*
GE. *Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet*
Te uiuo. DE. *non, non sic futurum est, non potest.*
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum uolo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
GE. *Nempe Phormionem.* DE. *istũ patronũ mulieris.*
G. *Iá faxo hic aderit.* D. *Antipho ubi nũc est?* PH. *foris.*
DE. *Abi Phædria, eũ require, atque adduce huc.* PH. *eo*
Recta uia equidem illuc. GE. *nempe ad Pamphilam.*
DE. *at ego*
Deos penates hinc salutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui assient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

PHORMIO, GETA.

PH. TA *ne patris ais conſpectum ueritum hinc*
I *abiiſſe?* GE. *admodum.*
PH. *Phanium relictam ſolam?* G. *ſic.* PH. *& iratum ſenem?*
G. *Oppido.* PH. *ad te ſumma ſolum Phormio rerũ redit:*
Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedẽdum: accingere.
G. *Obſecro te.* P. *ſi rogitabit.* G. *in te ſpes eſt.* PH. *ære,*
Quid ſi reddet? G. *tu impuliſti.* PH. *ſic opinor.* G. *ſubueni.*
PH. *Cedo ſenem: iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia omnia.*
G. *Quid ages?* PH. *quid uis? niſi ut maneat Phanium, atque ex crimine hoc*
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem ſenis?
G. *O uir fortis, atque amicus: uerum hoc ſæpe Phormio*
Vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. *ah,*
Non ita eſt: factum eſt periclũ, iam pedũ uiſa eſt uia.
Quot me cẽſes homines iã deuerberaſſe uſque ad necẽ
Hoſpites? tum ciues? quo magi' noui, tanto ſæpius.
Cedo dum, en unquam iniuriarum audiſti mi ſcriptam dicam?
G. *Qui iſtuc?* PH. *quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,*

Qui

Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciũt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Alijs aliunde est periclũ, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducẽt damnatũ domũ:
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea
quidem sententia,
Pro maleficio si beneficiũ summum nolunt reddere.

G. *Non pote satis' pro merito ab illo tibi referri gratia.*

P. *Immo enim nemo satis' pro merito gratiã regi refert.*
Te ne asymbolũ uenire, unctũ, atque lautũ e balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptu
absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?

G. *Quid istuc uerbi est?* PH. *ubi tu dubites, quid sumas*
potissimum.
Hæc, quum rationem ineas, quàm sint suauia, &
quàm cara sint;
Ea qui præbet, nõ tu hũc habeas plane præsentẽ deũ?

G. *Senex adest. uide quid agas: prima coitio est acerrima:*
Si eam sustinueris, post illa iam, ut lubet, ludas licet.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. *NEn unquam cuiquam contumeliosius*
Audistis factã iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. *iratus est.* PH. *quin tu*
hoc age:

Iam

Iam ego hunc agitabo. pro deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.*
PH. *Neque eius patrem se scire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,*
Neglegitur ipsa: uide, auaritia quid facit.
G. *Si herum insimulabis auaritiæ, male audies.*
D. *O audaciam; etiam me ultro accusatum aduenit.*
PH. *Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,*
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera uita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
At quem uirum? quem ego uiderim in uita optumũ.
G. *Videas te, atque illũ, ut narras.* PH. *abi in malá crucé:*
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tã graues
Ob hanc inimicitias caperem in uostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero absenti male loqui impurissime?*
PH. *Dignũ autẽ hoc illo est.* G. *ain' tãdẽ carcer?* D. *Geta.*
GE. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
PH. *Responde.* GE. *quis homo est? ehem.* D. *tace.* GE.
absenti tibi
Te indignas, seq. dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. *ohe, desine.*
Adolescens, primum abs te hoc bona uenia peto,

Si

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.

PH. *Proinde expiscare, quasi nō nosses.* D. *nossem.* P. *ita.*

DE. *Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.*

PH. *Eho, tu sobrinum tuum non noras?* D. *enicas:*
Dic nomen. PH. *nomen? maxume.* D. *quid nūc tacis?*

P. *Perij hercle, nomē perdidi.* D. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.

D. *Egon' autē tēto?* G. *Stilpho.* PH. *atque adeo, quid mea?*
Stilpho est. D. *quem dixti?* PH. *Stilphonem inquam*
noueras?

D. *Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit*
Quisquā isto nomine. PH. *ita ne? non te horum pudet?*
At si talentum rem reliquisset decem.

D. *Dij tibi male faciant.* PH. *primus esses memoriter*
Progeniē uostrā usque ab auo atque atauo proferēs.

D. *Ita ut dicis. ego tum si aduenissem, qui mihi*
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui est cognata? G. *heus noster, rectē: heus*
tu caue.

PH. *Dilucide expediui, quibus me oportuit*
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. *filium narras mihi?*
Cuius de stultitia dici, ut dignum est, non potest.

PH. *At tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
Iudicium de eadem caussa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet

Hic

Hic de eadem cauſſa bis iudicium adipiſcier.
DE. *Etſi facta mihi iniuria eſt, ueruntamen*
Potius quàm lites ſecter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
PH. *Ha, ha, hæ, homo ſuauis.* DE. *quid eſt? num iniquom poſtulo?*
An ne hoc quidē ego adipiſcar, quod ius publicū eſt?
PH. *Ita ne tandem quæſo, ciuem ubi abuſiu' ſis,*
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo iuſſa eſt dari,
Vt cum uno ætatem degeret, quod tu uetas?
DE. *Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam ob rem?* PH. *obe,*
Actum, aiunt, ne agas. DE. *non agam? immo haud deſinam,*
Donec perfecero hoc. PH. *ineptis.* DE. *ſine modo.*
PH. *Poſtremo tecum nihil rei nobis Demipho eſt:*
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. DE. *omnia hæc*
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipſum prohibebo domo.
GE. *Iratus eſt.* PH. *tute idem melius feceris.*
DE. *Ita ne es paratus facere me aduorſum omnia*
Infelix? PH. *metuit hic nos, tametſi ſedulo*
Diſſimulat. GE. *bene habent tibi principia.* PH. *quin, quod eſt*
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,

Vt

Vt amici inter nos ſimus. DE. *egon' tuam expetam*
Amicitiam? aut te uiſum, aut auditum uelim?
PH. *Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam*
Senectutem oblectet: reſpice ætatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe.* PH. *minue uero irá.* D. *hoc age:*
Satis iam uerborum eſt: niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
PH. *Si tu illam attigeris ſecus, quàm dignũ eſt liberá,*
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. GE. *intellego.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

DE. VANTA *me cura, & ſolicitudine afficit*
Q *Gnatus, qui me et ſe hiſce impediuit nuptijs.*
Neque mi in conſpectũ prodit, ut ſaltẽ ſciá,
Quid de hac re dicat, quid ue ſit ſententiæ.
Abi tu, uiſe redierit ne iam, an nondum, domum.
GE. *Eo.* DE. *uidetis quo in loco res hæc ſiet:*
Quid ago? dic Hegio. HE. *ego Cratinum cenſeo,*
Si tibi uidetur. DE. *dic Cratine.* CRA. *me ne uis?*
DE. *Te.* CRA. *ego quæ in rem tuam ſint, ea uelim facias. mihi*
Sic hoc uidetur. quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. *dic nunc Hegio.*
HE. *Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: uerum ita eſt,*

Quot

Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non uidetur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. *dic Crito.*
CRI. *Ego amplius deliberandum censeo:*
Res magna est. HE. *nunquid nos uis?* DE. *feciſtis probe:*
Incertior sum multo, quàm dudum. GE. *negant*
Redijsse. DE. *frater est expectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
GE. *At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sunt, sciat.*
Sed eccum ipsum uideo in tempore huc se recipere.

ACTVS TERTII SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

ANTI. NIMVERO *Antipho multimodis cum isto animo uituperandus es.*
Ita ne hinc abijsse, & uitam tutandam dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certe consuleres, quæ nunc tuæ est domi:
Ne quid propter tuâ fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miseræ spes, opesq. sunt in te uno omnes sitæ.
GE. *Equidem here nos iam dudum hic te absentem in-*

cusamus, qui abieris.

AN. *Te ipsum quærebam.* GE. *sed ea caussa nihilo magis defecimus.*

AN. *Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?*

Nunquid patri subolet? GE. *nil etiam.* AN. *ecquid spei porro est?* G. *nescio.* AN. *ah.*

GE. *Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti.* AN. *nihil fecit noui.*

GE. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, strenuum hominem præbuit.*

AN. *Quid is fecit?* GE. *confutauit uerbis admodum iratum patrem.*

AN. *Heu Phormio.* GE. *ego, quod potui porro.* AN. *mi Geta, omnes uos amo.*

GE. *Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:*

Mansurusq. patruum pater est, dum huc adueniat. AN. *quid eum?* GE. *aiebat,*

De eius consilio uelle sese facere, quod ad hanc rem attinet,

AN. *Quantus metus est mihi, uenire huc saluom nunc patruum Geta:*

Nam, ut audio, per unam eius aut uiuam, aut moriar sententiam.

GE. *Phædria tibi adest.* AN. *ubinam?* GE. *eccum a sua palæstra exit foras.*

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. DORIO, *audi obsecro.* DO. *nō audio.* PH. D *parumper.* DO. *quin omitte me.*

PH. *Audi, quod dicam.* DO. *at enim tædet iam audire eadem millies.*

PH. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* DO. *loquere, audio.*

PH. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?*

DO. *Mirabar, si tu mihi quicquam afferres noui.*

AN. *Hei, metuo lenonem, nequid suat suo capiti.* GE. *idem ego metuo.*

PH. *Non mihi credis?* DO. *hariolare.* PH. *sin fidem do.* DO. *fabulæ.*

PH. *Fœneratū istuc beneficiū tibi pulchre dices.* D. *logi.*

PH. *Crede mihi, gaudebis facto: nerum hercle hoc est.* DO. *somnium.*

PH. *Experire, non est longum.* DO. *cantilenam eandem canis.*

PH. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens.* DO. *garris modo.*

PH. *Adeo ne ingenio esse duro te, atque inexorabili,*
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?

DO. *Adeon' te esse incogitantem atque impudentem Phædria,*
Vt phaleratis dictis dacas me, et meā ductis gratis?

AN. *Miſeritum eſt.* PH. *hei ueris uincor.* GE. *quàm ſimilis uterque eſt ſui?*

PH. *Neque, alia* Antipho *cũ occupatus eſſet ſolicitudine,*
Tum eſſe hoc mi obiectum malum? AN. *ah, quid iſtuc autem eſt Phædria?*

PH. *O fortunatiſſime Antipho.* AN. *ego ne?* PH. *qui quod amas, domi eſt;*
Nec cum huiu' modi unquam uſus uenit ut conflictares malo.

AN. *Mihi domi eſt? immo, quod aiunt, auribus teneo lupum:*
Nam neque, ut amittam a me, inuenio, neque uti retineam, ſcio.

DO. *Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt.* A. *eia, ne parũ leno ſies.*
Nam quid hic confecit? PH. *hiccine? quod homo inhumaniſſimus:*
Pamphilam meam uendidit. GE. *quid? uendidit?* AN. *ain' uendidit?*

PH. *Vendidit.* DO. *quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo.*

PH. *Nequeo exorare, ut maneat, & illo cum ut mutet fidem,*
Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus ſies.

DO. *Obtundis.* AN. *haud longum eſt quod orat, Dorio: exoret, ſine:*

Idem

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

DO. *Verba istæc sunt.* AN. *Pamphilam ne hac urbe priuari sines?*

Tum tu præterea horũ amorẽ distrahi poterin' pati?

DO. *Neque ego, neque tu.* GE. *dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.*

DO. *Ego te cõplures aduorsum ingeniũ meũ mẽses tuli*
Pollicitantẽ, et nil ferẽtem, flentẽ: nunc cõtra, omnia
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locũ melioribus.

A. *Certe hercle, satis si cõmemini, tibi quidẽ est olim dies,*
Quam ad dares huic, præstituta. PH. *factum.* DO. *num ego istuc nego?*

AN. *Iam ne ea præterijt?* DO. *non, uerum ei hæc antecessit.* AN. *non pudet*
Vanitatis? DO. *minime, dum ob rem.* GE. *sterquilinium.* PH. *Dorio,*
Ita ne tandem facere oportet? DO. *sic sum: si placeo, utere.*

AN. *Siccine hunc decipis?* DO. *immo enimuero Antipho hic me decipit:*
Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. QVID *faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inueniam miser,*
Cui minu' nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. AN. *ita ne hunc patiemur Geta*
Fieri miserũ, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?

GE. *Scio equidem hoc esse æquom.* AN. *age ergo, solus seruare hunc potes.*

GE. *Quid faciam?* AN. *inuenias argentum.* GE. *cupio: sed, id unde, edoce.*

AN. *Pater adest hic.* GE. *scio': sed quid tum?* AN. *ah, dictum sapienti sat est.*

GE. *Ita ne?* AN. *ita.* G. *sane hercle pulchre suades: etiam tu hinc abis?*
Non triumpho, ex nuptijs tuis, si nil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me huius quærere caussa in malo iubeas crucem?

AN. *Verum hic dicit.* PH. *quid? ego uobis Geta alienus sum?* GE. *haud puto:*
Sed parum ne est, omnibu' quod nunc nobis succensẽt senex,
Ni instigemus etiá, ut nullus locu' relinquatur preci?

PH.

PH. *Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?*
Hem, dum igitur licet, dumq. assum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. AN. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*

PH. *Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,*
Aut perire. GE. *dij bene uortant, quod agas: pedetentim tamen.*

AN. *Vide, si quid opis potes afferre huic.* GE. *si quid? quid?* AN. *quære obsecro,*
Ne quid plus minus ue faxit, quod nos post pigeat Geta.

GE. *Quæro: saluos est, ut opinor: uerum enim metuo malum.*

AN. *Noli metuere: una tecum bona, mala tolerabimus.*

GE. *Quantum argenti opus est tibi? loquere.* PH. *solæ triginta minæ.*

GE. *Triginta? hui, percara est Phædria.* PH. *istæc uero uilis est.*

GE. *Age, age, inuentas reddam.* PH. *o lepidum caput.* G. *aufer te hinc.* PH. *iam opus est.*

GE. *Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.*

AN. *Præsto est: audacissime oneris quiduis impone, & feret:*
Solus est homo amico amicus. G. *eamus ergo ad eum ocyus.*

PH. *Abi uero: dic, præsto ut sit domi.*

AN. *Nunquid est, quod mea opera uobis opu' sit?* GE. *nil: uerum abi domum, &*
Illam miseram, quam ergo nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. *nihil est, æque quod faciã lubens.*
PH. *Qua uia istuc facies?* GE. *dicam in itinere: modo te hinc moue.*

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. *QVID? qua profectus caussa hinc es Lemnum Chremes,*
Adduxtin' tecum filiam? CH. *non.* DE. *quid ita non?*
CH. *Postquam uidet me eius mater hic esse diutius,*
Simul autem non manebat ætas uirginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. DE. *quid illic tam diu*
Quæso igitur commorabare, ubi id audiueras?
CH. *Pol me detinuit morbus.* D. *unde? aut qui?* C. *rogas?*
Senectus ipsa est morbus: sed ueniisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas uexerat.
DE. *Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?*
CH. *Quod quidem me factum consilij incertum facit:*
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem uolet,

Tacebit,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorq., ne uxor aliquà hoc resciscat mea.
Quòd si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
DE. *Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est:*
Neque defetiscar unquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

GE. *Hominem callidiorem uidi neminem,*
Quàm Phormionem. uenio ad hominem,
ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est ulterior? at at at Phædriæ
Pater uenit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde a primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. EXPECTO, *quàm mox recipiat sese Geta.*
Sed patruum cum patre uideo astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
GE. *Adibo hosce: o noster Chremes.* CH. *salue Geta.*
GE. *Venire saluom uolupe est.* CH. *credo.* G. *quid agitur?*
CH. *Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.*
GE. *Ita de Antiphone audistin' quæ facta?* CH. *omnia.*
GE. *Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,*
Sic circumiri. D. *cum hoc id agebam commodum.*
GE. *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans sedulo,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*
Quod remedium? G. *ut abij abs te, fit forte obuiam*
Mihi Phormio. CH. *qui Phormio?* GE. *is, qui istanc.*
CH. *scio.*
GE. *Visum est mihi, ut eius tentarem sententiam.*
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter uos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie?* G. *an legibus*

Datu-

Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse uictum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his uerbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid uelis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
AN. *Satin' illi dij sunt propitij?* GE. *nam sat scio,*
Si tu aliquam partem æqui boniq. dixeris,
Vt ille est bonus uir, tria non commutabitis
Verba hodie inter uos. D. *quis te istæc iussit loqui?*
CH. *Immo non potuit melius peruenirier*
Eò, quo nos uolumus. A. *occidi.* CH. *perge eloqui.*
G. *At primo homo insanibat.* CH. *cedo, quid postulat?*
GE. *Quid? nimium: quantum libuit.* CH. *dic.* GE. *si quis daret*
Talentum magnum. CH. *immo malum hercle: ut nil pudet.*
G. *Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam*
Suam unicam locaret? parui rettulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam a principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, uolui uxorem ducere:
Nam mihi ueniebat in mentem eiu' incommodum
In seruitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si uolt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, uxorem dari.
AN. *Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia*
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.
D. *Quid, si animam debet?* G. *ager oppositu'st pignori ob*
Decem minas, inquit. D. *age age, iam ducat: dabo.*
GE. *Aediculæ item sunt ob decem alias.* D. *hoi hui,*
Nimium est. CH. *ne clama: petito hasce a me decem.*
GE. *Vxori emunda ancillula: tum autem plusçula*
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias:
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
DE. *Sexcenta proin potius scribito iam mihi dicas:*
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?
CH. *Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius*
Fac ut illam ducat, nos quam uolumus. A. *hei mihi*
Geta, occidisti me tuis fallacijs.
CH. *Mea caussa eijcitur: me hoc æquom est amittere.*
GE. *Quantum potes, me certiorem, inquit, face,*
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
CH. *Iam accipiet: illis repudium renuntiet:*
Hanc ducat. DE. *quæ quidem illi res uortat male.*
CH. *Oportune adeo nunc mecum argentum attuli,*
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id summam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO, GETA.

A. GETA. GE. *hem.* AN. *quid egisti?* GE. *e-*
G *munxi argento senes.*
A. *Satin' est id?* GE. *nescio hercle: tantum*
iussu' sum.
A. *Eho uerbero, aliud mihi respondes, ac rogo?*
G. *Quid ergo narras?* A. *quid ergo narrem? opera tua ad*
Restim mihi quidem res redijt planissume:
Vt te quidem omnes dij, deæq., superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid uelis,
Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. *enim non ducet.* AN. *noui: ceterum*
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In neruom potius ibit. G. *nihil est Antipho,*
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra iam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id ile istis reddet. AN. *quamobrem? aut quid di-*
cet?

cet? G. *rogas?*
Quot res? postilla monstra euenerunt mihi:
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex uetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ caussa est iustissima.
Hæc fient. AN. *ut modo fiant.* G. *fient: me uide.*
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *esto inquam: ego curabo, ne quid uerborum duint.*
Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam,
Cum dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. *ut cautus est, ubi nil opu'st.*
CH. *Atqui ita opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:*
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
D. *Rem ipsam putasti.* D. *duc me ad eum ergo.* G. *non moror.* CH. *ubi hoc egeris,*
Transito ad uxorem meam, ut conueniat hanc prius, quàm hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;

Nos

Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is uo-
luerit,
Datum eſſe dotis. D. *quid, malum, tua id refert?* C.
magni Demipho.
D. *Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama*
approbat?
CH. *Volo ipſius quoque uoluntate hoc fieri, ne ſe eie-*
ctam putet.
D. *Idem ego iſtuc facere poſſum.* CH. *mulier mulie-*
ri magi' congruet.
D. *Rogabo.* CH. *ubi nũc illas ego reperire poſſim, cogito.*

ACTVS QVINTI SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

Quid agam? quem amicum inueniam mi-
hi miſera? aut cui conſilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium
petam? nam uereor,
Hera ne ob meum ſuaſum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrẽ adoleſcẽtis facta hæc tolerare audio uiolẽter.
CH. *Nam quæ hæc eſt anus exanimata, a fratre quæ*
egreſſa eſt meo?
SO. *Quod ut facerem, me egeſtas impulit; cum ſci-*
rem infirmas
Haſce eſſe nuptias; ut id conſulerem, interea uita
Vt in tuto foret. CH. *certe ædepol, niſi me ani-*
mus fallit,
Aut parum oculi proſpiciunt, meæ nutricem gna-

ta

tæ uideo,

SO. *Neque ille inueſtigatur.* CH. *quid agam?* SO. *qui eſt eiu' pater.* CH. *adeon',*

An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognoſco?

SO. *quòd ſi eum nunc*

Reperire poſſim, nihil eſt, quod uerear. CH. *ea ipſa eſt. colloquar.*

SO. *Quis hic loquitur?* CH. *Sophrona.* S. *& meum nomen nominat?* CH. *ad me reſpice.*

SO. *Dij obſecro uos: eſt ne hic Stilpho?* CH. *non.* SO. *negas?*

CH. *Concede hinc paullulum a foribus iſtorſum ſodes Sophrona.*

Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſſis. SO. *quid? non is obſecro es,*

Quem ſemper te eſſe dictitaſti? CH. *ſt.* SO. *quid has metuis fores?*

CH. *Concluſam hic habeo uxorem ſæuam: uerum iſtoc de nomine*

Eo perperam olim dixi, ne uos forte imprudétes foris

Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea reſciſceret.

SO. *Hem iſtoc pol nos te hic inuenire miſeræ nunquam potuimus.*

CH. *Ebo dic mihi, quid tibi rei eſt cum familia hac, unde exis? aut ubi*

Illæ ſunt? SO. *miſeram me.* CH. *hem quid eſt? uiuunt ne?* SO. *uiuit gnata.*

Matré ipſam ex ægritudine miſerá mors cõſecuta eſt.

CH.

CH. *Male factum.* SO. *ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,*
Vt potui uirginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. CH. *Antiphonine?*
S. *hem isti ipsi.* CH. *quid?*
Duas ne is uxores habet? SO. *au obsecro, unam ille quidem hanc solam.*
CH. *Quid illa altera, quæ dicitur cognata?* SO. *hæc ergo est.* CH. *quid ais?*
SO. *Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset*
Sine dote. C. *dij uostram fidē, quàm sæpe forte temere*
Eueniunt, quæ non audeas optare offendi adueniens,
Quicū uolebam, atque ut uolebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.
S. *Nunc quid facto est opus, uide. pater adolescētis uenit,*
Eumq. animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. C. *nihil pericli est.*
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam
S. *Nemo ex me scibit.* C. *sequere me: intus cetera audies.*

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. OSTRAPTE *culpa facimus, ut malos*
N *expediat esse,*
Dum nimium dici nos bonos studemus &

benignos.

Ita fugias, ne præter casam, aiunt. non ne id satis erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est ultro obiectum ei,

Vt sit qui uiuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.

G. *Planissume.* D. *his nunc præmium est, qui recta prauua faciunt.*

G. *Verissime.* D. *ut stultissime quidem illi rem gesserimus.*

G. *Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.*

D. *Etiam ne id dubium est?* G. *haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.*

D. *Hem, mutet autem?* G. *nescio: uerum, si forte, dico.*

D. *Ita faciam, ut frater censuit; uxorem huc eiu' adducam,*

Cum ista ut loquatur. abi Geta: prænuntia hanc uenturam.

G. *Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur:*

Prouisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsitas: uorsuram soluis

Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Ne quid uereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

DE. GEDVM, *ut ſoles Nauſiſtrata, fac illa*
A *ut placetur nobis;*
Vt ſua uoluntate id, quod eſt faciundum,
faciat. NA. *faciam.*
DE. *Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.*
NA. *Factum uolo: ac pol queo minu' uiri culpa, quàm me dignum eſt.*
DE. *Quid autem?* NA. *quia pol mei patris bene parta indiligenter*
Tutatur: nam ex is prædijs talenta argenti bina
Capiebat ſtatim. hem, uir uiro quid præſtat. DE. *bina quæſo?*
NA. *Ac rebus uilioribu' multo, tamẽ taléta bina.* D. *hui.*
NA. *Quid hæc uidentur?* DE. *ſcilicet.* NA. *uirum me natam uellem:*
Ego oſtenderem. DE. *certe ſcio.* NA. *quo pacto.*
DE. *parce ſodes,*
Vt poſſis cum illa; ne te adoleſcens mulier defatiget.
NA. *Faciam, ut iubes: ſed meum uirum abs te exire uideo.* CH. *hem Demipho,*
Iam illi datum eſt argentum? DE. *curaui illico.* CH. *nollem datum.*
Hei, uideo uxorem: pæne plus, quàm ſat erat. DE.

cur nolles Chreme?

CH. *Iam recte.* D. *quid tu? ecquid locutus cum ista es', quamobrem hanc ducimus?*

CH. *Transegi.* D. *quid ait tandem?* CH. *adduci non potest.* D. *quid non potest?*

CH. *Quia uterque utrique est cordi.* D. *quid istuc nostra?* CH. *magni. præter hæc,*
Cognatam comperi esse nobis. DE. *quid? deliras?* CH. *sic erit:*
Non temere dico: redi mecum in memoriam. DE. *sati' ne sanus es?*

NA. *Au, obsecro uide, ne in cognatam pecces.* DE. *non est.* CH. *ne nega:*
Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. *non norat patrem?*

CH. *Norat.* D. *cur aliud dixit?* CH. *nunquam hodie concedes mihi, neque*
Intelliges? D. *si tu nil narres.* CH. *pergis?* NA. *miror quid hoc siet.*

DE. *Equidem hercle nescio.* CH. *uin' scire? at ita me seruet Iupiter,*
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. *dij uostram fidem:*
Eamus ad ipsam una omnes nos: aut scire, aut nescire hoc uolo. CH. *ah.*

D. *Quid est?* CH. *ita ne paruam mihi fidem esse apud te?* D. *uin' me credere?*
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia

Amici

Amici noſtri, quid futurum eſt? CH. *recte.* D. *hanc igitur mittimus?*

CH. *Quid ni?* D. *illa maneat?* CH. *ſic.* D. *ire igitur tibi licet Nauſiſtrata.*

NA. *Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quàm ut cœperas,*
Manere hanc: nam perliberalis uiſa eſt, cũ uidi, mihi,

D. *Quid iſtuc negotij eſt?* CH. *iam ne operuit oſtium?* D. *iam.* CH. *o Iupiter,*
Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. *hem,*
Quo pacto id potuit? CH. *non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.*

DE. *At tu intro abi.* CH. *heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant, uolo.*

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

ANTIPHO.

AN. AETV' *ſum, ut ut meæ res ſeſe habent,*
fratri obtigiſſe quod uolt.
Quàm ſcitum eſt, eiuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorſæ ſient, paullo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, ſi hoc cæletur, ĩ metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa

Huiusce habendæ. sed ubinam Getam inuenire possum, ut
Rogẽ, quod tẽpus cõueniẽdi patris me capere iubeat?

ACTVS QVINTI SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH. *ARGENTVM accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curaui, propria ea Phædria ut poteretur: nam emissa est manu:
Nunc una res mihi etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.
AN. *Sed Phormio est: quid ais?* PH. *quid?* AN. *quidnam nunc facturus Phædria?*
Quo pacto satietatem amoris ait se uelle sumere?
PH. *Vicissim partes tuas acturus est.* AN. *quas?* PH. *ut fugitet patrem:*
Te suam rogauit rursum ut ageres caussam, ut pro se diceres:
Nã potaturus est apud me: ego me ire senibus Suniũ
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hic non uideant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. AN. *uide, quis egreditur.* PH. *Geta est.*

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GE. O FORTVNA, *o fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quàm subito hero meo Antiphoni ope uestra hunc oneraſtis diem?
AN. *Quidnam hic ſibi uolt?* GE. *nosq. amicos eiu' exoneraſtis metu?*
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, ut hæc, quæ contigerint, ſciat?
AN. *Num tu intellegi', quid hic narret?* PH. *num tu?* AN. *nil.* PH. *tantundem ego.*
GE. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt.* AN. *heus Geta.* GE. *hem tibi.*
Num mirum, aut nouum eſt, reuocari, curſum cũ inſtitueris? AN. *Geta.*
GE. *Pergit: hercle nunquam tu tuo odio uinces me.* AN. *non manes?*
GE. *Vapulabis. curialis uernula eſt, qui me uocat.*
AN. *Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis, uerbero.*
GE. *Familiarioré oportet eſſe hunc, qui minitat malũ:*
Sed is ne eſt, quem quæro, an non? ipſu' eſt. PH. *congredere actutum.* AN. *quid eſt?*
GE. *O omnium, quantum eſt, qui uiuant, hominum ho*

mo honoratissime:
Nam sine controuersia a dijs solus diligere Antipho.
AN. *Ita uelim: sed qui istuc credam ita esse, mihi dici uelim.*
GE. *Satin' est, si te delibutũ gaudio reddo?* AN. *enicas.*
PH. *Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo.* GE. *oh,*
Tu quoque hic aderas Phormio? PH. *aderam: sed cessas?* GE. *accipe, hem.*
Vt modo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam
AN. *Quamobrem?* GE. *omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est Antipho.*
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse uetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumq. nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: astiti:
Animam compressi: aurem admoui: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. AN. *euge Geta.* GE. *hic pulcherrimum*

Facinus

Facinus audiui: itaque pæne hercle exclamaui gaudio.
PH. *Quod?* GE. *quodnam arbitrare?* AN. *nescio.* GE. *atqui mirificissimum:*
Patruus tuus est pater inuentus Phanio uxori tuæ.
AN. *hem,*
Quid ais? GE. *cum eiu' olim consueuit matre in Lemno clanculum.*
PH. *Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem?* GE. *aliquid credito*
Phormio esse caussæ: sed me censen' potuisse omnia
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
PH. *Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam.*
GE. *immo etiam dabo,*
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo post cum patre idé recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.
AN. *Hem, quin ergo? rape me: cessas?* GE. *fecero.* AN. *o mi Phormio*
Vale. PH. *uale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: & gaudeo.*
PH. *Tantam fortunam de improuiso esse is datam?*
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita ut datum est ingratijs,

His

His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, uoltusq. est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. *DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago,*
Quando euenere hæc nobis frater prospere.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. PH. *Demiphonem, si domi est,*
Visam: ut quod. DE. *at nos ad te ibamus Phormio.*
PH. *De eadem hac fortasse caussa?* DE. *ita hercle.* PH. *credidi.*
Quid ad me ibatis? ridiculum: an ueremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamẽ
Adhuc curaui unum hoc quidem, ut mi esset fides.
CH. *Est ne ea ita, ut dixi, liberalis?* DE. *oppido.*
PH. *Itaque ad uos neuio nuntiatum Demipho,*
Paratum me esse: ubi uoltis, uxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam, tantopere id uos uelle, animũ aduortera.
DE. *At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:*
Nam qui rumor erit populi, inquit, sed id feceris?

Olim

Olim cum honeſte potuit, tum non eſt data:
Nunc uiduam extrudi, turpe eſt: ferme eadé omnia:
Quæ tute dudum coram me incuſaueras,
PH. *Satin' ſuperbe illuditis me?* DE. *qui?* PH. *rogas?*
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempſerim?
CH. *Tum autem Antiphonem uideo ab ſeſe amittere*
Inuitum eam, inque. DE. *tum autem uideo filium*
Inuitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſedes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.
PH. *Quod? næ ego perſcripſi porro illis, quibu' debui.*
DE. *Quid igitur fiet?* PH. *ſi uis mihi uxorem dare,*
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut uelis
Manere apud te illam, hic dos maneat Demipho:
Nam non eſt æquom me propter uos decipi;
Cum ego ueſtri honoris cauſſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
DE. *I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia*
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. *iritor.* D. *tu ne hác duceres.*
Si tibi data eſſet? PH. *fac periclum.* DE. *ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc ueſtrum conſiliũ fuit.
PH. *Quæſo, quid narras?* D. *quin tu mihi argẽtũ cedo.*
PH. *Immo uero tu uxorem cedo.* DE. *in ius ambula.*
PH. *In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis.*
DE. *Quid facies?* PH. *ego ne? uos me indotatis modo*
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. CH. *quid id noſtra?* PH. *nihil.*

Hic

Hic quandam noram, cuius uir uxorem. CH. *hem.*
DE. *quid est?*
PH. *Léni habuit aliá.* CH. *nullus sum.* PH. *ex qua filiá*
Suscepit: & eam clam educat. CH. *sepultu' sum.*
PH. *Hæc adeo ego illi iam denarrabo.* CH. *obsecro,*
Ne facias. PH. *oh, tun' is eras?* DE. *ut ludos facit.*
CH. *Missum te facimus.* PH. *fabulæ.* CH. *quid uis tibi?*
Argentum quod habes, condonamus te. PH. *audio:*
Quid uos, malum, ergo me sic ludificamini
Inepti uostra puerili sententia?
Nolo, uolo: uolo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum,
irritum est.
CH. *Quo pacto, aut unde hæc hic resciuit?* DE. *nescio,*
Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.
CH. *Monstri, ita me dij ament, simile.* PH. *inieci scrupulum.* DE. *hem,*
Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est:
Animo uirili præsentiq. ut sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id cælare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. PH. *at at, nisi mihi prospicio, hæreo:*
Hi gladiatorio animo ad me affectant uiam.
CH. *At uereor, ut placari possit.* DE. *bono animo es:*
Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus Chreme,

Cum

Cum e medio exceſſit, unde hæc ſuſcepta eſt tibi.

PH. *Ita ne mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini:*
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigaſti Demipho.
An tu, ubi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis ueritus feminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi extillaueris.

DE. *Malum, quod iſti dij, deæq. omnes duint.*
Tanta ne affectũ hominem quenquam eſſe auducia?
Non ne hoc publicitus ſcelns hinc deportarier
In ſolas terras? CH. *in id redactus ſum loci,*
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo. DE. *ego ſcio:*
In ius eamus. PH. *in ius? huc, ſi quid lubet.*

DE. *Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.*

CH. *Enim ſolu' nequeo: accurre huc.* P. *una iniuria eſt*
Tecum. CH. *lege agito ergo.* PH. *altera eſt tecum Chreme.*

DE. *Rape hunc.* PH. *ita ne agitis? enimuero uoce eſt opus.*
Nauſiſtrata exi. CH. *os opprime.* DE. *impurum uidé,*
Quantum ualet. PH. *Nauſiſtrata inquam.* CH. *non taces.*

PH. *Taceam?* DE. *ni ſequitur, pugnos in uentré ingere.*
PH. *Vel oculum exculpe: eſt, ubi uos ulciſcar probe.*

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

NA. QVI *nominat me?* CH. *hem.* NA. *quid istuc turbæ est obsecro*
Mi uir? PH. *hem quid nunc obticuisti?* NA. *quis hic homo est?*
Non mihi respondes? PH. *hiccine ut respondeat?*
Qui hercle, ubi sit, nescit. CH. *caue isti quicquam creduas.*
PH. *Abi: tange: si non totus friget, me enica.*
CH. *Nihil est.* NA. *quid ergo est? quid istic narrat?* PH. *iam scies:*
Auscultа. CH. *pergin' credere?* NA. *quid ego obsecro*
Huic credam, qui nil dixit? PH. *delirat miser*
Timore. NA. *non pol temere est, quod tu tam times.*
CH. *Ego timeo?* PH. *recte sane: quando nihil times,*
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. DE. *scelus,*
Tibi narret? PH. *eho tu, factum est abs te sedulo*
Pro fratre. NA. *mi uir non mihi narras?* CH. *at.* NA. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidē: at scito huic opu'st.*
In Lemno. CH. *hem quid ais?* DE. *non taces?* PH. *clam te.* CH. *hei mihi.*
PH. *Vxorem duxit.* NA. *mi homo dij melius duint.*
PH. *Sic factum est.* NA. *perij misera.* PH. *et inde filiam*
Suscepit iam unam, dū tu dormis. CH. *quid agimus?*

NA.

NA. *Pro dij immortales, facinus indignum, & malum.*
PH. *Hoc actum est.* NA. *an quicquam hodie est factum indignius?*
Qui mi, ubi ad uxores uentum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distæ-det loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ nostros fructus minuebat, uilitas?
DE. *Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,*
Sed eam, quæ sit ignoscenda. PH. *uerba fiũt mortuo.*
DE. *Nam neque negligẽtia tua, neque odio id fecit tuo.*
Vinolentus fere ab hinc annos quindecim mulierculá
Eam compressit unde hæc nata est, neque post illa unquam attigit.
Ea mortem obijt: e medio abijt: qui fit in re hac scrupulus?
Quam ob rem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
NA. *Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.*
Sed quid sperem? ætate porro minu' peccaturũ putẽ?
Iam tum erat senex, senectus si uerecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porro non fore?
P. *Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tem-*

tempus est.

Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui uolet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: iam supplicij satis est mihi.

Habet hæc, ei quod, dum uiuat, usque ad aurem obganniat.

NA. *At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho*

Singillatim, malis in istum fuerim? DE. *noui æque omnia*

Tecum. NA. *meriton' meo hoc uidetur factum?* DE. *minime gentium:*

Verú, quando iam accusando fieri infectú non potest,

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quod uis amplius?

PH. *Enimuero, prius quàm hæc dat ueniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.*

Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. NA. *quid est?*

PH. *Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:*

Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.

C. *Hem quid ais?* NA. *adeon' indignú tibi uidetur, filius*

Homo adolescens unam si habet amicam? tu uxores duas.

Nil pudere? quo ore illũ obiurgabis? responde mihi.

DE. *Faciet, ut uoles.* NA. *immo, ut iam scias meam sententiam,*

Neque ego ignosco, neque promitto quicquam, neque respondeo,

Prius

Prius quàm gnatum uideo: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. PH. *mulier ſapiens es Nauſiſtrata.*
NA. *Satin' id eſt tibi?* PH. *immo uero pulchre diſcedo, & probe,*
Et præter ſpem? NA. *tu tuum nomen dic quod eſt.* PH. *min'? Phormio,*
Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
NA. *Phormio, at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ uoles,*
Faciamq., & dicam. PH. *benigne dicis.* NA. *pol meritum eſt tuum.*
PH. *Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,*
Et quod tuo uiro oculi doleant? NA. *cupio.* PH. *me ad cenam uoca.*
NA. *Pol uero uoco.* DE. *eamus intro hinc.* NA. *fiat: ſed ubi eſt Phædria,*
Iudex noſter? PH. *iam hic faxo aderit. Vos ualete, & plaudite.*

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix*,
Syra	*anus*,
Parmeno	*ſeruus*,
Laches	*ſenex*,
Soſtrata	*mulier*,
Phidippus	*ſenex*,
Pamphilus	*adoleſcens*,
Myrrhina	*mulier*,
Soſia	*ſeruus*,
Bacchis	*meretrix*.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXOREM *duxit Pamphilus Philumenā,*
Cui quondam ignorās uirgini uitiū obtulit:
Eiusq. per uim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: cælat: uxorem tamen
Recipere non uolt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater uitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS.

HECYRA *est huic nomen fabulæ. hæc cum data*
Est noua, nouum interuenit uitium, & calamitas,

Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc plane eſt pro noua:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum poſſit uendere.
Alias cognoſtis eius: quæſo hanc noſcite.
Orator ad uos uenio ornatu prologi.
Sinite exorator ſim, eodem ut iure uti ſenem
Liceat, quo iure ſum uſus adoleſcentior,
Nouas qui exactas feci ut inueteraſcerent,
Ne cum poeta ſcriptura euaneſceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere cœpi, ut ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci, ut ſpectarentur. ubi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt. ita poetam reſtitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorſarium
Ab ſtudio, atque ab labore, atque ab arte muſica.
Quòd ſi ſcripturam ſpreuiſſem in præſentia, &
In deterrendo uoluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet, potius quàm in negotio:
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, mea cauſſa, æquo animo attẽdite.
Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitũ eſt, ita eã oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem ueſtra intellegentia

Sedabit

Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras,
Vetere in noua cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor uenit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: uobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per uos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut uestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq. sit.
Si nunquam auare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire uostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in uostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea caussa caussam hanc accipite, & silentium
Date; ut lubeat scribere alijs, mihiq. ut discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PH. PER *pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sancte, ut quiuis facile posset credere,
Nunquam illa uiua ducturum uxorem domum:
Hem duxit. SY. *ergo propterea te sedulo*
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quēquem nacta sis.
PH. *Vtin' eximium neminem habeam?* SY. *neminem:*
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te uenit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditijs suis
Quamminimo pretio suam uoluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contra insidiabere?
PH. *Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.*
SY. *Iniurium est autem ulcisci aduorsarios?*
Aut qua uia captent te illi, eadem ipsos capi?
Ehu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. ENEX *si quæret me, modo isse dicito*
Ad portum percontatum aduentū Pāphili.
Audin', quid dicā, Scirte? si quæret me, uti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;

Alias

Alias ut uti possim caussa hac integra.
Sed uideon' ego Philotium? unde hæc aduenit?
Philotis, salue multum. PH. *o salue Parmeno.*
SY. *Salue mecastor Parmeno.* PA. *et tu ædepol Syra.*
Dic mihi Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
PH. *Minime me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. *Ædepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosq. hic uidendi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter uos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. PA. *haud opinor commode*
Finem statuisse orationi militem.
PH. *Sed quid negoti hoc? modo quæ narrauit mihi*
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hac uiua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
PA. *Habet, sed firmæ hæ uereor ut sint nuptiæ.*
PH. *Ita dij deæq. faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. *Non est opus prolato: hoc percontarier*
Desiste. PH. *nempe ea caussa, ut ne id fiat palam.*
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.

PA. *Nunquam dices tam commode, ut tergum meum*
Tuam in fidem committam. PH. *ah noli Parmeno:*
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. PA. *uera hæc*
prædicat:
Et mi illud uitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. *ad ingenium redis.*
Fidem do, loquere. PA. *ausculta.* PH. *istic sum.*
PA. *hanc Bacchidem*
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse unicum
Præsidium uelle se senectuti suæ.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius uicini proxumi.
Vsque illud uisum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptijs. postquam uidet
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiserescceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum una posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
PH. *At te dij deæq. perduint cum isto odio Laches.*

PA.

PA. *Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:*
Nocte illa prima uirginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. *Quid ais? cum uirgine una adolescens cubuerit,*
Plus potus, illa se abstinere ut potuerit?
Non ueri simile dicis: nec uerum arbitror.
PA. *Credo ita uideri tibi. nam nemo ad te uenit,*
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA. *diebus sane pauculis*
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq., ut uirgo a se integra etiam tum siet:
Seq. ante, eam quàm uxorem duxisset domum,
Speraſſe eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibri haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi uirgini est.
PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
PA. *Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas uiti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. *Quid interea? ibat ne ad Bacchidem?* PA. *quotidie:*
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese uidet,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
PH. *Non æpol mirum.* PA. *atqui ea res multo maxume*
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,

Et

Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum æſtimans.
Hæc, ita uti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris miſericordia
Deuictus, partim uictus huiu' iniuria,
Paullatim elapſuſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic uxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc raro in urbem commeat.

PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*

PA. *Nunc audies. primum dies compluſculos*
Bene conueniebat ſane inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam,
Neque lites ullæ inter eas: poſtulatio
Nunquam. PH. *quid igitur?* PA. *ſi quando ad eam acceſſerat*
Confabulatum, fugere e conſpectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat ſe a matre accerſi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi eſt dies complures, accerſi iubet.
Dixere cauſſam tunc neſcio quam: iterum iubet:
Nemo remiſit. poſtquam accerſunt ſæpius,
Aegram eſſe ſimulant mulierem. noſtra illico
It uiſere ad eam: admiſit nemo. hoc ubi ſenex

Re-

Resciuit, heri ea cauſſa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſane curæ eſt, quorſum euenturum hoc ſiet,
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. *Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam hoſpite*
Me eſſe illum conuenturam. PA. *dij uortant bene*
Quod agas. PH. *uale.* PA. *et tu bene uale Philotium.*

ACTVS SECVNDI SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

LA. *RO deum atque hominum fidem, quod*
P *hoc genus eſt, quæ hæc coniuratio,*
Vt omnes mulieres eadem æque ſtudeant,
nolintq. omnia?
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias:
Itaque adeo uno animo omnes ſocrus oderunt nurus. uiris
Eſſe aduorſas, æque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi uidentur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtrá hanc eſſe ſatis certo ſcio.
SO. *Me miſeram, quæ nunc, quamobrem accuſer, neſcio.* LA. *hem*
Tu neſcis? SO. *non, ita me dij bene ament mi Laches,*
Itaq. una inter nos agere ætatem liceat. LA. *dij mala prohibeant.*

SO.

SO. *Meq. abs te immerito esse accusatam, post modo re-*
sciscis. LA. *scio.*
Te immerito? an quicquam pro istis factis dignum te
dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum
paras?
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines,
facis;
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos com-
mitterent.
Tu sola exorcre, quæ perturbas hæc tua impudentia.
SO. *Ego ne?* LA. *tu inquam mulier, quæ me omnino*
lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic uitam uostrorum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quàm illi, ubi sum as-
sidue, scio:
Ideo quia, uti uos mihi domi eritis, proinde ego ero
foris.
Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Phi-
lumenam:
Minimeq. adeo mirum: &, ni id fecisset, magi' mi-
rum foret.
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odis-
set domum:
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc
isses foras.
At uide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs
te Sostrata.

Rus

Rus habitatum abij, concedens uobis, & rei seruiens,
Sumptus uestros, otiumq. ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi?

SO. *Non mea opera, neque pol culpa euenit.* L. *immo maxume.*
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cũ ego uos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet;
Illiu' dices culpa factum. S. *haud equidem dico mi Laches.*

LA. *Gaudeo (ita me dij ament) gnati caussa: nam de te quidem,*
Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

S. *Qui scis, an ea caussa mi uir me odisse assimulauerit,*
Vt cum matre una plus esset? LA. *quid ais? non signi sat est,*
Quòd heri nemo uoluit uisentem te ad eam intromittere?

S. *Enim lassam oppido tum aiebant: eo ad eam non admissa sum.*

L. *Tuos esse illi mores morbum magi', quàm ullam aliá rem arbitror:*
Et merito adeo: nam uostrarum nulla est, quin gnatum uelit
Ducere uxorẽ: et quæ uobis placita conditio est, datur:
Vbi duxere impulsu uostro, uostro impulsu eadem exigunt.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

PH. ETSI *scio Philumena meum ius esse, ut te cogam,*
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo uictus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduorsabor.
L. *Atque eccum Phidippum optume uideo: ex hoc iam scibo, quid sit.*
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime obsequentem:
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & uostram id esset.
Nunc uideo in illarum potestate esse te. PH. *eia uero.*
L. *Adij te heri de filia: ut ueni, itidem incertum amisti.*
Haud ita decet, si perpetuam uis esse affinitatẽ hanc,
Cælare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando uobis, corrigemus,
Te iudice ipso. sin ea est caussa retinendi apud uos,
Quia ægra est: te mi iniuriá facere arbitror Phidippe,
Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis uelis, quàm ego: id adeo gnati caussa,

Quem

Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum, magnificare,
Neque adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si rescierit. eò, domum studeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
PH. *Laches, & diligentiam uestram, & benignitatem*
Noui: &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illá ad uos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. LA. *quæ res te facere id prohibet?*
Eho, nunquidnam accusat uirum? PH. *minime: nam postquam attendi*
Magis, & ui cœpi cogere ut rediret, sancte adiurat
Non posse apud uos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alijs uitij est: leni ego animo sú natus:
Non possum aduorsari meis. L. *hem Sostrata.* SO. *heu me miseram.*
L. *Certum ne est istuc?* PH. *nunc quidem, ut uidetur: sed nunquid uis?*
Nam est, quod me transire ad forum iam oportet.
L. *eo tecum una.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

S. AE *DEPOL næ nos æque sumus omnes inuisæ uiris,*
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ

ut

ut uideamur malo.

Nam, ita me ament di, quòd me accuſat nunc uir, ſum extra noxiam.

Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus

Omnes eſſe iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam ſecus

Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, qui hoc mi eueniat, ſcio.

Niſi pol filium multimodis iam expecto ut redeat domum.

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. *NEMINI ego plura acerba eſſe ex amore homini unquam oblata credo,*

Quàm mi. heu me infelicem, hanccine ego uitam parſi perdere?

Haccine ego cauſſa eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat præſtabilius, ubiuis gentium ætatem agere,

Quàm huc redire? atque, hæc ita eſſe, miſerum me reſciſcere?

Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos,

Omne quod eſt interea tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.

PAR.

PAR. *At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.*

Si non redijsses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reuerituras.
Rem cognosces, iram expedies: restitues rursum in gratiam.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.

PAM. *Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æque miser?*

Prius quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re ut taceam, cuiuis facile scitu quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq. huc contuleram, hem noua res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser?
Ná matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quæ nunquá in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permánsit diu.
PAR. *Hoc quidem hercle paruum est: si uis uero ueram rationem exequi,*
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quid est,
Cum de eadem caussa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, ut pueri, leui sentétia:
Fortasse unum aliquod uerbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. *Abi Parmeno intro, ac me uenisse nuntia.* PAR. *hem quid hoc?* PAM. *tace.*
Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. *hem, sensistin'?* PAM. *noli fabularier.*
Pro Iupiter, audio clamorem. PAR. *tute loqueris, me uetas?*
M. *Tace obsecro mea gnata.* PAM. *matris uox uisa est Philumenæ.*
Nullus sum. PAR. *qui dum?* PAM. *perij.* PAR. *quamobrem?* PAM. *nescio quod magnum malum*
Profecto Parmeno me cælas. PAR. *uxoré Philumená*

Pauitare

Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio

PAM. *Interij: cur mihi id non dixti?* PAR. *quia non poteram una omnia.*

PAM. *Quid morbi est?* PAR. *nescio.* PAM. *quid? nemo ne medicum adduxit?* PAR. *nescio.*

PAM. *Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quicquid est, certum sciam?*

Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?

Nam si periculum ullum in te est, perijsse me una haud dubium est.

PAR. *Non usus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.*

Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:

Here nemo uoluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus siet,

Quod sane nolim, maxume heri caussa mei:

Seruom illico introijsse dicent Sostratæ,

Aliquid tulisse comminiscentnr mali.

Capiti, atque ætati illorum, morbus qui actu' sit:

Hera in crimen ueniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

SO. NESCIO *quid iam dudum hic audio tumultuari misera:*

Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraueſcat:

Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.

Nunc ad eam uisam. PAR. *heus Sostrata. S. ehem.*
PAR. *iterum istinc excludere.*

SO. *Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam misera?*
Non uisam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic sit ægra?

PAR. *Non uisas, nec mittas quidem uisendi caussa quenquam.*
Ná qui amat cui odio ipsus est, bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam affert.
Tum autem filius tuus introijt uidere, ut uenit, quid agat.

SO. *Quid ais? an uenit Pamphilus?* PAR. *uenit.* SO. *dijs gratiam habeo.*
Hem, istoc uerbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.

PAR. *Iá ea te caussa maxume huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli,
Quæ inter uos interuenit, unde ortum est initium iræ.
Atque eccum uideo ipsum egredi: quàm tristi'st. SO. *o mi gnate.*

PAM. *Mea mater, salue.* SO. *gaudeo uenisse saluom. saluan'*
Philumena est? PAM. *meliuscule est.* SO. *utinam istuc ita dij faxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis?
PAM. *recte mater.*

SO. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repéte inuasit?*

PAM.

PAM. *Ita factum est.* SO. *quid morbi est?* PAM. *febris.* SO. *quotidiana?* PAM. *ita aiunt.*
I sodes intro, consequar iam te mea mater. SO. *fiat.*
PAM. *Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.*
PAR. *Quid? non sciunt ipsi uiam, domum qua redeant?*
PAM. *cessas?*

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

PAM. *NEQVEO mearum rerum initium ullum*
N inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti
accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me uisurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi,
Postquam me aspexere ancillæ adueniſſe, ilico omnes simul
Lætæ exclamant, uenit, id quod me repẽte aspexerãt.
Sed continuo uoltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte una illarũ interea propere præcurrit, nũtians

Me uenisse: ego eiu' uidẽdi cupidus recta consequor.
Posteaquam introij, exemplo eius morbum cognoui miser.
Nam neque, ut cælari posset, tempus spatium ullum dabat:
Neque uoce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, o facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est, profecto hoc sic est, ut puto.
Omnibu' nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum a principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, caussam uides:
Nam uitium est oblatum uirgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut cælaret suum.
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæq. fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si ius, si fas est, uti

Ad-

Aduorsa eius per te tecta tacitaq. apud omnes sient:
Si unquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te uti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem sit tuá.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te uenit, mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
Maxume uolo, doq. operam, ut clam partus eueniat patrem,
Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortú esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod uerisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quicquam incommodi: &
Illi miseræ indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de redducenda, id uero neutiquam honestum esse arbitror.
Nec faciá: etsi amor me grauiter, cõsuetudoq. tenet.

Lacrumo, quæ posthac futura est uita, cum in mentem uenit,
Solitudoq. o fortuna, ut nunquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

PAR. *IN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?*
SO. A *Non hercle Parmeno uerbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.
PAR. *Ita ne est?* SO. *o fortunate, nescis quid mali*
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc uide:
Dies triginta, aut plus, eo in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita usque aduorsa tempestate usi sumus.
PAR. *Odiosum.* SO. *haud clam me est: denique hercle aufugerim*

Potius

Potius, quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
PAR. *Olim quidem te caussæ impellebant leues,*
Quod nunc minitare facere, ut faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum uideo stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me uelit.
Here, etiam tu hic stas? PAM. *equidem te expecto.*
PAR. *quid est?*
PAM. *In arcem transcurso opus est.* PAR. *cui homini?*
PAM. *tibi.*
PAR. *In arcem? quid eò.* PAM. *Callidemidem hospitẽ*
Myconium, qui mecum una aduectus, conueni.
PAR. *Perij: uouisse hunc dicam, si saluus domum*
Redijsset unquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. *Quid cessas?* PAR. *quid uis dicam? an conueniam modo?*
PAM. *Immo, quòd constitui me hodie conuenturum eũ,*
Non posse, ne me frustra illi expectet: uola.
PAR. *At non noui hominis faciem.* PAM. *at faciam, ut noueris:*
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
PAR. *Cadaueroſa facies. dij illum perduint.*
Quid, si non ueniet? maneam ne usque ad uesperum?
PAM. *Maneto: curre.* PAR. *non queo: ita defessu' sum.*
PAM. *Ille abijt. quid agam infelix? prorsus nescio*
Quo pacto hoc cælem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam: tamen ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem

Video

Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu' sum.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

LA. DIXTIN' *dudum, dixisse illam se expectare filium?*

PH. *Factum.* LA. *uenisse aiunt: redeat.* PAM. *quam caussam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, nescio. LA. *quem ego hic audiui loqui?*

PAM. *Certum obstirmare est uiam me, quam decreui persequi.*

LA. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* PAM. *salue mi pater.*

LA. *Gnate mi, salue.* PH. *bene factum te aduenisse Phamphile,*
Atque adeo, quod maxumum est, saluum atque ualidum. PAM. *creditur.*

LA. *Aduenis modo?* PAM. *admodum.* LA. *cedo, quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? PA. *sane hercle homo uoluptati obsequens*
Fuit, dum uixit: & qui sic sunt, haud multum heredem adiuuant.
Sibi uero hanc laudem reliquit: uixit, dum uixit, bene.

LA. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sentétia?*

PAM.

PAM. *Quicquid eſt id quod reliquit, profuit.* LA. *immo obfuit:*
Nam illum uiuom & ſaluom uellem. PH. *impune optare iſtuc licet.*
Ille reuiuiſcet iam nunquam: & tamen, utrum malis, ſcio.
LA. *Here Philumenam ad ſe accerſi hic iuſſit. dic iuſſiſſe te.*
PH. *Noli fodere. iuſſi.* LA. *ſed iam eam remittet.* PH. *ſcilicet.*
PAM. *Omnem rem ſcio, ut ſit geſta: adueniens audiui omnia.* LA. *at*
Iſtos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nuntiant.
PAM. *Ego me ſcio cauiſſe, ne ulla merito contumelia*
Fieri a uobis poſſet: idq. ſi nunc memorare hic uelim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Vere poſſim; ni te ex ipſa id magi' uelim reſciſcere:
Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc mea eueniſſe diſſidiũ, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret ſua modeſtia;
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater a me eſt Philippe, aut Philumena:
Núc me pietas matris potius cõmodum ſuadet ſequi.

LA.

L. Pāphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putasse omnes res præ parente intellego.
Verum uide, ne impulsus ira praue insistas Pāphile.
PAM. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim?
Quæ nūquam quicquam erga me cōmerita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod uellem, meritam scio:
Amoq., & laudo, & uehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illiq. exopto, ut relliquam uitam exigat
Cum eo uiro, ne qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. LA. si sanus sies,
Iube illam redire. PAM. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. LA. quò abis? mane,
Mane inquā: quò uadis? PH. quæ hæc pertinacia est?
LA. Dixin' Phidippe hac rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres:
PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut uelit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
LA. Decedet iam ira hæc: etsi merito iratus est.
PH. Quia paullulum uobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. LA. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuntietq. hodie mihi,
Velit ne, an non; ut alij, si huic non sit, siet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?

Postremo

Postremo inter se transigeant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quicquam obtemperant:
Quæ dico, paruipendunt. porro hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt consilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, euomã.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

MY. *ERII, quid agam? quò me uortam? quid*
P *meo respondebo uiro*
Misera? nam audisse uocem pueri uisu' est uagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id qua caussa clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
PH. *Vxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.*
Atque eccam uideo. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. *mihi ne*
Mi uir? PH. *uir ego tuus? tu uirum me, aut hominem adeo esse deputas?*
Nam si utrumuis horum mulier unquam tibi uisus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. *quibus?* PH. *at rogas?*

Peperit

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. *istuc rogare æquom est patrem?*

Perij: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?

P. *Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,*

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos cælare uolueris

Partum; præsertim cum & recte, & suo peperit tempore.

Adeo ne peruicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,

Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,

Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem

Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.

M. *Misera sum.* P. *utinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem uenit,*

Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Cũ eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M. *Quamuis caussam hunc suspicari, quàm ipsam ueram, mauolo.*

P. *Multo prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:*

Verũ id uitiũ ego nunquam decreui esse adolescentiæ:

Nam

Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti usque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum uolueris.

M. *Adeon' me esse peruicacem censes cui mater siem,*
Vt eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?

P. *Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?*
Audisti ex aliquo fortasse, qui uidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nõ ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec uirum sati' firmum gnatæ. M. *mitte adolescentem obsecro,*
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni:
Roga, uelit ne, an non uxorem. si est, ut dicat uelle se,
Redde: sin est autem, ut nolit, recte consului meæ.

P. *Siquidem ille ipse non uolt, & tu sensti esse in eo Myrrhina*

Pecca-

Peccatum: aderá, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquá uelis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulé:
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.

M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem uiuere.*
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciuerit,
Non æpol clam me est; cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua uia sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi unum ex plurimis miserijs relliquom fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit, cuius qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quicquam est, qui post possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini abiens annulum:
Simul uereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius
Cælare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

s. ON *clam me est mi gnate, tibi me esse su-*
N *spectam, uxorem tuam*
Propter meos mores hinc abijsse: etsi ea dis-
simulas sedulo:
Verum ita me dij ament, itaq. obtingant ex te, quæ
exopto mihi, ut
Nunquam sciens commerui, merito ut caperet odi-
um illam mei:
Teq. ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidē:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pa-
cto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est con-
tra gratiam
Referre, ut apud me præmiū esse positū pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & uobis, & meæ commodum fa-
mæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decre-
ui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu caussa ulla restet
relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. *quæso quid*
istuc consili est?
Illiu' stultitia uicta, ex urbe tu rus habitatū migres?
Haud facies: neque sinam, ut qui nobis mater ma-
ledictum uelit,

Mea pertinacia dicat esse factũ, haud tua modestia.
Tũ, tuas amicas te, et cognatas deserere, et festos dies
Mea caussa, nolo. S. *nihil iam mi istæc res uoluptatis ferunt:*
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, ut ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortẽ ue exoptet meam.
Hic uideo me esse inuisam immerito: tempus est concedere:
Sic optume, ut ego opinor, omnes caussas præcidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morẽ gessero.
Sine me obsecro effugere, uolgus quòd male audit mulierum.
P. *Quàm fortunatus ceteris sum rebus, absque una hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.
S. *obsecro mi Pamphile,*
Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt ita, ut tu uis, itaq. ut esse ego illam existumo,
Mi gnate, da ueniam hanc mihi, reduc illam. P. *uæ misero mihi,*
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.*

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVEM *cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi uxor:*
Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.
S. *Fors pol fuat.* L. *abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.*
S. *Spero mecaſtor.* L. *i ergo intro, & compone, quæ ſimul tecum ſimul*
Ferantur: dixi. S. *ita ut iubes, faciam.* PAM. *pater.*
L. *Quid uis Pamphile?* PAM. *abire hinc matrem? minime.* L. *quid ita iſtuc?* PAM. *quia*
De uxore incertus ſum etiam quid facturus ſiem. L. *quid eſt?*
Quid uis niſi reducere? PAM. *equidem cupio, & uix contineo: ſed*
Non minuam meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non redducã, ea gratia concordes magi' fore.
. *Neſcias: uerũ id tua refert nihil, utrum illæ fecerint,*
Quando hæc abierit: odioſa hæc æta'ſt adoleſcentulis:
E medio æquom excedere eſt: poſtremo iã nos fabulæ
Sumu' Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed uideo Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. IBI *quoque ædepol sum iratus, Philumena,*
T *Grauiter quidem: nam hercle abs te factum*
est turpiter:
Etsi tibi caussa est de hac re. mater te impulit:
Huic uero nulla est. L. *oportune te mihi*
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. *quid est?*
P. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. PH. *ah,*
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta omnia.
PAM. *Mutatio fit.* PH. *ea nos perturbat Laches.*
PAM. *Dum ne reducam, turbent porro, quàm uelint.*
PH. *Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sane perpetuam uolo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. PAM. *sensit peperisse: occidi.*
L. *Puerum? quem puerum?* PH. *natus est nobis nepos:*
Nam abducta a uobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantẽ unquam ante hunc sciui diẽ.
L. *Bene, ita me dij ament, nuntias: & gaudeo*
Natum illum, et tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc cælatos tam diu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi uidetur factum praue, proloqui.

PH.

PH. *Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.*

PAM. *Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

L. *Nulla tibi Phamphile hic iam consultatio est.*

PAM. *Perij.* L. *hunc uidere sæpe optabamus diem,*
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. PAM. *nullu' sum.*

L. *Reduc uxorem ac noli aduorsari mihi.*

PAM. *Pater, si illa ex me libros uellet sibi,*
Aut se esse mecum nupeam, satis certo scio,
Non me clam haberet, quæ cælasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse a me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. *mater quod suasit sua,*
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt uiri?

PH. *Vosmet uidete iam Lache, & tu Pamphile,*
Remissam opu' sit uobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re uobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero? L. *ridicule rogas.*
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PAM. *quem ipsa neglexit, pater,*
Ego alam? L. *quid dixti? eho, an non alemus Páphile?*
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.

Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
Primum hanc ubi dixti caussam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi caussam uides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum obsecutus mihi feciſti ut decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricẽ induxti tuum.
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem uitam te reuolutum denuo
Video esse. PAM. *me ne?* LA. *te ipsum: & facis iniuriam,*
Cum fingis falsas caussas ad discordiam,
Vt cum illa uiuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitq. adeo uxor: nam ei caussa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. *plane hic diuinat: nam id est.*

PAM. *Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi.* L. *ah,*
Reduc uxorem, aut, quamobrem non opu' sit, cedo.
PAM. *Non est nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*

In culpa non est. post de matre uidero.

PAM. *Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:*
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.

LA. *Fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi?*
Num tibi uidetur esse apud sese? sine:
Puerú Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. *maxume.*
Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc uero palam est.
Nã omnino abhorrere animum huic uideo a nuptijs.

LA. *Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?*

PH. *Quid agas? meretricem hanc primum adeundam*
censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea,

L. *Faciam ut mones. puer ebo, curre ad Bacchidem hanc*
Vicinam nostram: huc euoca uerbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor sis mihi. PH. *ah,*
Iam dudum dixi, itidemq. nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos uolo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.
Sed uis ne adesse me una, dum istam conuenis?

LA. *Immo uero abi, aliquam puero nutricem para.*

ACTVS QVINTI SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

BA. NON *hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod uelit.

LA. *Videndum est, ne minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem;*
Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satiu' sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. BA. *salue Lache.* LA. *credo ædepol te*
Non nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.

BA. *Ego pol quoque etiam timida sum, cum uenit mi in mentem, quæ sim,*
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nam mores facile tutor.

LA. *Si uera dicis, nihil tibi pericli a me est mulier: nam*
Iam ætate ea sum, ut non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro.
Nam si id nunc facis, factura ue es, bonas quod par est facere:
Inscitũ offerre iniuriã tibi me immeréti, iniquom est.

BA.

BA. *Est magna ædastor gratia, de hac re quam tibi habeam. nam qui*
Post factã iniuriam se expurget, mihi parũ prosit. sed
Quid istuc est? LA. *meum receptas filium ad te Pamphilum.* BA. *ah.*

LA. *Sine dicam uxorem hanc prius quàm duxit, uostrum amorem pertuli.*
Mane: nondum etiam dixi id, quod uolui. nunc hic uxorem habet,
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est.
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.

BA. *Quis id ait?* LA. *socrus.* BA. *me ne.* LA. *te ipsam: & filiam abduxit suam,*
Puerumq. ob eam rem clam uoluit, qui natus est, extinguere.

BA. *Aliud si scirem, qui firmare meam apud uos possem fidem,*
Sanctius quàm iusiurandũ, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.

LA. *Lepida es. sed scin', quid uolo potius sodes facias?* BA. *quid cedo?*

LA. *Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiurandum idem*
Polliceare illis: exple animum his, teq. hoc crimine expedi.

BA. *Faciam. quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud fa-*

faceret, scio,
Vt de tali caussa nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,
Nec leuiorē uobis, quibus est minime æquom, uiderier
Immerito: nam meritus de me est, quod qucam, illi ut commodem.

L. *Facilem, beneuolumq. lingua tua iam tibi me redidit:*
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem ut sis porro: nostra utere amicitia, ut uoles.
Aliter si faci'. sed reprimam me, ne ægre quicquam ex me audias.
Verum te hoc moneo unum, quali' sim amicus, aut quid possiem:
Potius quàm inimicus, periclum facias. BA. *faciam sedulo.*

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

PH. NIHIL *apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,*
Benigne præbeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.

L. *Noster socer, uideo, uenit. puero nutricem adduxit.*

PH.

Phidippe, Bacchis deierat perſancte. PH. *hæccine ea eſt?* LA. *hæc eſt.*

PH. *Nec pol iſtæ metuunt deos: neque has reſpicere deos opinor.*

BA. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,*
Licet. hæc res hic agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet, quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitát.

LA. *Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſo nobis*
In re ipſa inuenimus: porro hanc nunc experiamur. nam ſi
Compererit falſo crimini tua ſe uxor credidiſſe,
Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd pepererit uxor clam, id leue eſt: cito ab eo hæc ira abſcedet.
Profecto in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.

PH. *Velim quidem hercle.* LA. *exquire: adeſt: quod ſatis ſit, faciet.* BA. *faciam.*

PH. *Quid iſtæc mihi narras? an quia non tute audiſti dudum,*
De hac re animus meus ut ſit Laches? illis exple modo animum.

LA. *Quæſo ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut ſerues.*

BA. *Ob eam rem uis ergo intro eam?* LA. *i, atque exple animum his, ut credant.*

BA.

BA. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:*
Nam nupta meretrici hostis, a uiro ubi segregata est.
LA. *At hæ amicæ erunt, ubi quamobrem aduenieris, re sciscent.* PH. *atqui*
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:
Nam illas errore, & te simul suspectione exolues.
BA. *Perij, pudet Philumenæ: sequimini me intro huc ambæ.*
LA. *Quid mi est, quod malim, quàm quod huic intellego euenire, ut*
Gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi una prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum uere ab se segregarit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse;
Referetq. gratiam ei, unaque opera nos sibi amicos iunget.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

PAR. DEPOL *næ esse meam herus operam deputat parui preti,*
AE *Qui ob rem nullam misit: frustra ubi totum desedi diem,*
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dū illic sedeo, ut quisque uenerat,
Accede-

Accedebam: adoleſcens, dic dum quæſo tun' es Myconius?

Non ſum. Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum

Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam eſſe arbitror.

Denique hercle iam pudebat: abij. ſed quid Bacchidem

Ab noſtro affine exeuntem uideo? quid huic hic rei eſt?

BA. *Parmeno, oportune te offers, propere curre ad Pamphilum.*

PAR. *Quid eò?* BA. *dic me orare, ut ueniat.* PAR. *ad te?* BA. *immo ad Philumenam.*

PAR. *Quid rei eſt?* BA. *tua quod nil refert, percontari deſinas.*

PAR. *Nil aliud dicam?* BA. *etiam: cognoſſe annulum illum Myrrhinam*

Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem mihi ipſu' olim dederat. PAR. *ſcio.*

Tantum ne eſt? BA. *tantum: aderit continuo, hæc ubi ex te audiuerit.*

Sed ceſſas? PAR. *minime equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:*

Ita curſando atque ambulando totum hunc contriui diem.

BA. *Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?*

Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?

Gnatum

Gnatum ei reſtituo, qui pæne harum ipſiuſq. opera periit:
Vxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Qua re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menſes decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, ſine comite, uini plenum,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obſecro? aut unde annulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare. poſtquam id uideo;
Neſcio quid ſuſpicarier magi' cœpi; inſtare, ut dicat.
Homo ſe fatetur ui in uia neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitq. ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habentem:
Rogat, unde ſit: narro omnia hæc: inde eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:

Etſi

Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. uerum ecastor
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum est usa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incommoda æquom est ferre.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PAMPHILVS, PARMENO.

BACCHIS.

PAM. IDE *mi Parmeno etiam sodes, ut mi*
V *hæc certa & clara attuleris;*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. *Visum est.* PAM. *certo ne?* PAR. *certe.* PAM. *deus sum, si hoc ita est.* PAR. *uerum reperies.*
PAM. *Manedum sodes? timeo ne aliud esse credam, atque aliud nunties.*
PAR. *Maneo.* PAM. *sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam,*

Suum

Suum annulum habere Bacchidem. PAR. *factum.*
PAM. *eum, quem ego olim ei dedi:*
Eaq. hoc te nuntiare mihi iussit: ita ne factú? PAR. *ita inquam.*
PAM. *Quis me est fortunatior, uenustatisq. adeo plenior? egon'*
Pro hoc nuntio quid te donem? quid? quid? nescio.
PAR. *at ego scio.* PAM. *quid?*
PAR. *Nil: nam neque etiam in nuntio, neque in me ipso quid sit boni,*
Scio. PAM. *ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam sine munere a me abire? ah nimium me ingratum putas
Sed Bacchidem eccam uideo stare ante ostium:
Me expectat credo: adibo. BA. *salue Pamphile.*
PAM. *O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.*
BA. *Bene factum, & uolupe est.* PAM. *factis, ut credam, facis:*
Antiquamq. adeo tuam uenustatem obtines,
Vt uoluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,
Semper siet. BA. *at tu ædastor morem antiquum, atque ingenium obtines,*
Vt unus hominum homo te uiuat nunquam quisquá blandior.
PAM. *Ha, ha, hæ, tu ne mihi istuc?* BA. *recte amasti Pamphile uxorem tuam:*
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam,

quod

quod noſſem, uideram:
Perliberalis uiſa eſt. PAM. *dic uerum.* BA. *ita me*
dij ament Pamphile?
PAM. *Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri?* BA. *nil.* PAM. *neque opus eſt*
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdijs,
Omnia ubi omnes reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt; quos non autem ſcire æquom eſt, neque reſciſcunt, neque ſcient.
BA. *Immo etiam, hoc qui occultari poſſe facilius credas, dabo:*
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiuriando ſe meo
Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatū. PAM. *eſt optume:*
Speroq. rem hanc eſſe euenturam nobis ex ſententia.
PAR. *Here, licet me ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?*
Aut quid iſtuc eſt, quod uos agitis? PAM. *non.* PAR. *ſuſpicor tamen.*
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. *neſcis Parmeno,*
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. *Immo uero ſcio, neque hoc imprudens feci.* PAM. *ego iſtuc ſatiſ ſcio.* PAR. *an*

Temere quicquam Parmenonem prætereat, quod quod facto usu' sit?

PAM. *Sequere me intro Parmeno.* PAR. *sequor. equidem plus hodie boni*
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam.
Vos ualete & plaudite.

FINIS.

M. ANTONII MVRETI ARGVMENTORVM, ET SCHOLIORVM IN TERENTIVM LIBER.

IN VITAM TERENTII.

DVM AFRICANI uocem diuinam] *Antea legebatur, uoce diuina. ego hoc latini ſermonis conſuetudinem pati non puto: neque enim aliqua re, ſed aliquam rẽ inhiare dicimus. Plautus,*

-- Inhiat aurum, ut deuoret. itaque ratus ſum: ſine periculo poſſe mutari. Sic paullo infra, cum in omnibus libris legeretur, -- Abijt in Græciam in terram ultimam: auſus ſum prius illud, in, expungere: quod et uerſum corrumpebat, & orationis, ut ego quidem arbitror, puritatẽ. terram enim Græciá, & terram Italiam, & ſimilia ueteres ſæpe dicebant.

Iuſſus ante Cæcilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihili eſt, & tamen hoc loco in omnes libros irrepſerat, Cæcilium repoſui, fretus auctoritate Euſebij, qui hoc ipſum, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Cæcilium autem poetam comicum accipio.*

Conſularibus ludis] *conſularium ludorum nulla alibi, quod ſciam, mentio. Conſualibus, non, conſularibus, legendum forte ſit. ſunt autem Conſuales ludi ijdem cum Circenſibus, ſiue Romanis.*

Iliadem inſtar tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem comœdiæ] *Aliter ſentit Ariſtoteles; cuius auctoritate facile huius grãmatici opinio præponderatur. eius uerba ſunt,* ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητικῆς ὅμηρος ἦν (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι δ', ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς καὶ ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.

Ne quiſquam in alterum carmẽ infame propo neret, lege lata, ſiluere.] *In alijs, lata lege ſan xerunt. inepte. hoc enim ſignificat, ſiluiſſe poetas, id eſt, deſiiſſe, ciues nominatim proſcindere, cum lex illa lata eſſet. atque hoc ipſum eſt, quod ait Flaccus,*

- lex eſt accepta, chorusque.

Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Prorſæ orationis] *Proſam orationem qui dicunt, facere imperite puto. prorſum antiqui rectum uocabant: unde prorſi limites apud Feſtum eoq. uocabulo in hunc ſenſum reperio uſum Senecam in his uerſibus ex Troade,*

Et qui renatum prorſus aſpiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiſcet freto.

Sed & Prorſam uocabant deam, quæ rectos fœtus educeret: de qua locum hunc A. Gellij lib. XVI. *ita ſcriptum in ueteribus libris uidere memini: Huius periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus, quarum altera Poſtuerta nominata*

minata est, Prorsa altera: a recti, peruersiq. partus & potestate, & nomine. nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Prosa. quia igitur, Prorsum, ut dixi, rectum est, iccirco solutam orationē prorsam, nominarunt; quòd essent in ea uoces recto fere ordine, &, ut naturæ ferret impetus, collocatæ. contraq. uersum dixerunt, in quo esset orationis genus, ut Cicero loquitur, uersum atque mutatum.

Latinæ fabulæ primo a Liuio Andronico scriptæ sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta, & actor fabularum suarum fuisset] *in alijs libris, cum etiam tum recentius idē & poeta &c. locus aperte corruptus est: quem equidem ita legendum censeo: Latinæ fabulæ primo a Liuio Andronico scriptæ sunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum suarum fuisset. ut hoc significet, ideo eundem et poetam, & actorem fuisse, quòd Romani etiam tum ad eiusmodi omnia rudes essent, uide Liuium lib.* VII.

Nam ludorum quattuor sunt species] *Difficile dictu est, hoc loco, non multis in uerbis quàm multa peccata sint. primum, quattuor tantum ludorum genera, siue, ut iste nescio quis loquitur, species. ubi igitur florales? ubi Romani? ne ceteros persequendo sim longior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam ædilium curulium pertinerent. falso. extant apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij uatis, quæ eos ad prætoris urbani curam pertinuisse demonstrant. Apollini censeo uouendos*

ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis præsit is prætor, qui ius populo plebiq. dabit summum. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; ubi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperasset. & paullo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua, populiq. R. dignitate apparatos, præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominum audaciæ. errat etiam in eo, quod Megalenses magnis dijs consecratos fuisse arbitratur. non enim Megalenses, sed Circenses, siue Romanos Conso & magnis dijs, ex Asconio; Megalenses autem magnæ deum matri sacros fuisse, ex Liuio & alijs cognoscitur. Nam quòd Antonius Goueanus a Megalensibus Megalesia distinguere, Megalēses autem eosdem cum Romanis facere uoluit; æque in utroque falsus est. Locus est Ciceronis ex oratione de respōsis haruspicum. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum in ipso Matris magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrariq. uoluerunt, qui sunt more institutisq. maxime casti, solennes, religiosi: quibus ludis primum ante populi conspectum senatui P. Africanus iterum consul ille Maior dedit, ut eos ludos hæc lues impura pollueret. quò si quis liber aut spectandi, aut etiam religionis caussa accesserat, manus afferebantur: eò matrona nulla adijt propter uim consessumq. seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, ut ex ultimis ter-

ris

ris accerſita, in hac urbe conſederit, qui uni ludi ne uerbo quidem appellantur latino, ut uocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota denique hoc ædili ſeruorum Megaleſia fuerunt. hunc locum totidem uerbis citat Goueanus; & ex eo colligit, a Megalenſibus alia eſſe Megaleſia, quod Cicero Megaleſia Megalenſibus celebrari ſolita dicat. deinde tradit ludos Megalenſes eoſdem eſſe, qui Circenſes, Romani, magni nominantur. quæ cum dicit, non animaduertit in quàm difficiles ſeſe rerum abſurdiſſimarum laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, ut mea oratio, hunc ueluti patenté alienæ reprehenſionis nacta campum, iuueniliter in eo exultare uidea tur. tota res uno uerbo confici poteſt. nam ſi ludi Megalenſes committebantur prid. id. Apr. ut ex Liuio conſtat; ludi autem Romani pridie kal. Sept. ut e priore actione in Verrem cognoſcitur, quis eſt uſque eo hebes, qui non uideat, ut ijdem ſint Megalenſes & Romani, nullo modo fieri poſſe? Ego uero, ne dicam dolo, uocem illam, Megalenſibus, e Ciceronis loco, quem paullo ſupra recitaui, & expungendam puto, & é gloſſemate aliquo in ordinem Ciceronis uerború irrepſiſſe ſuſpicor. Sunt igitur eadé Megaleſia cum Megalenſibus, neque dicta ſunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιῶν, ut hic grammaticus nugatur, ſed a Magna matre, cui dicata erant: cumq. initio Megalenſia dicerentur, detrita, ut ſæpe fit, littera, Megaleſia no

minata sunt. Itaque Festus, Megalesia, inquit, ludos Matris magnæ appellabant.

Μεγάλους σιοὺς] *antea legebatur coniuncte μεγαλεσίους, quam uocem nusquam apud probatos auctores reperiri arbitror.*

Diuerbiis & canticis] *Ita emendaui, cõiectura tantum adductus, cum partim librorum, de authenticis, partim, Deuerbijs authenticis, haberent.*

Adnotandum sane puellarum &c.] *falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui. loquitur in Heauton timorumeno Antiphila, in Curculione Planesium, in Epidico uirgo illa, Stratiphoclis soror. pluribus exemplis nihil opus est.*

Nihil ergo secus factum est.] *In alijs secus, in alijs secius: ego sequius legendum puto. Valet autem sequius, minus bene, aut minus bonum. neque est, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuiũ lib.* II. *Inuitus, inquit, quod sequius sit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Sosipatrum. Sin, id quod non spero, ratio talis sequius ceciderit.*

M. ANTONII MVRETI
IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES, & Phania fratres Athenienſes fuerunt. eorum, Chremes profecturus in Aſiam, Paſibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. profecto eo, contingit, ut in Græcia magni bellorum motus excitarentur. quos fugiens Phania, cum impoſita ſecum in nauim puella, ad fratrem iter cepiſſet, ui tempeſtatis fracta naui, apud Andrum inſulam eiectus eſt. ibi applicat ſe ad Andrium quendam, hominem haud magna in re; a quo tamen benigne humaniterq. exceptus, non ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictæ apud ſe puellæ cõmutat nomen, & pro Paſibula Glycerium nominat: cumq. per aliquot annos eam cum filia Chryſide, pari utranque ſtudio, educaſſet, decedit ipſe quoque de uita. Chryſis, quæ ſe & orbam, & inopem uideret, abrepta ſecum Glycerio, Athenas nauigat: ubi cum aliquandiu uitam lana telaq. toleraſſet, ad poſtremum adoleſcentum blanditijs, & pollicitationibus uicta, quæ ſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter ceteros Pamphilus, Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adoleſcens; qui non Chryſidis ille quidẽ, ſed ipſius Glycerij mirifico quodam amore percuſſus, primus, ſoluſq. corpus cum ea commiſcuit, fidemq.

fidemq. iam grauidæ dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamq. (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem uenit, cum eo negotium conficit. insscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciundis nuptijs constituitur dies. Adhuc hæc erant: cum Chrysis moritur. ibi primum Simo de filij amore cognouit. nam cum ambo una in funus prodijssent; accidit, ut, posita in ignem Chrysi de, Glycerium se, præ doloris impatientia, eodem coniectura uideretur. Accurrit Pamphilus; eamq. mediam amplexus, ita consolari cœpit, ut plurimas minimeq. dubias totius rei significationes daret. itaque uenit ad Simonem postridie Chremes; conditionem renuntiat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco. nescius, ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ caussa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat præstitutus. Simo, ueteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filij animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, ueram sibi obiurgandi illius caussam fore; quæ ad eum diem nulla satis iusta fuerat: sin annueret; facile se, quod uellet, a Chremete impetraturum; atque ita uero nuptias, dijs adiuuantibus, factum iri. præteriens igitur apud forum, securo iam, & nihil tale metuenti filio, Pamphile,

in-

inquit, abi domum, ac deos comprecare: uxor tibi du cenda hodie est. hoc dicto, uelut improuiso quodam iaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilij caperet, nesciebat: cum ad eum Dauus, uafro admodum, ac uersuto ingenio seruus, animaduer sa senis astutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptijs, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se saluum uellet, ut uel eam ne duceret, uel saltem nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem caussa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. adueniens, ut dixi, Dauus Charinum, iam spei plenum, abire ad ambiẽdos senis amicos iubet: deinde seorsum Pamphilo coniecturas suas aperit, persuadetq., ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen uerendum, ne nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Hæc ita de serui consilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur. exorat enim Chremetem Simo. ita res in ucrarum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit. eum puerum Dauus, cum aliter nuptias disturbare non posset, proforibus ædium Simonis ab ancilla collocandũ curat.

curat. in eum cum incidisset Chremes, & e Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum a nuptijs. turbæ maximæ concitantur: donec aduenit Crito Andrius, qui, quòd Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hereditatem Athenas uenerat. eius interuentu Chremes filiam agnoscit. ita, summa omnium lætitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

SCHOLIA.

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] *in alijs, quos quidem uiderim, omnibus,* FLACCVS CLAVDII FILIVS, *quod equidem concoquere nõ possum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, sed prænomine, aut certe cognomine notabant. uerbi caussa, non ita ut dicerent,* M. TVLLIVS CICERO TVLLII F. *certe enim, si Tullius est, Tullij filius sit, necesse est, aut iure naturæ, aut iure ciuili. Sed hoc modo,* M. TVLLIVS, M. F. CICERO. *quomodo igitur retineri potest scriptura hæc,* FLACCVS CLAVDII FILIVS? *nondum enim adduci possum, ut assentiar homini doctissimo, Antonio Augustino, qui Claudium ueteribus non nomen modo, sed prænomen quoque fuisse ait. deinde, ut in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomẽ fuisse notissimum est: ita in Claudia fuisse non puto. postremo hunc Flaccum, quisquis est, ciuem Romanum natum fuisse, non est credibile, cum ignominio-*

sa

ſa eſſet apud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruum alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum utrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS, *ſtare non poteſt. Deleui igitur uocem* FILIVS, *eo fidentius, quòd in ceterarum fabularum inſcriptionibus, nullus omnino eſt, qui eam habeat, antiquus liber.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid ſit, notum eſt omnibus. quòd autem actus fabularũ partimur in ſcenas, aliamq. primam ſcenam, aliam ſecundam, & ſic deinceps dicimus; quàm perite & intelligenter id fiat, quærendum puto. equidem, libere ut dicam, grammaticorum hanc, non poetarũ, eſſe partitionem arbitror: neque credo ſcenam pro parte actus, apud ullum probatum ſcriptorem, ſi grammaticos excipias, legi. itaque neque apud Plautum ulla ſcenarum mentio eſt; & in Terentij fabulis aliter ab alijs diſtinguuntur: & in ueteribus Terentij libris, etiam impreſſis, neque prima, neque ſecunda, neque ulla omnino ſcena nominatur.*

Sed iis quas ſemper, &c.] *Donatus adnotat, fidem & taciturnitatem artes uocari. recte; artes enim antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius Adelphis: - Primarum artium magi' principem. Salluſtius: Quæ utraque ijs artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos congerere me memini ad hãc rem, in ſcholijs, quas olim Luteciæ in hunc poetam edidi. animaduerto autem, Ariſtotelem quoque non nunquam τῶν τεχνῶν nomine uirtutes etiam ampleCti*

Eti, ut cum ait in secundo νικομαχείων. ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖσαι, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

Nam istæc commemoratio] *Demosthenes* περὶ στεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας διεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τὸ ὀνειδίζειν.

Liberius uiuendi fuit potestas. nam antea] *Fuit, in hoc uersu monosyllabum est: & in quarta sede pes ille, qui creticus dicitur. Scio autem super hoc pede, ecquid in iambicum carmen reciperetur, an minus, uarias eruditorum hominum & fuisse, & esse sententias. ego, antequam hac de re statuam, quid in quæstione uersetur, etiam atque etiam considerandum puto. Nam si hoc quæritur, data quibusdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertēdi, mutandiq. licentia, possint ne omnes illorum poetarum iambici uersus ita componi, ut nusquam in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res est. ipse mehercules iambus, si hoc concedatur, ex eo ipso, cui nomen dedit, uersuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione concessa, multi ne sint in utroque horum poetarum uersus: quorum dimensio explicari sine cretico non queat: ego uero innumerabiles posse proferri arbitror. proferam paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras esse audiuit, sed ipse exit foras.

Goueanus particulam, sed, delere ausus est. parum con-

sidera-

ſiderate. poterat aliò confugere, & dicere, prononomen, ipſe, interdum priore correpta enuntiari.

Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
Quidnam eſt? puerile eſt. quid eſt? nihil. quin dic, quid eſt.
Bonum ingenium narras adoleſcentis. optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter ciuium.

Piget plura, uel ex hac ipſa, uel ex alijs fabulis colligere: ſunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto.

Non omnes poſſunt olere unguenta exotica.
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aues.
Qui ſcis, an tibi iſtuc eueniat prius, quàm mihi?
Quo modo occepiſtis, bibite, pergræcamini.
Tace, atque abi tu rus. ego ire in Piræeum uolo.

male autem in hoc uerſu uulgo legitur, abiturus. porro uerbum abi, poſteriore correpta enuntiatur, ut et alijs apud eundem, & apud hunc quoque poetam ſat multis locis. atque hæc e principio Moſtellariæ deprõpta ſunt omnia. quòd ſi quis ceteras fabulas excutiat, non dici poteſt, quàm multa ſit deprehenſurus, quæ ſine uiolentis, ut ita dixerim, mutationibus creticum effugere non poſſunt. uideo & Anacreontem hoc pede in uerſibus ſuis uſum: cuius illud eſt:

τέρπει με κ' ἀφροδίτη,
καὶ πάλιν θέλω χορδίειν. Et illud:
τὰς δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Sed

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] *Prisc. lib.* XVIII. *admonet, hanc loquendi rationem manasse ab Atticis: eos enim ita loqui solitos,* πλείονες δὴ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι. *Sic & in Heauton timorumeno,*

- Dixi pleraque omnia.

Huc uiciniæ] *Sic in Phormione, hic uiciniæ. Nonius tamen, & Priscianus, & Charisius, huic uiciniæ, legunt: certeq. in quattuor manu scriptis libris, quibus usus sum, huic uiciniæ aperte legitur.*

Perduxere illuc secum.] *Perducuntur, ait Donatus, necessitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Asconius, qui in locum illum ex primo accusationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum, perductores etiam inuitarum personarum. Perductorum nomine usus est & Tertullianus in apologetico, his uerbis. Nam si qui forte uere de sterilitate Christianorum conqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.*

2:

Quis heri Chrysidem habuit?] *honeste dictum, pro, quis cum Chryside rem habuit. Ita intelligendum est illud e nono epistolarum, Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor a Laide. nam & Græcos ita non nunquam loqui constat.*

Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi]

consentiunt

consentiunt libri. non uideo tamen, quomodo uersus stare possit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,
Nam qui conflictat cum ingenijs eiusmodi.
Si quidem uerbo, conflicto, usus est & in Phormione.

3:

Honesta oratio est.] *in quibusdam libris, honesta ratio est. sed hanc scripturam & ueteres libri, & ipsa carminis ratio, & latine loquentium consuetudo confirmat. Cicero enim, quem studiose feciſſe constat, ut multas loquendi formulas ab hoc poeta desumptas in sua scripta transferret, hac ipsa sæpe usus est. unius nunc loci uenit in mentem, qui est in secundo de Officijs: Dictu quidem est procliue: itaq. uulgo loquuntur, sese in beneficijs collocandis, mores hominum, non fortunam sequi. honesta oratio est: sed quis est tandem &c.*

4:

Hoc quid sit? Si. omnes qui amant] *in dimetiendo uersu, qui, non eliditur: sed ita permanet, ut in illo Virgilij,*

Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
eius autē generis apud hunc poetam satis multa sunt.

5.

Neque tu hoc dicas tibi non prædictum] *ita est aperte in meo manu scripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca asseruantur: estq. hæc uera huius loci lectio, quicquid interpres de tribus negationibus comminiscatur.*

Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes.] *Goueanus de suo addit particulam, quòd: hoc modo, iam dudum quòd Lesbiam adduci iubes, uidelicet quia putauit hos omnes uersus iambicos esse. sed falsus est. sunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici, præter postremos duos, qui sunt iambici quadrati acatalectici.*

6.

Vxorem decreuit dare sese mi hodie] *in alijs, decrerat. sed & meus manu scriptus habet, decreuit; & is, qui in hac urbe abhinc annos octuaginta duos impressus est: cuius ego posthac testimonio cum utar, ueterem Venetum nominabo. qui quidē liber, etsi, ut illa erant tempora, mendis innumerabilibus scatet; tamen ita multa, ita præclara ueteris scripturæ uestigia retinet, incredibile ut mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem, quin hoc loco melius sit; dubitare non oportet: loquitur enim non de primo illo consilio, quo nuptiæ in hunc diē constitutæ fuerant: (tunc enim non esset, cur diceret, - Non ne oportuit præsciisse me ante? quippe qui id satis multo ante cognosset, ut e multis huius fabulæ locis colligitur) sed de secundo, quod patrem subito, atque ex tempore cepisse arbitratur. cum hæc iam scripsissem, animaduerti in libro quoque manuscripto Bernardini Lauretani, decreuit, non decreuerat, legi.*

Adeon' hominem inuenustum] *inuenustum, hoc loco accipere debemus, in rebus amatorijs infortunatum, & infelicem: quod Græci dicunt, ἀναφρόδιτον.*

Græcus

Græcus ille Samosathensis, ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἀναφρόδιτός εἰμι εἰς τὰ ἐρωτικά. καὶ δύο γοῦν, οὓς μάλιστα ὑπερηγάπησα, τὴν Δάφνην, καὶ τὸν Ὑάκινθον, ἡ μὲν ἀποδιδράσκει με καὶ μισεῖ, ὁ δὲ ὑπὸ τῆς δίσκου ἀπώλετο. *& uenustas interdum est* ἡ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς δ' δαιμονία. *Terentius, quis me est fortunatior, uenustatisq. adeo plenior? ubi tamé Nonius legit uetustatis: sed falso, ut puto.*

Pro deum, atque hominum, nullon'ego] *Dimeter est iambicus, quales etiam duos paullo supra octonarijs admiscuit. in alijs legebatur, Pro Deum, atque hominum fidem, nullon'ego: quo modo si legas, uersus stare non potest. neque tamen ausus essem illud, fidé, expungere, nisi primum uidissem abesse a meo manuscripto; deinde meminissem, eodem modo locutum húc ipsum poetam in Phormione, - Pro deú immortaliú,*

Negat Phaniú hanc sibi cognatam esse Demipho? ubi etiam consimilem e Ciceronis œconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deum immortalium, primum eam docebas, quæso?

7.

Hoc incertum quorsum accidat.] *Quorsum cadat. accidere enim uetere latina lingua est cadere. ut, cum dicimus, accidere ad genua. Ennius,*

Cæsa accidissent ad terram abiegna trabes.

7:

Quæso ædepol Charine, quoniã id fieri, quod uis, non potest: uelis id, quod possit.] *Fuit hæc sententia summi philosophi Aristotelis, de quo apud Stobæum hæc leguntur.* Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπει-

δὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βέλεσθαι, ὡς γίνεται.

8.

Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam] *Hunc uersum, ut in omnibus libris repereram, ita reliqui, summa ipsorum consensione permotus: puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo, neque cõsilij copiã. nam & Charinus hoc ordine proposuerat, - auxiliũ, consilium, expetens. & ipsa uersus ratio, ut ita legas, exigere uidetur.

9:

Egomet continuo ad Chremem] *Liber meus, Ego me continuo ad Chremem: quod mihi quidem multo uenustius uidetur.*

10:

Qui se sciret non deserturum] *Vnum habeo librũ ueterẽ, in quo scriptum est, qui se sciret non desertuiri.*

12:

Num immemores discipuli?] *Alij emendant, Nũ immemores discipli? ego nihil mutandum censeo: in tertia enim huius carminis sede esse pedem, qui proceleumaticus dicitur: ut in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Non fiet: hoc modo sine te exorem. scilicet.

Ita faciam. quid? quid aliud uolui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, et amphimacrum ab iambico excludit; mihi quidẽ multis de caussis non placet. eas caussas tunc explicabo, cum

cum Plautum a me emendatum in publicum emittá: quod, si uita suppeditabit, cito fore confido.

Adhuc Archillis quæ assolent, quæq́. oportet] *In ueteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot uersus, quorum dimensionem explicare ex ueteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*

13.

Tibi uideor esse, quem tam aperte] *In alijs, Tibi uideor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat, deesse aliquid ad uersum; feceratq́., Tibi uideor ego, quem tam aperte, &c. quod ego reposui, in ueteribus libris summa consensione reperitur.*

14:

Amantium iræ, amoris integratio est] *Ita est in libris manuscriptis: in uetere tamen Veneto, reintegratio. apud Seruium in Eclogam* 11 *legitur, redintegratio. hanc autem sententiam ita expressit Plautus:*

Verum iræ, si quæ eueniunt forte huiusmodi
Inter eos, rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quàm prius.

sed et apud Aelianum lib. 11 *de uaria historia legisse uideor quiddam ab hoc loco non nimis alienum. id est huiusmodi. Pausaniæ Agatho poeta in amoribus, ac delicijs fuit. uentitabat autem sæpe uterque eorum una ad Archelaum regem, qui & Musarum erat studio deditus, et a rebus amatorijs minime alienus. hic cum illos inter se crebro dissidentes uideret, contemptui esse amatorem amato autumabat. quodam igitur die, quæso, inquit, Agatho, quod ingenium tibi*

est, qui homini uni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter irasceris? ego dicam tibi o rex, inquit ille. non enim ista facio, uel quòd Pausaniæ parum cupiam, uel quòd agresti sim, efferoq. ingenio. quin si mihi uel aliunde, uel ex ipso poetices studio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio est, eam ego demum summam esse uoluptatem amantibus duco, cum e dissensione in gratiam cum ijs, quos amant, redeunt: exploratumq. habeo, nihil ipsis accidere posse iucundius. hanc igitur uoluptatem sæpe Pausaniæ impertior, qui ei frequenter irascar: non modico enim gaudio perfunditur, cum me sibi statim conciliari uidet. id gaudium non persentisceret, si amor in eum meus uno quasi tenore, et sine ulla eiusmodi offensione procederet. Hæc Agatho; quæ rex non mediocriter laudasse perhibetur.

15:

Insperante hoc, atque inuito Pamphilo] *Insperante sene, Pamphilo autem inuito. hoc uisum est admonere, quoniam sunt, qui utrunque ad Pamphilum referant: quo nihil fieri ineptius potest.*

16:

Hoccine credibile est, aut memorabile] *Horum primorum uersuum rationem explicare difficile est. quidam, magna in mutando licentia usi, fecere iambicos octonarios. ego ueterem scripturam cum fide proponere, ut erat, malui.*

Hic, ubi opus est, Non uerentur:] *Similis est sententia Plauti in Epidico.*

Plerique

Plerique homines sunt, quos, cum nihil refert, pudet ubi: pudendum est, Ibi eos deserit pudor.

17:

Quis homo istuc? Dauos. Dauos? Dauos omnia] *Diuine hunc uersum iam pridem restituerat homo ingeniosissimus, Antonius Goueanus, qui, etiam si præterea aliud nihil præstitisset, est tamen, cur ei Terentij amatores multum se debere fateantur.*

21.

Vt quimus, aiunt: quando, ut uolumus, non licet] *circumfertur apud Græcos senarius, ex quo hic expressus uidetur:*

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

Optume hospes] *Mirum est, quantulæ res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant. antea cum hic locus ita legeretur,*

Optume hospes pol Crito antiquum obtines:

Non nulli, qui uersum non cõstare animaduerterent, contra omnium librorũ fidem, ex, optume, fecerunt, oportune; quo nihil minus oportunum cogitari poterat. Goueanus, & librorum ueterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morem: hoc modo,

Morem optume hospes pol Crito antiquũ obtines. ego, unica litterula adiecta, (quæ quàm facile a librarijs omitti potuerit, nemo non uidet: sæpe enim in hoc genere peccarunt, cum litteram, quæ geminanda erat, semel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (uti mea fert opinio) emendaui.

Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo] *uocem antiquam, multimodis, quæ nusquam in uulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in ueterem quasi possessionem restitui. de qua & similibus Cicero in Oratore: Sed quid ego uocales? sine uocalibus sæpe breuitatis caussa contrahebant, ut ita dicerent, multimodis, uasargenteis, passicrinibus, tectifractis. et in tertio de Oratore citatur hic ueteris poetæ uersus,*

Multimodis sum circumuentus, morbo, exilio, atque inopia.

Hac autem ipsa uoce sæpe usum Lucretium, notius est, quàm ut collectis exemplis patefieri necesse sit.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

IVIS *quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex ijs Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuere e Sunio, & mercatori cuidam Rhodio uendidere: qui, Rhodum aduectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. hæc acceptam puellam pari cura ac ſtudio, cum Thaide filia cœpit educere: nemo ut eſſet, qui non utranque ex ipſa genitam eſſe arbitraretur. Thais, quæ grandiuſcula erat, cum ad eam æta-*

tem

tem peruenisset, ut uiris placere posset; maternam, ut fit, uiuendi rationem insecuta, cum hospite quodá Athenas uenit, qui eam postea moriens heredem reliquit. interea miles Thraso nomine, ad eam adiecit animum, cumq. cum ea per aliquod tempus consueuisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies uitam cum morte commutauerat, fraterq. ipsius Pamphilam uenalem proposuerat, sperans eam, quòd & formosa esset, & fidibus sciret, præclare a se uenditum iri. forte accidit, ut eo ipso tẽpore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut esset, quod amicæ, Athenas reuersus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adiunxeratq. sibi Phædriam, adolescentem Athenienscm, Lachetis filium. inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila; iamq. cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eò peruenerat, ut non dubijs indicijs intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemq. facto & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed cum cognosset de amore Phædriæ puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quiduis sibi faciundum putabat. tandem, cum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi,

cuius

cuius animum offenderet, probaturam, Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. postridie accersito ei, atque ægreferenti, tandem se purgat, multisq. precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phædria, ut huius bidui molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut eunuchum & Aethiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deducerentur, conspicatus in uia Phædriæ frater natu minor, Chærea ita eius amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquieuit, quàm, eius rei caussa, ad Thaidem pro eunucho deductus est. quid plura? Thaide ad cenam cum milite profecta, uirgini a Chærea per uim uitium offertur. turbæ undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem & clientelam recipitur, Chærea agnitam Pamphilam duxit uxorem, Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricij partem, Gnatonis parasiti opera, admittitur.

SCHOLIA.

27:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quàm plurimis.] *Iam pridem admonuit Aemilius Ferrettus, quàm plurimis, hoc loco duas esse dictiones: sensumq. esse; si quisquam est, qui suum studium*

dium eò referat, ut bonis potius, quàm ut plurimis placeat, &c. deest igitur particula, potius; ut in illo Plauti ex Rudente.

- certum est moriri, quàm hunc pati lenonem in me grassari:

sic etiam sæpe loquuntur Græci. Homerus,

Αυτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν, ἤ τινα τῶνδε.

Idem, βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι. *Alexander in epistola ad Aristotelem:* ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι, διαφέρειν. *contra quæ hic particula deest, ea sæpe alijs in sermone latino locis redundat. Cicero in Diuinatione: Tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos, esse malunt? Plautus Sticho:*

Si manere hic sese malint potius, quàm aliò nubere.

Terentius Adelphis.

Quin, quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia. Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire. Palladius de insitione: Malo operam eius expectare potius, quàm timere.

Existimauit esse, sic existimet] *Ex glossemate alicuius barbari, & inepti magistri irrepserat in hunc uersum uox, sciat: hoc modo, sic existimet, sciat. id collegi primum ex uetere libro Veneto, & quattuor manuscriptis, quibus usus sum. in quibus erat omnibus,*

Existimauit esse, sic existimet, sciat, præsumat. ut appareret, primum uerbum Terentij esse, reliqua

qua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum discriminis animaduerti, quòd in uetere Veneto, pro, existimauit, perperam legitur, existimat. sed & in libro uiri clarissimi, Petri Bembi, locus hic totus ita scriptus, uti eum nos emendauimus, legitur.

28:

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita Here] *Continuatam esse hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoq. interiecta personarum nomina sustuli. libet uersus apponere, quibus hunc locum expressit Horatius.*

Porrigis irato puero cum poma, recusat.
Sume catelle. negat. si non des, optat. amator
Exclusus qui distat? ait, ubi secum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arcessitus, & hæret
Inuisis foribus: nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit, reuocat. redeam? non, si obsecret. ecce
Seruus non paullo sapientior. O here, quæ res
Nec modũ habet, neque consiliũ, ratione modoq.
Tractari non uult. in amore hæc sunt mala: bellũ,
Pax, rursum. hæc si quis, tempestatis prope ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione, modoque.

sed & Persius:

Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersor, & ultro
Supplicet, accedam? &c.

-Vtinam

-Vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum.] *Simile est uotum illud Theocriti:*
Εἴθ' ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες
Νῶϊν.

33.

Viden', ossum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque secutus sum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto, atque intelligenti aspernari fas puto. in libris tamen, quos uidi, omnibus erat, uel ocium, uel otium. uocem ossum, Charisius exponit.*
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem uideo] *Versum non constare, omnes, ut opinor, uident. ego uerebar, ne Terentius scripsisset, Sed Parmenonem ante ostium meretricis tristem uideo: posteaq. ad nomen, meretricis, apposita esset glossa, Thaidis: quæ deinde irrepsisset in uersum.*

33:

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus] *Hic quoque uersus non constat. constabit autem, si legas hoc modo:*
Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus,
Næ tu istam faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
idq. ego uerum esse arbitror. eodemq. modo corrigendum esse uersum ex Heauton timorumeno, qui cũ uulgo ita legatur,
Mane, mane. quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?
ita legendus uidetur:

Mane,

Mane, mane. quid est, quod tam a nobis grauiter
crepuit foris?
omnino tamen ueteres libri cum uulgatis consentiũt.

34:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem]
Hanc lectionem & libro quinto Priscianus agnoscit,
& consentiens librorũ ueterum cõfirmat auctoritas.

36:

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere.
C. di uortant bene] *Defugere auctoritatẽ, quid*
sit, uideo etiam ab eruditis hominibus ignorari. ua-
let autem, cum ipse rei alicuius faciundæ auctor fue-
ris, eiusq. euentum in te receperis, id inficiari postea,
& fateri nolle, eam auctore te factam. liquido con-
stare hoc, propositis exemplis, potest. Plautus.

Suspende, uinci, uerbera: auctor sum, sino.
M. *Si auctoritatem postea defugeris;*
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc enim significat: si tu postea inficiari uolueris, te
harum mihi rerũ auctorem fuisse. Cicero pro Sylla:
Itaque attende iam Torquate, quàm ego non defu-
giam auctoritatem cõsulatus mei. id est, quàm non
recusem, quo minus ea, quæ me consule, in opprimen
da coniuratione gesta sunt, ea me auctore omnia ge-
sta esse dicantur. hæc illius orationis cum sit uis, pu-
to, hoc quoque loco, illud, Nunquam defugiam au-
ctoritatem, non a Parmenone, sed a Chærea dici,
personarumq. nomina ita distingui oportere.

P. Iubes

P. Iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
Nunquam defugiam auctoritatem. P. Sequere.
di uortant bene.
ut interroganti ſeruo, ita reſpondeat Chærea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque unquam recuſabo, quo minus tu, quicquid huius factum erit, auctore atque impulſore me factum eſſe dicas. tum ſeruus: ſequere, inquit, di uortant bene. nam hæc quoque poſtrema uerba non tam Chæreæ cupido ac confidenti conueniunt, quàm ſeruo dubio animi, & inceptionis tam periculoſæ euentum extimeſcenti.

37.

Labore alieno magno partam gloriam,
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,
Qui in te eſt] *Antea, qui habet ſalem, Quod in te eſt. ſed fieri nullo modo poteſt, quin aut legendum ſit, ſalem qui, (quo modo & libri ueteres habent, & Priſcianus legit) aut certe, ſale quod. neutro enim genere ſale, recto caſu, apud ueteres dicebatur: cuius rei præter ceteros auctor eſt Chariſius.*

38:

-Fac periclum in litteris;
Fac in paleſtra, in muſicis: quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertē dabo] *hinc ſciri poteſt, quibus olim ſtudijs liberi adoleſcentes inſtituerentur. hæc autem ipſa ponit; Ariſtoteles additq. præterea pingendi artem. eius uerba ſunt ex* VIII πολιτικῶν. *ἔστι δὲ τέτταρα χεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.*

Omnia

Omnia prius experiri uerbis, quàm armis, ſapientem decet] *a libris impreſſis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uerſus. in meo manuſcripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri conſilio, quàm armis, ſapientem decet. at illud uerſus ratio non patiebatur. Verbis, eſt in uetere Veneto, & in manu ſcripto, cuius mihi copiam fecit honeſtiſſimus, & omni liberali doctrina politiſſimus adoleſcens, Bernardinus Lauretanus. Si cui tamen illud, conſilio, magis arridet, poterit ita legere, ut & in quibuſdam impreſſis,*

Conſilio omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem decet.

49.

Aufugiſtin'? Ch. hera, factum. Th. ſatin' id tibi placet?

Ch. Non. Th. credin' te impune habiturum?] *In alijs, credin'te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in cauſſa eſt, quòd infra quoque Terentium ita locutum uideo, Siquidem iſtuc impune habueris.*

51.

Quæ, cum amatore ſuo cũ cenant, liguriunt] *Hic certe eſt creticus primo loco. ſed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,*

Cum amatore ſuo quæ cum cenant, liguriunt. neque animaduertit, ſe eodem recidere. uerbum enim, ligurio, ſecundam ſyllabam producit. Horatius:

Semeſos piſces, tepidumq. ligurierat ius.

neque deſunt eruditi homines, qui r littera gemina-

ta

ta ſcribendum cenſeant.

Quæ futura exempla] *notum eſt ex Platone, tria eſſe pœnarum genera,* κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: *de quibus eſt etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi poteſt, quid hoc, & ſimilibus locis exempli nomen ualeat: itemq., quàm proprie inſcripta ſit illa altera fabula,* ἑαυτὸν τιμωρούμενος.

51:

-nunc minatur porro ſeſe, id quod mœchis ſolet] *Quid autem id eſt, quod deprehenſis mœchis fieri ſolebat? dixi equidem alibi: ſed hic quoque non omittendum uidetur. inſperſo cinere calido, nates eis depilabant: immittebantq. in ſedem raphanos. Ariſtophanes* νεφέλαις. τὶ δ', ἢν ῥαφανιδοθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τὲ τιλθῇ, ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ δ' ῥύπωνλος εἶναι; *ubi interpres:* οὕτω, *inquit,* τὲς ἁλόντας μοίχους ἠκίζονλο. ῥαφανίδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τὲς πρωκτοὺς τούτων. καὶ παρατίλλοντες αὐτοὺς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασον, βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. *Græcus ille Samoſathenſis.* ἐν Αρμενίᾳ μοιχὸν ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τοῦ τέγους ἁλούμενος, διέφυγε, ῥαφανίδι τὴν πυγὴν βεβυσμένος.

52:

An in Aſtu uenit?] *Eadem uoce uſus eſt & M. Tullius in ſecundo de legibus. Veſtri Attici, prius quàm eos Theſeus demigrare ex agris, & in Aſtu, quod appellatur, omnes ſe conferre iuſſit, &c.*

54.

Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua di-

 gnius]

gnius] *Hunc uersum quidam sine causſa mutare uoluerunt: quòd nescirent, uocem, nihil, etiam producta posteriore syllaba enuntiari. Exemplum autem est & apud Ouidium.*

Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.

55.

Si in platea hac te offendero post unquã; quòd dicas mihi] *Ex glossemate aliquo in ordinẽ uerborum Terentij defluxerant uoces duæ, nihil est: quas cum alijs de causſis, tum quia uersum manifesto corrumpebant, sustuli. est autem particula, quòd, ita posita, ut in illo Plauti:*

Quòd ile gallinam, aut columbam se sectari, aut simiã
Dicat; perijstis, nisi usque ad mortẽ multa is male.

de quo, alijsq. similibus commemoraui quodam loco in Catullum. Sed & Terentius ipse supra ita locutus est:

Sane, quòd tibi nunc uideatur esse, hic nebulo magnus est.

& Cicero in Pisonem: Nam quòd uobis iste, tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus; nũc uero etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse uideatur. nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius.

55:

Hunc comedendum & deridendum uobis præbeo. Ch. placet] *Quia facile suspicor, fore permultos*

multos, qui me a peruulgata huius loci lectione receſſiſſe mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi conſtituendam, ac conſtabiliendam puto. ante me igitur ita in impreſſis pæne omnibus legebatur:

Hunc comedendú, & deridendum uobis propino.

atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum eſſet, propinare aliquem comedendum: cum in ipſo propinandi uerbo, bibendi ſit, non comedendi, ſignificatio. nam ſi ſolum illud alterum fuiſſet; poterat fortaſſe ita dictum uideri, propinare aliquem deridendú, ut apud Demoſthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. *& apud Euripidem in Rhœſo.*

Ελλησιν ἡμᾶς προύπιες, τὸ σὸν μέρος.

certe quidem, comedendum propinare, ſatis lepide dici non poſſe opinabar, uiderat hoc neſcio quis, qui libros Sebaſtiani Gryphij, anno MD XLIIII *impreſſos, correxerat: itaque in illis ſcriptú reperias:*

Hunc comedendum, & bibendum uobis propino.

at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uerſuum fuiſſe: profecto enim, ſi aliquid in hoc genere ualuiſſet, poterat digitis, ut ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimá uerſus menſuram deſiderari. mouebat ipſa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam ſyllabam, longam ſecundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non ſuperbe.

ergo ſi quis id uerbum retineat, erit iambus in tro-

chaico uersu: quod ita absurdum est, ualde ut mirer, quid adducere potuerit insigniter eruditum hominem Camerarium, ut affirmaret, id interdum fieri posse. neque tamen quicquam hoc loco mouere ausus essem sine ueterum librorum testimonio. quattuor, cũ hæc scriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus scriptum erat:

Hunc comedendum, & deridendum uobis præbeo.

itaque sustinendam amplius sententiam non putaui: sed, omni dubitatione remota, reponendum id uerbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totum, librorum ueterum consentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortasse possit, ut quispiam, ne hanc emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur; qui hoc uerbum explicans, Facete, inquit, dixit, ut parasitus, & quasi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum est. sed eam ipsam si quis accurate consideret, uidebit, ad præbendi nihilo minus, quàm ad propinandi, uerbum posse accommodari. præbere enim apte admodum in epulis cõuiuijsq. dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponsalia Crassipedi præbui. quin & eum qui præbet, pro epuli domino, dixisse Horatium, homines eruditissimi affirmant, qui ita legunt illud e primo sermonum:

E quibus unus auet quauis aspergere cunctos,
Præter eum qui præbet, aqua.

non, ut uulgo legitur,

Præter æum, qui præbet aquam.

M. ANTONII MVRETI IN HEAVTON TIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM.

HREMES *Soſtratæ uxori gra uida præceperat, ſi puellam pareret, ut eam ſtatim interficeret. fuit hæc immanitas in ueterũ moribus, ut, cum fera nulla ſit, quæ fœtus ſuos non diligat, ipſi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Soſtrata puellam enixa, (ut eſt maternus ſemper animus clementior) uitam ei adimere non ſuſtinuit: ſed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponẽdá dedit: etiamq., muliebri quadam ſuperſtitione, annulum de digito detractum ſuo, iuſſit, ut una cum puella exponeret. id, quod tum ſtulte factum uideri poterat, poſtea puellæ ſaluti fuit. eius enim annuli ope tandem agnita eſt a ſuis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatq. ut ſuam. eam, cum adoleuiſſet, anusq. illius filia putaretur, Menedemi filius, Clinia perdite amare cœpit; prope iam ut pro uxore haberet. quod ubi reſciuit pater, ita uiolenter tulit, ut filiũ, aſſiduitate iurgandi, clã, militatum in Aſiam abire coegerit. tum uero qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiuſdem abſentiam ferre cœpit. itaque ut de ſe ſupplicium abſenti filio da-*

ret, qui eum ſæuitia ſua exegiſſet ex ædibus, ædes ſupellectilem, familiam uendit, præter, qui ſeru ad opus ruri faciundum utiles erant: ingentemq. ſi- bi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non ſeruos modo exerceret, uerũ etiam, homo ſexagena- rius, ſenectutẽ miſeris modis excruciaret ſuã. profecto Clinia, Philtere, quæ ut, dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum uitæ diem morte confecit. Clinia, cum iam menſis tres abfuiſſet, amicæ deſiderio re- uerſus, non auſus eſt patri ſe in conſpectum dare, antiquam illius aſperitatem ueritus: ſed ad Clitipho- nem, Chremetis filium diuertit; quicum magna ipſi a puero familiaritas interceſſerat. Clitipho, ſodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem ſeruos (iam au- tem adueſperaſcebat) in urbem, ad accerſendam Antiphilam, mittit. expoſuerat eo ipſo die Mene- demus Chremeti, quanto ſibi deſiderio eſſet filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nuntiarent. continuit tamen ſe in diem poſterum, quòd ita ma- gis e re illius fore cenſeret. Syrus, ſumma ſeruus & audacia, & aſtutia, qui Antiphilam tantum accer- ſere iuſſus eſſet, etiam Bacchidem adduxit. erat hæc meretrix procax, potens, ſumptuoſa, nobilis, cuius ſe amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo au- tem res Chremetem lateret, hoc conſilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam uero unam de illius ancillis eſſe ſimularent. poſtridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiſci-

tur,

tur; & redüſſe Cliniam nuntiat. ille gaudio amens, filium iamiam uidere, iamiam amplecti, iamiam eiſe ſuaq. omnia permittere cupiebat. at Chremes, caue, inquit, faxis: iſtoc enim modo & te, & eum, & rem una perdideris tuam. ſimul ei oſtendit, quot incommoda capturus ſit, ſi tam molli eſſe ſe, tamq. infracto animo oſtenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem exiſtimabat) non iam pauperculam eſſe, aut paruo contentam, ut antea: ſed ſumptuoſam, gemmis atque auro collucentem, cum familia numeroſiſſima. una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit; nedum tu te cenſeas oneri ferundo fore, ſi te illi perpetuo ſumptibus ſuppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: iſtud tamen tam impotens illius deſiderium occultum habeto. tum ſi ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam aduerſum te aliquam ſtruet, falli te ſinito. ita et eum commodius retinebis apud te, & ſumptum facies minus. hæc Chremes, neſcius (ut ſunt humana) oculatum foris eſſe ſe, cæcum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quo modo illi a Chremete ipſo conficeret. iamq. inibi erat, cum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturq., aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. iniecit in ſermone Syrus mendacium a ſe pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepiſſe a Bacchide: ea mortua, puellam

pro pecunia illa arrhaboni relictam. dum hæc aguntur, annulum suum agnouit Sostrata, eiusq. indicio, Antiphilam filiam suam esse cognouit. gaudio exiliens, omnẽ rem defert ad uirum; qui, ea leuiter obiurgata, repertam tamen filiam, ipse quoque gauisus est. iam omnia in tranquillo erant; absque Bacchide fuisset. sed & illi quoquo modo decem excudendæ erant argenti minæ; & periculum erat, ne aliqua eam Chremes filij amicam esse resciſceret. ibi Syrus audax consilium init, quo modo & utrique seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se e tam impedito negotio expediret. primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quo modo argentum a Menedemo eripiam. dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabimusq., ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur, teq. id cælatum uelit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamq. petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui nouæ nuptæ ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. iam autem ad Menedemum, Syri hortatu, trãsierat Bacchis; et eò pompam omnem suam traduxerat. Chremes primo non satis consilium illud probare. at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua oppoſita erat pignori, quin dissoluas, facere honeste non potes. Ego uero, inquit Chremes, & libenter quidem. Immo uero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat. ita enim facilius credet Menedemus,

eam

eam illius esse. Sit ita sane. numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. interea tota res detegitur. indignari Chremes, et fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricijs amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat; huius, non nisi biduo explicari potest.

SCHOLIA.

58.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique] *in alijs illud, denique, cum sequentibus coniungitur, hoc modo:*

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de Finibus citans hunc locum, facile ostendit, denique, finem periodi esse. & alioqui scio, alijs quoque locis hac uoce ita usum Terentium.

At enim me, quantum hic operis fiat, pænitet] *impressi, ut opinor, omnes, præter eos, quos, aliquot abhinc annos, ediderat Manutius:*

At enim, dices, ne quantū hic operis fiat pænitet. miror autē, ne Goueanum quidem ipsum uidisse, detracto uerbo, dices, multis partibus uenustiorem orationem fieri: recepto autē, uersum constare non posse.

Si

Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?] *Neque conſtat uerſus, neque ſententia mihi quidem ſatis aperta eſt. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil poſſem, quod in ueteribus libris erat, cum fide proponere, ſatis habui. Sunt qui putent legendũ, Si cui labori eſt, nollem. hoc ſenſu. Si quem tibi laborem, ac moleſtiam affert huius rei explicatio, ac patefactio, nollem equidẽ urgere te, ac tibi moleſtus eſſe.*

59.

Aetate me putauit, & ſapientia,] *in alijs: Et ætate putauit me, & beneuolentia: quæ lectio neque inconcinna eſt, & ueterum librorum teſtimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuo ſcribitur, beniuolentia. ego Petri Bembi auctoritatem, ac teſtimonium ſequi malui.*

59:

Victum exercerent ſuum] *Dionyſius Lambinus, homo commemorabili doctrina, pariq. probitate præditus, cenſet hoc loco legendum, uictum exarcirent ſuum. Sed in libro Petri Bembi, non tantum, ut in alijs, exercerent, legitur, uerum etiam adſcripta eſt ad latus explicatio quædam huius uocis, quæ ſcripturæ illius integritatem confirmet. multum autem eius libri ualere debet auctoritas. eſt enim ita antiquus, ut Angelus Politianus, qui multos ueteres libros uiderat, teſtatus ſit, omnium cuiuſque generis librorum, quos ipſe unquam uidiſſet, eum ſibi antiquiſſimum uideri. quod ego ipſius Politiani manuſcriptum legere memini.*

Quàm

Quàm iniqui sunt patres] *Miror, quid sibi voluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cum enim, Chremete solo ingresso domum, Clitipho in proscenio remanserit, nemo profecto non uidet, eorum duntaxat, quibus comica ratio non penitus ignota est, non modo nouum actum, sed ne nouam quidem (si ita loquendum est) scenam hoc loco esse posse.*

61:

Astutus, næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam] *Contemptum hunc paternarum admonitionum mirifice expressit Theocritus; apud quem pastor quidam, cum, æstatem a se non metui, indicare uellet, ait tanti eam a se fieri, quanti a liberis patrum matrumq. uerba fiunt. uersus hi sunt,*

Τᾷ δὲ θέρδος φρύγοντος ἐγὼ τόσον μελεδαίνω,
Οσσον ἐρῶντι παιδὸς μύθων, καὶ μητρὸς ἀκούειν.

Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum satagit, attamen] *Nescio quo modo factum est, ut hic uersus meam diligentiam fugerit. ita enim emendandus fuerat, ut est in quibusdam impressis, & in omnibus calamo notatis:*

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet, &c.

62:

- uerum interea, dum sermones cædimus] *Genus hoc loquendi dictum esse a Græcis, admonet Priscianus libro* XVIII, *eos enim ita dicere solitos,* κόπτειν λόγους, *aut* κόπτειν ῥήματα.

Non

Non oportuit relictas. portant quid rerum?] *Ita sæpe loquebantur ueteres, cum magnam rei alicuius uim, aut copiam indicare uellent. Sic in Andria: Di boni, boni quid porto? et in hac ipsa fabula,*

Modo pitissando quid uini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico.

Tum captiuorum quid ducunt secum? pueros, uirgines,

Binos, ternos alius quisque: fit concursus per uias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipsum, profudisse Neronem?

64.

Nam disciplina est iisdem, numerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant uiam] *præceptum hoc ita cõplexus est Ouid. in arte:*

Sed prius ancillam captatæ nosse puellæ
Cura sit. accessus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, si uolet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo. multimodis iniurius] *Hic quoque, multimodis ut legas, ipsa uersus ratio cogit. quod neminem antea animaduertisse, mirum est.*

65.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni] *In alijs omnibus, tu ne? quod boni est. mirumq., quàm suo more, id est, quàm inepte, quamq. ridicule locum hunc interpretentur litteratores. illius igitur nobis sententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda*

perienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet. nam nescias, Eius sit potestas posthac, an nunquam, tibi. Sed cum, eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuersus, dic modo uerũ, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie sero, ac nequicquam uoles. tum demum Clinia interruptam orationem persecutus est.

Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera] *uenuste, huic homini, dixit, cum seipsum designaret, sic apud Plautum in Epidico.*

Quid uerba facimus? homini huic opust quadraginta minis. Sic Demea Adelphis:

Vin' tu huic seni auscultare?

& apud Sophoclem Vlysses:

Ἐχθρός γε τῷ δε τ' ἀνδρὶ καὶ τανῦν ἔτι.

& apud Euripidem Admeti pater:

Μὴ θνῇσχ' ὑπὲρ τοῦ δ' ἀνδρὸς, ὃδ' ἐγὼ πρὸ σοῦ.

66:

Lucisci hoc iam: cesso pultare ostium] *In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & scriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Lucescit: hoc iam cesso pultare ostium &c.*
quæ sit autem uis huius orationis, Lucisci hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

67:

Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet,] *loquendi ratio a Plauto, ut uidetur, accepta;*

pta ; cuius eſt uerſus ille , Bacchidibus :

Omnium ad perniciem inſtructa domus opime , atque opipare .

68 .

Conſilia adoleſcentes : & tibi perdere] *Verſus conſtare non uidetur . ſuſpicor legendum , adoleſcentes : & ita ſcripſiſſe ueteres , cum uellent ſecundam huius nominis ſyllabam producere .*

68 .

Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi meis] *ſuſpicor , fuiſſe in græco Menandri , ὕπνον οὐχ ἑώρακα . ſiquidem ὕπνον ὁρᾶν , eodem ſenſu , pure admodum ac proprie dicitur . Ariſtophanes ueſpis :*

Ὑπνου δ' ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ παππάλην .

68 :

Ne nos inter nos congruere ſentiant.] *Claudeo , pro , claudo , dictum a ueteribus legimus . ſed & uiueo , pro , uiuo ; & , diceo , pro , dico , uſitata aliquando fuiſſe , conſtat ex Nonio , apud quem citatur illud ex Næuio :*

tibi , dum uiuebo , fidelis ero .

ubi tamen uulgo male legitur , uidebo . & item illud ex eodem : Primum quod dicebo , recte : ſecundum quod dicebo , eo melius . ita neceſſe eſt , congrueo , hoc loco , non , congruo , dictum fuiſſe a Terentio , intelligamus . nam , niſi congruere legas , ſyllaba , quæ proxime ultimam eſt , producta , ut uerſus conſtet , non aſſequeris .

Diſſolui me otioſus operam ut tibi darem] *in alijs ,*

alijs, Dissolui me ocyus, operam ut darem tibi. sed, quin ea uera scriptura sit, quam nos ei, quæ uulgo recepta est, anteposuimus, cur dubitetur, caussa non est. primum Io. Pierius, spectatæ eruditionis, acerrimiq. iudicij senex, affirmat, eam esse in optimo illo Romano libro. est & in altero eorum, qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac urbe, in cœnobio sodalium Antonianorum asseruantur. sed & Bernardini Lauretani antiquus eam confirmat liber: & Terentius ipse alibi eodem modo locutus est:

Nos ocioſi operam dabamus Phædriæ:

Hoc autem loco potissimum libet pusillum quiddam, neque tamen contemnendum, cum studiosis communicare. id est super ratione scribendæ uocis, ocium; quam uideo ab alijs per t, ab alijs per c litteram scribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo unquam subtilius, nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis, bonæq. frugis plenissimis annotationibus in Virgilium suis, quid hac de re sentiret, aperuit. nam cum in Romano libro uersum illum ita scriptum esse dicat.

Parthenope studijs florentem ignobilis oci,

alijs tamen locis omnibus eo ipso in libro ocium affirmat legi. profert etiá inscriptiones antiquas, librosq. ueteres aliquot, in quibus ea uox per t litteram legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea ocium & negocium scribere consueuissem, idq. uerius putarem; postea, sola ipsius auctoritate motus, a mea consuetudine discesserim. neque tamen, quid sentiam,

dissi-

dissimulandum puto. marmora, numismata ue anti qua, quæ hanc, aut illam scripturam confirmarent, mihi quidem inspicere adhuc non contigit. libros uete res non nullos uidi, in quibus otium; multis partibus plures, in quibus ocium, scriberetur. adeoq. nunc ip sum, de quattuor manuscriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus otium, in alijs duobus ocium per- petuo scribitur. habeo & Sallustium satis antiquū, in quo nunquam aliter, quàm ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot uidi ueteres libros, in eis eodem modo scriptum animaduerti. Paullus quidem Magnolus, magna homo doctrina, diligen- tia etiam admirabili cum Ciceronis libros de Officijs accuratissime cum antiquis exemplaribus contulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus ocium & negocium per c litteram reperisse. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suspectiones, inimicitiæ, induciæ:

Induciæ, inquit, sunt pax in paucos dies: uel quòd in diem dentur, uel quòd in dies ocium præbeant. quæ si posterior notatio uera est, dubitationem res amplius nullam habet. quinetiam si uera non sit, credibile ta men est, Donatum aliquam probabilitatem secutum: quæ nulla fuisset, si ipsius temporibus, inducias per c, ocium autem per t, scribere eruditi consuessent. piget super re tam tenui plura uerba facere: neque sane magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, ut ille dicebat, Græciæ fortu-

nas,

nas, ſatis intelligo. cum tamen eruditiſſimi olim homines de ſingulis litteris ſingulos libros ſcripſiſſe memorentur; non eſt cur ego, qui præclare mecum agi duco, ſi per illorum ueſtigia repere liceat, has diſputationes mihi parum decoras putem.

69.

S.Garris. C.hæc facta ab illo oportebant Syre] *antique dictum, ut in Andria, - quæ aſſolent, quæq. oportent.*

69:

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere] *In alijs, malefacerem. nemo autem non uidet, una a nobis detracta litterula, quàm commodum, quamq. apertum ſenſum effecerit, qui obſcurus antea, & perturbatus fuerat.*

Quid iſtuc quæſo? qui iſtic mos eſt Clytipho? ita ne fieri] *Qui hunc uerſum temere immutarũt, neſciebant uidelicet, fieri, prima producta, ſæpe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exemplis confirmandum eſt. Terentius,*

Credebam. minime. ſcite poterat fieri.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam a Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

plura ponerem, niſi hæc ſatis eſſe ad rem docendam arbitrarer. apud Plautum autem quàm multa eiuſmodi exempla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

Atque eius amicam ſubagitare, uel here in uino quàm immodeſtus] *Ne quis hoc me loco quicquam mutaſſe parum conſiderate putet; teſtificor in quattuor libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe me, ut excudendum curaui. quo modo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi uerſus rationem explicare poterit. quo modo nos legimus, quadratus eſt hypercataléctticus. in uino autem ita dictum eſt, ut apud Catullum,*

Marrucine Aſini, manu ſiniſtra
Non belle uteris in ioco, atque uino.

71.

- immo, ſi ſcias.

Hoc uide, quod inceptet facinus] *In alijs, Vah uide. ſed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauretani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto. hoc autem genere loquendi uſus eſt & ſupra, in hac ipſa comœdia:*

Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quæſitum ſcelus.

71:

Mane, mane. quid eſt, quòd tam a nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid ſuſpicer, iam ante dixi: legendum uidelicet, crepuit foris. alioqui enim uerſus iuſto longius excurrit. ueteres tamen libri ita habent, ut ipſi edidimus.*

Niſi me animus fallit, hic profecto eſt annulus, quem ego ſuſpicor.] *Cum Chremes & Syrus in*

in proſcenio remanſerint; non ſane uideo, quo modo hic principium actus eſſe poſſit.

72.

Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo herú damno auctus eſt.] *In alijs omnibus hoc modo:*

Suſtuliſti. so. *ſic eſt factum.* sy. *domina, ergo herus damno auctus eſt.*

quæ quidem mihi ſcriptura ſeipſam refellere uidetur. nam ſi dicenti uiro. Suſtuliſti, reſpondeat Soſtrata, ſic eſſe factum; primum inutili ſe mendacio obligabit: neque enim filiam ſuſtulerat ipſa, ſed exponendam dederat. deinde quo modo illa conuenient, quæ ab eadem poſtea dicuntur:

Minime. ſed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendá. ſed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere ſatis eſt: de ceteris non laboro. illud modo teneatur, quo modo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipſi uidimus, calamo notatis libris legi.

73.

Niſi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium] *Hæc, cum in alijs ſeparentur, in meo manu ſcripto continuantur cum ſuperioribus: neque cauſſa eſt, cur ſeparari debeant.*

Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere] *Hoc loco, utrum, neque ſatis ſcio, neque, ſi ſciam, dicere auſim; alterutrum quidem ſine dubio neceſſe eſt: ut aut ſolus ex ijs, qui uerſum hunc ha*

Etenus interpretati sunt, recte sentiam, aut solus errem. nam ceteri omnes, latere, ut uerbum accipiũt: ego nomen esse statuo. ac illi quidem quam sententiã efficiant, non est obscurum. ego uero ita intelligo: ut hanc suam Syrus emungendi pecuniã Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo se cum illo depugnare oporteat. sicut autem primum illud est gladiatori, ut antagonistam feriat: quod si non possit, proximum est, ut saltem bene tegat latus suum, nullaq. plaga accepta, abscedat e pugna: ita Syrus primum sibi illud fuisse dicit, ut senem argento circumduceret, sed cum rem in eum locum deductam uideat, magnum ut periculum sit, ne omnia fiant palam, nihil esse ait, quòd iam senem quasi ferire pecunia illa cogitet: triumphare se, ac putare secum præclare actum iri, si ex hac pugna, latere tecto, possit abscedere: id est, si ita possit euadere, nihil ut ex eo, quod iam factum est, nanciscatur mali.

74:

Tu fortasse, quid me fiat, parui curas] *In alijs, paruipendis. ego omnium ueterum librorum consensum secutus sum.*

76:

-ius summum sæpe summa malitia est. *in meo manu scripto, summa iniuria est.*

77.

Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' sis,
Qua causa id fiat, obsecundato in loco;

Quod

Quod imperabit, facito: loquitor paucula.] *Antea præpostero ordine legebantur hi uersus, in hunc modum:*

Qua cauſſa id fiat, obſecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu'ſis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem ſenſus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus eſt, & uel pueris perſpicuus. ita memini olim, cum in Academia Parriſienſi libros de Diuinatione publice interpretarer, emendatum a me eſſe locum quendam ex primo eorum librorum, qui, ut eſt in impreſſis libris, nullo modo intelligi poteſt. uersus ſunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos:
Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclarioremq. alterum immolare me.

ſunt autem legendi hoc ordine:

Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremq. alterum immolare me.

77:

Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manu ſcriptis quod repereram, id repræſentandum curaui. eſt autem ita locutus & in Andria:*

78:

Nam te scientem faciam, quicquid egero.] *Ita est in meo manuscripto, & in uetere Veneto. est autem dictum, te scientem faciam, pro, te consulam, te certiorem faciam.*

In illum nil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hæc] *Nihil muto. uolo tamen indicare, quid in ueteribus libris repererim. in meo manuscripto aperte legitur:*

- nam exuperat eius astutia omnia hæc.

in libro Lauretani legitur quidem, stultitia; sed aut eadem, aut certe alia non minus antiqua manu emendatum, astutia. in uno etiam Antonianorum eadem uarietas ad marginem libri annotatur. uidebunt alij, ecquid ironia illa uenustatis habeat.

79.

Sponsæ uestem, aurum, atque ancillas opus esse: argentum ut dares] *Ita emendaui e meo manuscripto: cum ab alijs abesset particula, atque; uersusq. iccirco claudicaret.*

79:

Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas] *Ita plane est in uetere Veneto. a manuscriptis abest particula, ne. ne quid tamen dissimulem, & in uetere Veneto, & in manuscriptis ita legitur: cõi: quod utrum ualeat, comi, an, ut in alijs, communi, satis liquido affirmare non possum.*

Quot

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi ca ues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cũ antea contra rationem uersus legeretur:*

Quot incõmoditates in hac re accipies, nisi caues?

Quid hoc, quod uolo] *In alijs, quod rogo. sed, uo lo, est in omnibus ueteribus. ualet autem, cupio; ut non uoluntatem modo, sed desiderium etiam declaret. sic in Andria:*

- sin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil sit moræ, restat Chremes:

83.

Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio] *In impressis omnibus, quod principium inueniam; sed in omnibus antiquis, quod principium incipiam. idq. lepidius uidetur.*

84.

Quam uolo. S. nunc laudo te gnate. Cl. Archonidis filiam] *In alijs, nunc laudo Gnate. Goueanus senserat, abesse aliquid a uersu. itaque addiderat ad finem, uolo. hoc modo: Archonidis filiam uolo. sed repugnant ueteres libri. hoc, quod ego posui, scriptum est in libro Lauretani, et in uetere Veneto. Archonidis autem legendum est, producta syllaba, ni: ut tale sit, quale illud apud Sidonium:*

Orchestram quatit alter Euripidis.

M. ANTONII MVRETI
IN ADELPHOS TERENTII
ARGVMENTVM.

ITIO, & Demea, duo dissimillimo fratres ingenio fuere. ille urbanam uitam secutus est; hic rusticam: ille cælebs uixit; hic uxorem duxit: ille ingenio leniſſimo; hic asperrimo: ille mitis etiá in alienos; hic sæuus etiam in suos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filij duo: ex quibus natu maiorem Aeschinum sibi adoptauit Mitio, eumq. secum in urbe liberaliſſime, indulgentiſſimeq. educauit: minorem Cteſiphonem ruri secum seuere imprimis, ac reſtricte habuit pater. Aeschinus multas meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit; multa conuiuia celebrauit; quæ denique iuuétus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licēter exercuit. poſtremo usque eò progreſſus est. in uirginē pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata uidua sancte secum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidiſſet, uim ei attulit, grauidamq. fecit. uenit poſtea ad matrem illius, ueniam petens, pollicensq. se puellam uxorē ductūrum. ea fide data, et ignotum est, et tacitum. Cteſipho, cum in urbem interdum uentitaret, ipse quoque citharistriæ cuiusdam amore correptus. totam eius rei famam, ne quà

ema-

emanaret, ac perueniret ad Demeam, in sese Aeschinus transferebat. tandem, cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, uellet in manum dari, aut se eam alij uenditurum minitaretur; adductus in summam desperationem Ctesipho, iam de relinquenda patria cogitabat. cum Aeschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per uim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellamq. per uim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor. uenit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quòd dissolutus, quòd intemperans, quòd uinosus, quòd scortator, quòd nullius bonæ rei Aeschinus foret, omnem in Mitione uno hærere culpam: dijs gratias agere, quòd ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi, ac temperans esset; rei studeret, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tãtum uidelicet interesse inter suam & fratris disciplinam. placat hominem, quantum in se est, Mitio: iamq. se ab eo expediuerat, cum superuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Aeschino citharistriã, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum uicina, ut iam e dolore laboraret. quid faceret misera? mutatum Aeschini animum, se uero, filiamq. suã proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam seruulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionẽ, puellæ cognatum, iubetq.

ei

ei rem, ut erat, exponere. interea audierat Demea, ſuum quoque Cteſiphonem in raptione affuiſſe. iamq. totus in fermento, ut aiunt, erat; cũ ei Syrus, ſeruus uaferrimus, mendaciolum aſpergit: ueniſſe quidem rure Cteſiphonem, ſed ueniſſe obiurgatum Aeſchinum; multa ei medio foro mala dixiſſe, deinde rediſſe rus in præfecturam ſuam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quòd unum ſaltem habe ret, in quo extaret paternæ ſeueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de conſtuprata per uim ab Aeſchino Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram euomeret, quærit, obuium habuit mercenarium a uilla, ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe ruri. redit ad Syrum; a quo ei rurſus nouum mendacium, uelut offa in os, ne latraret, obijcitur. quærit, ubi fratrem reperire poſſet. id uero ita indicauit Syrus, ut infelix ſenex, dum illius uerbis fidem habet, nequicquam omne oppidum perreptauerit. interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, triſtitia ac mærore confectas recreauerat, pollicitus, ſe Aeſchino Pamphilam uxorem daturum. uenit Demea. clamor, iurgium, conuicia. etiam eo præſente, ſeruulus quidam Cteſiphonem per imprudẽtiam nominat. ille cum ſubito per uim in ædes irrupiſſet; quẽ iampridem putabat ruri Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, et ſuauiter

uiter potitantem deprehendit. ibi uero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. satis diu uociferatus cũ esset, tandem placida & composita Mitionis oratione eò perducitur, ut deposita uetere sœuitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. itaque ipso non permittente tantum, sed etiam iubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Mitio ipse Sophronam ducit uxorem; Hegioni datur, unde uiuat, Syrus una cũ Phrygia uxore manumittitur. cum Mitio, ceteriq. omnes, sed tamen præcipue Mitio illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; graui & cordata oratione claudit fabulam Demea; si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia uiuere, si totam rem belluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, quàm aliorum interesse: sin corrigi se in loco, & modice coerceri, atque admoneri uelint, eum esse se, qui id præstare possit. permittuntur ei omnia. ita fabula concluditur.

SCHOLIA.

ADELPHI TERENTII] *In omnibus antiquis libris non* ADELPHI, *sed* ADELPHOE *legitur. idq. ego, ne quid dissimulem, uerius puto.*

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI.] *Ita est summo consensu*

ſenſu in antiquis libris: ut ualde mirer, qua ſtultitia quidam alij ex FVNEBRIBVS *fecerint,* FVNERALIBVS, *& L. Paulli nomen ſuſtulerint.*

Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO] *Horum uterque L. Aimilij filius fuit: ſed ille a Q. Fabio Maximo, hic ab Africani ſuperioris filio adoptatus.*

AEDILIBVS CVRVLIBVS.] *Hoc perſpicue falſum eſt: quod ante me an quiſquam animaduerterit, neſcio; nemo quidem certe tradidit. falſum autem eſſe, ita doceo. primum, quòd nuſquam reperietur, ludos funebres pertinuiſſe ad ædilium curam: præterquam apud grammaticum illum, quiſquis eſt, cuius ante Terentium, ſub Donati nomine, quiſquiliæ quædam haud magni pretij leguntur. is autem eadem uidelicet eruditione, eodemq. iudicio illud tradere potuit, quo, quattuor eſſe ludorum ſpecies, & Megalenſes fuiſſe magnis dijs conſecratos; & Apollinares pertinuiſſe ad curam ædilium: quæ quàm uera ſint, ſuo loco diximus. deinde ſi hi duo fratres ſimul ædilitatem illam maiorẽ geſſiſſent, aliqua profecto tam inuſitatæ rei ab hiſtoricis facta mentio eſſet, præcipue a Paterculo, qui huius generis aliquot exempla ſubtiliter, & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus eſt? unicum ſatis eſt ad præcidendum omnem dubitandi occaſionem. P. Cornelius Aimilianus, quo de hic manifeſto agitur, nunquam ædilis fuit: immo uero annum agens* XXXVI, *cum ædilitatẽ peteret, conſul creatus eſt. auctor is, quem*

modo

modo nominaui, Paterculus. corruptum esse locum, ostendi; ideoq. asterisci notam apposui. nunc quo modo ei medicina facienda sit, si potero, ostendam. in uno Antonianorum reperio: Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS, QVOS FECERE. *inde suspicor, expungendas esse uoces illas,* AEDILIBVS CVRVLIBVS, *legendumq. hoc modo:* ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. *ita confirmat hanc opinionem Donatus, ut uix ulla dubitatio relinquatur. is enim in* προλεγομένοις *in Hecyram, de Hecyra ipsa loquens: Postremo, inquit, data est ludis funebribus L. Aemilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quanquam autem non id mihi consilium est, hoc quidem tempore, ut ea, in quibus grámatici errauerint, persequar; tamen iniecta me Donati mentio facit, ut quiddam, quod ille in ijs, quæ præfatus est in hanc fabulam, dixit, prætermittere silentio non queam. eius igitur uerba sunt. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetæ: itaque sic pronuntiatam, Adelphæ Terentij, non, Terentij Adelphæ: quòd adhuc magis de fabulæ nomine poeta, quàm de poetæ nomine fabula, commendaretur. Hæc Donatus: quæ si uera sunt; omnes propemodum, quas hodie habemus,*

mus, Terentij fabularum inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem heauton timorumenos acta inſcribitur Ti. Sempronio, M. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq. anno, ſed non ijſdem ludis, Phormio: Adelphœ uero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos. ut, ſi ordinem temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quinta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, ut ſupra dixi, omnes illæ inſcriptiones repudiandæ.

85.

Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.] *Varro tamẽ Commorientes Plauti eſſe non putabat. eius e primo de comœdijs Plautinis hæc uerba referuntur. Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Bœotia unquam fuit: neque adeo ἄγροικος, neque Commorientes: ſed M. Acutici.*

91.

Ego illam facile uero omitto] *Ita emendaui e manu ſcriptis libris; cum antea legeretur, Ego illam hercle uero omitto. uerſus autem quo modo conſtet, non uideo, niſi legas, - qui te fratrem habeam quidem.*

93:

Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice] *Ita eſt in ueteribus libris; non, ut in alijs, conſule.*

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus] *In alijs, cælato eſt opus: ſed uerſus non cõſtabat. hoc quoque*

quoque ex ueteribus libris emendatum eſt.

95.

- ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quàm ille quicquã cœperet?]
Ita perſpicue legitur in meo manuſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.
- tuum ne filium?
(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici a Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porro præterquam quòd in meo manuſcripto ita plane legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcure colligi poteſt.*

99:

ACTVS QVARTI SCENA III.

Ego hanc actus quinti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena uacua remanſit. infra autem, ubi dicitur eſſe principium actus quinti, id uerum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.

100.

Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi] *Donatus admonet, in quibuſdam libris legi, ſe ſemper credunt caluier. Valet autem id uerbum idem, quod, falli ac circumueniri.*

101.

Perii, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer] *Vltima dictio huius uerſus, quæ*

quæ in alijs deerat, in omnibus ueteribus legitur. qui autẽ tollunt, fores, et contra ueteres libros faciunt, et corrúpunt uersum, qui quadratus iábicus esse debet.

103.

Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici a Demea, aut nullo sensu, aut inepto. Dicitur a Mitione: & habet hunc sensum: Malim quidem, si fieri possit, aliter esse: sed quando quod factum est, infectum fieri non potest, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur a Demea.*

103:

Ita uita est hominum] *Comparatio Platonica.* κυβίᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ φόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι. *Plutarchus* ἐν τῷ περὶ Ἀθυμίας.

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & est in antiquis libris, & agnoscitur a Donato, & ad uersum necessarium est.*

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienſes erāt. Chremes Athenis uxorem diuitem, ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam: & ex ea ſuſceperat filium Phædriam. habebat Nauſiſtrata, præter ceteras opes, opima prædia in Lemno. eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendoſq. fructus, commeabat. dum illic reſidet, pauperculæ cuiuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea ſuſcipit filiam Phanium: ac, ne res emanaret; commutato nomine, Stilphonem ſe Lemni uocari iubet. detrahebat autem e fructibus prædiorum uxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reuerſus, aut calamitatem, aut utilitatem, aut tale aliquid cauſſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos; conueniunt inter ſe Chremes & Demipho, ut Chremes quidem et Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho uero Phanium filio ſuo uxorem daret. eius rei cauſſa proficiſcitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter eſſet in Ciliciam. abeuntes ambo, Getæ (is Demiphonis ſeruus erat) filios

committunt ſuos. profectis ſenibus, Phædria ſe ſtatim citharistriæ cuiuſdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quòd, qui a lenone amaret, quod daret, nihil habebat. interea uxor e Lemno, quæ, propter paupertatem, uiri diutius forte, quàm ſolebat, morantis aduentum expectare non poſſet, conſcenſa naui, Athenas una cum filia, & nutrice ipſius uenit. quærunt Stilphonem. fruſtra. Athenis, qui quenquam eo nomine noſſet, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum aſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit. uenit ad nutricem poſtridie, ut eius ſibi copiam faceret, obſecrans. illa ſe, niſi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem abſentem uereretur, paraſitus Phormio hoc conſilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi eſſent, ducere; aut, ſi id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit paraſitus, ſimulabo, me patri uirginis amicum fuiſſe, ideoq. cauſſam illius ſuſcipere: uocabo te in iudicium, tanquam illius cognatum, tecumq. lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem uictoriam præbeas: ita condemnabere. ſic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reuerſo, paratam excuſationem habeas. ita fiunt omnia, ut paraſitus ſuaſerat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt ſenes. turbari uterque: ille, quòd filius indotatam uxorem ſe abſente duxiſſet: hic, quòd uereretur, ne, erepta ſi-

bi

bi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palam. eo ipso die, leno, citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, uenditurum se eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem uero, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho a Chremete sumptam numerat Phormioni. is eam Phædriæ; Phædria lenoni pro amica tradit. cum hæc iam confecta essent, agnoscitur Phanium. ibi uero senes gaudere, quòd, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eæ ipsis absentibus, atque inscientibus factæ essent. sed dolebant, sibi periisse triginta minas. eas dum a Phormione, primo blanditijs, postea etiam per uim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis uxoribus, deq. tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eiq. aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de uiro conquesta esset, tandem placatur, filijq. ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

SCHOLIA.

III.

Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet.]
Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta particula, nunc, ad fulciendum uersum. ego, quod in meo manu scripto libro perspicue scriptum erat, id reposui. aduerbium au-

tem, audaciter, etiam a Cicerone usurpatum fuisse, alibi docui ex Prisciano.

114.

Et si tibi res sit cum eo lenone.] *Ita quidem aperte legit Donatus: sed in omnibus tamen libris ueteribus, Quòd si tibi res sit: quæ lectio nihilo, ut ego quidem arbitror, deterior est.*

116.

Ita ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus secundi. quàm inepte, nemo non uidet. neque enim scena remanet uacua. neque dubitandum, quin ibi sit principium secundi actus, ubi a nobis constitutũ est.*

119.

Nam, ni ita eum existimassem, nunquam tam graues
Ob hãc inimicitias caperẽ in uostram familiã,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.] *In horum uersuum secundo, particula, ob, ut uidetur, est extra uersum. in eodem autem, nostram, pro, uostram, alij scripserant, putantes, id, quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiam referri. falso. ad ipsam enim puellam refertur. neque uero se Phormio cognatum puellæ esse fingebat. uostram familiam, aperte legitur in antiquis.*

120:

- nam tua
Præterierat iam ducendi ætas] *Ita emendaui ex ueteribus libris; cum in alijs esset, ad ducendum.*

Hei

Hei, metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti]

Profecto nunquam quiſquam ſatis attẽte ueteres inſpexit libros. hoc adeo ea ex re uenit in mentem mihi. ego aliquot abhinc annis, cum primum hæc ſcholia diuulgare meditarer, Terentij fabulas cum plurimis calamo exaratis uoluminibus, quàm potui, diligentiſſime contuli. præcipue autem unum, quod adhuc habeo, quia ceteris emendatius uidebatur, ita diligenter inſpexi, liquido ut me iurare poſſe arbitrarer, nihil in eo, quod quidem alicuius momenti eſſet, non accuratiſſime excuſſum. ſed cum poſtea eundem librum euoluerem, ualde equidem opinione falſum eſſe me comperi. nam cum alia multa minime negligenda deprehendi: tum hunc locum, quem nunquam antea intellexpram, illius ope percepi. cum enim in alijs omnibus eodem modo ſcriptum ſit,

Hei metuo lenonem ne quid ſuo ſuat capiti: ſolus hic meus, quem dico, ita habet:

Hei metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti.

qua e ſcriptura horum uerborum ſententia, quæ antea latuerat, facile comprehendi poteſt. Suere enim apud Latinos, ut & apud Grecos ῥάπτειν interdum ualet idem, quod, aliquid, quod alteri damnoſum ſit, ſtruere ac machinari. cum igitur dixiſſet Antipho, ſe metuere, ne quid leno ſueret, id eſt, ne quid doloſe moliretur, addit, ſuo capiti: quorum uerborum ea uis eſt. quæ quidem res ipſi lenoni uortat male, atque in ipſius caput recidat. Ita autem loqui ſolitos ueteres, exempla indicabunt. Demoſthenes in Aeſchinem:

ſchinem: ἄσοι καὶ τοῖς σοῖς οἱ θεοὶ πρέφειαν εἰς κεφαλήν. *Terentius Hecyra.*

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.

Capiti atque ætati illorum morbus qui auctu' ſit. *Cœlius ad Ciceronem. Te ad* IX. *kal. Iun. ſubroſtrani, quod illorum capiti ſit, diſſiparant periiſſe.* *Cicero ipſe, libro* VIII. *ad Atticum. Multa, inquam, mala cum dixiſſet: ſuo capiti, ut aiunt. quo quidem loco, quin ad hunc Terentianum Cicero reſpexerit, mihi dubium non eſt.*

123.

Do. Neque ego, neque tu.] *In eodem illo libro, hoc non a Dorione, ſed a Phædria dicitur: ut ſit ſenſus. Neque ego quicquam efficere potui, neque tu poteris.*

123:

Fieri miſerum, qui me duddum, ut dixti, adiurit comiter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, uerſum* ὑπερκοίλιον *fieri. ut autem hic adiurit, pro adiuuerit, dictum eſt, ſic apud Ennium, adiuro, pro, adiuuero.*

O Tite, ſi quid ego adiuro, curam ue leuaſſo.

ubi uulgo perperam legitur, adiuto.

124:

Nam hanc conditionē ſi cui tulero extraneo.] *Ita eſt in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam uocem ego quidem latinam non puto.*

127.

Huic mandes, qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui:*

mutaui: ſed, quod in meo uetere libro erat, quia ſine ulla dubitatione uerum putabam, quàm potui, fideliſſime expreſſi.

Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.] *Hunc quoque locum e meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, e gloſſemate aliquo, irrepſiſſet uox, argentum: quæ ita deformabat uerſum, ut ualde mirer, ne Goueanum quidem eam ſuſtuliſſe.*

132.

- curialis uernula eſt, qui me uocat.] *Hic mihi auxilio fuit uetus Venetus: nam in ceteris omnibus hæ omnes uoces deſiderabantur.*

133:

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.] *Ita legendum eſſe, admonet Priſcianus. & ita legitur in meo manu ſcripto, & in uno Antonianorum.*

Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen] *Ita legendus eſt hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauretani.*

134:

In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis,] *Quid de illo, in ius, faciam, neſcio. nam & uerſum pede uno, quam par eſt, longiorem facit: & tamen neque repetitio illa inuenuſta eſt, & legitur in omnibus antiquis libris.*

135.

Vel oculum exculpe. eſt, ubi uos ulciſcar probe] *Ita emendat Bembus. in omnibus tamen anti-*

quis reperio, ut in impressis,
- est, ubi uos ulciscar, locus.

135:

Qui nominat me?] *Ita est in libro Luaretani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum consuetudinem, quàm, ut in alijs, Quis.*

- quid nunc obticuisti?] *In meo, & in uno Antonianorum, pro, obticuisti, legitur, obstupuisti.*

136.

Exequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem tempus est.] *Ita erat in duobus Antonianis. in alijs, iam tempus est: sed hoc uersus ratio repudiat.*

136:

Singillatim, qualis in istum fuerim?] *Ita correxi e meo libro, et ex illo Lauretani. nam in alijs erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationem metri. Sigillatim, autem pro, singillatim, qui dicunt, errant.*

M. ANTONII MVRETI
IN HECYRAM TERENTII
ARGVMENTVM.

AMPHILVS, *Phidippi e Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis, et Myrrhinæ filiam, incidit, eamq. in uia per compressit. atque ita effugit, ut neque ipse eá, neque puella ipsum cognoscere potuerit. in illa autem luctata etiam annulum ei detraxit, eumq. Bacchidi dono dedit. paullo post pater eum, tum ut a meretricio amore auerteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constuprauerat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam e stupro grauidam esse, quamprimum eam collocare properabat: ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptijs, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longe aliter, ac putabatur. etenim Pamphilus, qui inuitissimus adiecisset animum ad rem uxoriam, quiq. auellere se derepente a Bacchidis amore nō posset, ita dormijt cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quòd, ea uiua nunquam se uxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, non nullam sibi ab eo factam iniuriam putans, multo ei minus, quàm solebat, placida*

cida & obsequens esse cœpit. eo factum est, ut Pamphilus ei se paullatim subduxerit, quamq. prius spernebat uxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus in primis suæ conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, ut cælare uix posse amplius uideretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum conscíam, confert. post dies compluſculos mittit Sostrata, qui eam accerserent. respondetur, ægrotam esse. it, ut eam saltem uiseret. non admittitur. Phidippus accusare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere. illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei conscíam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. interea redit Pamphilus. atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu leuaretur. cum igitur, uidendi cupidus, (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui uehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita uideretur: sed tamen ne famam illius proderet. ita se facturum recipit. cum igitur neque uellet uxorem recipere, neque rursum ueram afferret caussam: suspicati sunt senes, eum, Bacchidis adhuc amore impeditum, ea

de

de cauſſa ab uxore abhorrere. accerſitam itaque Bacchidem obiurgat Phidippus . ea , cum ſe illi purgaſſet , iubetur ad mulieres ingredi , & eis quoque illam ſuſpicionem adimere . ingreditur , annulum habens in digito , quem olim Philumenæ ereptum , ſibi dederat Pamphilus . is annulus effecit , ut , uitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam , cognoſceretur . Lætus Pamphilus & uxorem , & filium recipit .

SCHOLIA.

140.

Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris . Donatus tamen legit , amabunt : quod ſi recipias , aut delenda erit uox , te , aut non conſtabit uerſus .*

140:

Ah noli Parmeno] *Conſuetudinem hanc ineptorum hominum , qui flammam ardentem , ut dicitur , in ore potius , quàm quicquam ſecreti , continerent , & tamen ſimulant , nolle ea , quæ ſciunt , detegere , atque orari uolunt , feſtiuiſſime expreſſit Lucianus in conuiuio : cuius uerba , quoniam & leporis plena ſunt , & huic Terentij loco plane gemina , aſcribere non grauabor . Colloquuntur autem inter ſe Lucinus , et Philo : e quibus cũ Lucinus dixiſſet:* ἐγὼ δὲ , ἄπαγε , οὐκ ἄν τι τοιοῦτον εἴποιμι . *Ita excipit Philo .* Θρύπτη ταῦτα ὦ Λυκῖνε . ἀλλ' οὕτι γε πρὸς ἐμὲ

οὕτω

οὕτω ποιεῖν ἐχρῆν. ἀκριβῶς γιγνώσκων, πολὺ πλέον ἐπιθυμοῦντά σε εἰπεῖν, ἢ ἐμὲ ἀκοῦσαι. καί μοι δοκεῖς, εἰ ἀπορήσειας τῶν ἀκουσομένων, κἂν πρὸς κιονά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσελθὼν ἐκχέαι πάντα σωρηδὸν ἀμυσί. εἰ γὰρ ἐθελήσω ἀπαλλάττεσθαι νῦν, οὐκ ἐάσεις με ἀνήκοον ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ἥξεις καὶ παρακολουθήσεις, καὶ δεήσῃ. κἀγὼ πρύμναν πρὸς σὲ ἐν τῷ μέρει. καὶ, εἴ γε δοκεῖ, ἀπίωμεν, ἄλλως αὐτὰ πάσχοντες. σὺ δὲ μὴ λέγε. Λυ. μηδὲν πρὸς ὀργήν, διηγήσομαι γάρ, ἐπείπερ οὕτω προθυμῇ. ἀλλ' ὅπως μὴ πρὸς πολλοὺς ἐρεῖς. Φι. εἰ μὴ παντάπασιν ἐγὼ ἐπιλέλησμαι Λυκίνε, αὐτὸς σὺ ἄμεινον ποιήσεις αὐτό, καὶ φθάσεις εἰπὼν ἅπασιν, ὥστε οὐδὲν ἐμὲ δεήσῃ.

144.

Aedepol næ nos æqe ſumus omnes inuiſæ uiris.] *Duas uoces, inique, &, omnino, quæ in alijs erant, eo ſuſtuli, quòd neque erant in ullo uetere libro, & corrumpebant uerſum. huic autem querelæ, qua utitur Soſtrata, affinis eſt illa Creuſæ apud Euripidem Ione:*

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κ' ἂν ταῖς κακαῖσιν αἱ 'γαθαὶ μεμιγμέναι,
Μισούμεθ'. οὕτω δυσχερεῖς πεφύκαμεν.

146:

Quid ais? an uenit Pamphilus? uenit. diis gratiam habeo.] *Ita emendaui ex uno Antonianorum. nam, quo modo erat in ceteris, dijs habeo gratias, uerſus efficiebatur acatalectícus, quem catalectícum eſſe, ut ceteros, multo ueriſimilius eſt.*

Omnibu'

Omnibu' nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.] *Eandem nimirum habent ſententiam uerſus illi, quos pronuntiat Vlyſſes.*

Οδυσ. σ. *etſi eos, qui philoſophantur, aliò trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

154.

Quod faciũdum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.] *Ita eſt in quibuſdam ueterum. alij, ignoratione antiquæ uocis, fecere, poſt, idem.*

156:

Iam ætate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquom.] *Mihi peccato, id eſt, mihi ſi quid peccauerim. nam ut iuratus eſt, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, id eſt,* ὁ ἡμαρτηκώς. *ſimiliter locutus eſt Quinctilianus libro* VI. *Qui uero iudicem rapere, & in quem uellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto, flendum, & irascendum eſſet, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, ualet,* ἐκ λέξαντος.

161:

- equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem nunquam] *Sententia Plautina ex Captiuis:*

- ſæpe iam in multis locis
Plus inſciens quis fecit, quàm ſciens, boni.

M. ANTONII MVRETI
DE METRIS TERENTIANIS.

ERENTII *uersus duorum generum sunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat e solis iambis, ut,*

Quid hoc noui est? quid ira nuntiat Deum?

& apud Terentium; si modo ita legendum est,

Amantium iræ, amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragœdijs, propter nimiam ipsorum leuitatem culpari. ego tamen Græcos poetas sæpe admodum usos reperio. ut Sophoclem,

πάλαι κωφηγετοῦντα, κἀμὲ μεταξύ μενον.
ἔτ' ἔργον ἐστὶν, ἐννέπειν δ' ὅτου χάριν.
ὅτ' ἄλλοτ' ἄλλον, ἐμπιτνῶν, στρατηλατῶν.

& Aeschylum:

ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενὴ θεόν.
ἅπας δὲ πραχὺς, ὅς τις ἂν νέον κρατῇ.

& Euripidem:

ἐκεῖθέν εἰμι. παῖς ἔτ' ὢν σ' ἀπωλόμην.
ὄλωλεν, ὡς ὄλωλε τοῖσιν εἰδόσιν.

Postea admissus est alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt æquales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiam, quòd iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis uno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est.

Iambici

Iambici integri, id est, ἀκαταληκτικοῦ, semper ultimus pes est iambus. nam claudi uersus, id est σκάζοντες, an in Plauto sint, alio loco uiderimus: in Terentio quidem non sunt. ne in Græcis quidem aut comicis, aut tragicis usquam: itaque qui locum illum ex Aeschylo ita scripserunt,

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του βροτῶν μορφὴν,

& illum, & alios plurimos, dum corrigere uolunt, deprauarunt. recte enim erat in Aldinis:

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του μορφὴν βροτῶν.

Vltimus igitur semper iambus est. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachys, uerum & spondeus, & omnes spondeo temporibus pares quolibet alio loco, a latinis quidem comicis, tragicisq. ueteribus, sine ullo discrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum raro quidem, sed non nunquam tamen inuenias. iambicorum autem hæc fere discrimina sunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorsum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primú animum ad scribendú appulit.

tetrameter, siue quadratus catalecticus:

Satí' pol proterue me Syri promissa huc induxerút.

tetrameter, siue quadratus acatalecticus:

Nihil est. triúpho, si licet me latere tecto abscedere.

tetrameter, siue quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam subagitare: uel here in uino

quàm

quàm immodestus. qui pentametros iambicos faciunt, nugantur. itaque hic quoque locus in Aeschylo deprauatus:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοῖσδ'

erat enim recte in Aldinis:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοῖς δέ τοι.

Trochaicorum apud Terentium hæc fere ratio. trocheus quolibet loco ponitur: ut in iambico iambus. præter iambum, proceleumaticum, creticum admittuntur ijdem omnes pedes, qui in iambicũ trochaicis autẽ utitur fere octonarijs, siue quadratis catalecticis:

Quicquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.

Vbi te uidi animo esse omisso, & suauia in præsentia

Quæ essent, primæ habere, neque prospicere in longitudinem.

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.

interdum autem apud hunc poetam ultima præcedentis uersus syllaba principium est insequẽtis. atque ita de Terentij uersibus breuiter à nobis disputatum sit.

FINIS.

Aldine
560
T316t